

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCA

**Kultúrne špecifické slová v japončine a ich preklad
do slovenčiny**

Culture-specific items in Japanese and their translation into Slovak

OLMOUC 2021

Bc. Jana Handzušová

Vedúca diplomovej práce: doc. Mgr. Ivona Barešová, Ph.D.

Prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracovala samostatne a uviedla všetky použité
pramene a literatúru.

V Olomouci dňa

Podpis

Anotácia

Práca sa zaoberá kultúrne špecifickými slovami a spôsobom ich prekladu z japončiny do slovenčiny. Jej cieľom je vypožorovať použitie prekladateľských riešení týchto slov v rámci kontextu v prekladoch vybraných japonských beletristických diel do slovenčiny, zhodnotiť toto použitie a vypožorovať tendencie prekladateľov. V teoretickej časti práca pojednáva o translatických pojmoch a pravidlách, definícii termínu kultúrne špecifické slovo a rôznych stratégiách prekladu tohto typu slov. Na základe týchto poznatkov bola vytvorená metodológia výskumu, ktorý je opísaný v praktickej časti. Slová zozbierané zo šiestich japonských beletristických diel a ich prekladov boli rozdelené do tematických skupín a bolo pozorované, aké prekladateľské riešenia sa vyskytli a aký bol ich počet v rámci skupín a celkovo. Tiež boli vybrané prekladateľské riešenia rozobrané pre lepšie pochopenie možných zámerov prekladateľov. Záver pojednáva o tom, aké rôzne faktory mohli ovplyvniť výber daných stratégií. Možno pozorovať zastúpenie siedmych stratégií, avšak ich použitie naprieč skupinami sa líši na základe povahy prekladaných slov.

Počet strán (znakov)

84 (157501)

Počet použitých zdrojov

36

Kľúčové slová

kultúrne špecifické slová, kultúrna špecifickosť, problematika prekladu, prekladateľské stratégie, japončina, slovenčina

Pod'akovanie

Chcela by som poďakovať vedúcej práce doc. Mgr. Ivone Barešovej, Ph.D. za ústretový prístup, všetku pomoc a odborné rady.

Obsah

Zoznam tabuliek.....	6
Edičná poznámka	7
Úvod	8
1. Translatologické pojmy a pravidlá.....	10
1.1 Ekvivalencia	10
1.2 Pravidlá prekladu	11
1.3 Kultúra v diele	12
1.4 Prekladovosť.....	14
1.5 Medzipriestorový činiteľ	15
2. Kultúrne špecifické slová.....	16
2.1 Definície kultúrne špecifických slov.....	16
2.2 Spôsoby prekladu kultúrne špecifických slov	18
2.2.1 Stratégie podľa Newmarka	21
2.2.2 Stratégie podľa Refsing a Lundquist	23
2.2.3 Ďalšie stratégie	25
3. Výskum.....	29
3.1 Metodológia výskumu.....	29
3.2 Výsledky výskumu.....	32
3.2.1 Pomenovania jedál, nápojov, ingrediencií, reštaurácií a barov.....	33
3.2.2 Pomenovania zariadenia príbytku, budov, japonských mier a váh	39
3.2.3 Pomenovania objektov alebo konceptov úzko spojených s japonskou kultúrou (náboženstvo, umenie atď.)	49
3.2.5 Názvy týkajúce sa japonského školského systému	60
3.2.6 Pomenovania rastlín a živočíchov	63
3.2.7 Pomenovania rodinných príslušníkov (zamerané na rozlíšenie staršieho a mladšieho).....	68
3.2.8 Roky a obdobia.....	71
3.2.9 Pozdravy, idiómy a príslovia.....	72
3.2.10 Zhrnutie.....	76
Záver.....	78
Resumé	80
Zoznam použitej literatúry.....	81

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1: Výskyt prekladateľských riešení v skupine <i>Pomenovania jedál, nápojov, ingrediencií, reštaurácií a barov</i>	38
Tabuľka 2: Prekladateľské riešenia slov futon/ofuton, šikibuton, kakebuton a futon kabá (hviezdičkou sú označené riešenia preložené pomocou parafrázovania).....	40
Tabuľka 3: Výskyt prekladateľských riešení v skupine <i>Pomenovania zariadenia príbytku, budov, japonských mier a váh</i>	48
Tabuľka 4: Prekladateľské riešenia slov furošiki a furošikizucumi	50
Tabuľka 5: Výskyt prekladateľských riešení v skupine <i>Pomenovania objektov alebo konceptov úzko spojených s japonskou kultúrou (náboženstvo, umenie atď.)</i>	55
Tabuľka 6: Prekladateľské riešenia obsahujúce slovo kimono.....	56
Tabuľka 7: Prekladateľské riešenia slov obi a onna obi.....	58
Tabuľka 8: Výskyt prekladateľských riešení v skupine <i>Názvy japonských odevov a ich súčastí</i>	59
Tabuľka 9: Výskyt prekladateľských riešení v skupine <i>Názvy týkajúce sa japonského školského systému</i>	63
Tabuľka 10: Vety z originálu obsahujúce slovo kaja a im odpovedajúce vety v preklade	64
Tabuľka 11: Výskyt prekladateľských riešení v skupine <i>Pomenovania rastlín a živočíchov</i>	67
Tabuľka 12: Výskyt prekladateľských riešení v skupine <i>Pomenovania rodinných príslušníkov (zamerané na rozlíšenie staršieho a mladšieho)</i>	70
Tabuľka 13: Výskyt prekladateľských riešení v skupine <i>Roky a obdobia</i>	71
Tabuľka 14: Prekladateľské riešenia slovného spojenia (o)sewa (ni naru)	73
Tabuľka 15: Výskyt prekladateľských riešení v skupine <i>Pozdravy, idiómy a príslovia</i>	75
Tabuľka 16: Celkový výskyt prekladateľských riešení v korpuse podľa prekladateľskej stratégie.....	76

Edičná poznámka

V práci je použitá slovenská transkripcia. Japonské mená sú uvádzané v pôvodnom poradí, a to priezvisko – meno. Ženské priezviská sú neprechýlené. Ak nie je uvedené inak, autorka vytvorila preklad citácií z japončiny alebo angličtiny.

Všetky cudzie názvy sú zásadne uvedené v kurzíve okrem kapitoly 3.2 *Výsledky výskumu*, v ktorej kvôli lepšej zrozumiteľnosti boli v kurzíve uvedené len tie cudzie slová, ktoré sú tak zapísané aj v zdroji, z ktorého práca čerpá. Kurzívou sú tiež vyznačené autorkou zvolené prekladateľské stratégie.

Pri výskyte prekladateľských riešení z primárnych zdrojov vo výskume sú na citovanie použité skratka daného diela a strana, na ktorej sa slovo nachádza v zátvorke za slovom v texte. Pri odkazovaní na diela v Kindle verzii (*Jukiguni*, *Kučibue o fuku toki*) nie sú uvedené čísla strán.

Úvod

Japonská literatúra je stále viac a viac obľúbená u slovenských čitateľov, čo prináša dopyt po preklade diel do slovenčiny. Aj keď preklady japonskej beletrie nie sú tak početne zastúpené a nemajú až tak dlhú tradíciu ako vo vydavateľskom svete v Českej republike, postupne sa objavujú nové preklady (napríklad v roku 2019 vyšla zbierka *Počúvaj spev vetra/Pinball 1973* od Murakami Harukiho a japonská rozprávka *Malý samuraj*¹).

Jednou z problematických častí pri prekladaní diel z iného kultúrneho prostredia sú tzv. kultúrne špecifické slová. V skratke ide o pojmy z cudzej kultúry, ktoré často nemajú slovenský ekvivalent, a tak môžu byť kameňom úrazu pri vytváraní funkčného prekladu, ktorý by bol čítavý a čo najviac by zodpovedal originálu. Práca sa zaoberá práve týmito slovami a spôsobmi ich prekladu všeobecne a z japončiny do slovenčiny. Jej cieľ je zistiť použitie prekladateľských stratégií kultúrne špecifických slov v prekladoch vybraných japonských románov do slovenčiny, zhodnotiť ho a určiť najčastejšie používané riešenia v rámci kontextu daných diel.

Výskum podobný tomu v tejto práci (avšak v omnoho väčšom formáte) vykonala Ranzato², ktorá porovnávala výskyt a spôsob prekladu kultúrne špecifických slov v dabingu filmov a seriálov z angličtiny do taliančiny. Tobias³ zase skúma stratégie prekladu kultúrne špecifických slov v dvoch prekladoch jedného diela do angličtiny, a to *Tanečnice z Izu* od Kawabata Jasunariho. Prekladom kultúrne špecifických slov v knihách *Harry Potter* do rôznych jazykov sa zase zaoberá Davies⁴.

Práca je rozdelená na tri hlavné kapitoly. Prvá stručne predstavuje translatologické pojmy a pravidlá, ktoré sú uplatňované pri preklade beletrie. Taktiež približuje koncept kultúry v diele a rolu prekladateľa a príjemcu textu. V druhej kapitole sú priblížené definície samotného pojmu kultúrne špecifické slovo a sú opísané viaceré prekladateľské stratégie tohto typu slov. Poznatky z tejto teoretickej kapitoly sú základom

¹ Názov japonského originálu – *Issun bōshi*.

² RANZATO, Irene. *Translating Culture Specific References on Television: The Case of Dubbing*. New York, Oxon: Routledge, 2016. ISBN 978-1-138-92940-1.

³ TOBIAS, Shani. Culture-specific items in Japanese-English literary translation: comparing two translations of Kawabata's Izu no odoriko. *Monash University Linguistics Papers* [online]. 2006, 5(1), 27-35 [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/36962834.pdf>.

⁴ DAVIES, Eirlys E. A Goblin or a Dirty Nose? *The Translator* [online]. 2003, 9(1), 65-100 [cit. 2020-05-17]. ISSN 1355-6509. Dostupné z: doi:10.1080/13556509.2003.10799146.

pre metodológiu môjho výskumu, ktorému je venovaná tretia kapitola. V prvej podkapitole je predstavená metodológia a v druhej už samotné výsledky výskumu. Kultúrne špecifické slová a ich preklady, ktoré boli vo výskume použité, som zozbierala zo šiestich beletristických diel, a to z *Dovidenia, Cugumi* (2005, preklad Lucia Preuss) od Jošimoto Banany, *Hon na ovcu* (2004, pr. Lucia Kružlíková) od Murakami Harukiho, *Keď zahvízdam* (1983, pr. Darina Urbánková) od Endó Šúsakua, *Kronika vtáčika na kľúčik I. Straka zlodejka* (2010, pr. Dana Hashimoto) od Murakami Harukiho, *More a jed* (1980, pr. Augustín Jurák) od Endó Šúsakua a *Snežná krajina* (1971, pr. Viktor Krupa) od Kawabata Jasunariho.

V druhej podkapitole sú prekladateľské riešenia roztriedené do skupín, v ktorých sú vypísané pôvodné slová v japončine a ich prekladateľské riešenia. Okrem toho sú v každej skupine aj okomentované tie kultúrne špecifické slová a ich korešpondujúci preklad, ktoré som vyhodnotila za zaujímavé a poskytujúce náhľad na to, čo mohlo viesť prekladateľa k výberu daného prekladateľského riešenia. Na konci každej skupiny sa nachádza tabuľka, ktorá zobrazuje, koľko prekladateľských riešení bolo zaradených do jednotlivých prekladateľských stratégií, a menší súhrn. Na konci podkapitoly je *Zhrnutie*, v ktorom sa nachádza tabuľka s celkovým počtom prekladateľských riešení odpovedajúcich prekladateľským stratégiám.

Záver práce obsahuje zmienku faktorov ovplyvňujúcich výber prekladateľských stratégií prekladateľmi.

1. Translatologické pojmy a pravidlá

Keďže sa v práci zaoberám prekladateľskými stratégiami použitými v prekladoch krásnej literatúry, pre lepšie porozumenie problematiky prekladania predstavujem pár pojmov a pravidiel z translatológie. Translatológia ako vedecká disciplína v minulosti niesla v angličtine názov „*science of translation*“, doslova veda prekladu.⁵ Každý, kto sa pokúša o preklad, určite môže potvrdiť, že naozaj ide o „vedu“ – nenaraziť na problémy v každej jazykovej rovine je priam nemožné.

1.1 Ekvivalencia

Podľa Kufnerovej⁶ je jedným zo základných pojmov dnešnej teórie prekladu tzv. funkčná ekvivalencia (niekedy nazývaná tiež ako vernosť alebo adekvátnosť). Ide o optimálny vzťah preloženého textu k jeho originálu. Túto ekvivalenciu možno nájsť na všetkých úrovniach jazykového prejavu (od lexikálnej jednotky až po celok) a tiež v jej relativite. Relativita je daná objektívne, a to povahou jazyka ako takého a jeho špecifickými rysmi v dvojici originál-preklad, a subjektívne, a to od čitateľov, ktorí majú odlišné estetické vnímanie, všeobecnú vzdelanosť či životné skúsenosti. Od toho sa odvíja to, či sa preklad považuje za funkčne ekvivalentný, alebo nie.⁷

Bell⁸ hovorí o sémantickej a štylistickej ekvivalencii. Preklad je náhrada reprezentácie textu v jednom jazyku za reprezentáciu identického textu v druhom. Tieto texty sú však ekvivalentné na rôznych stupňoch (ekvivalentné čo sa týka kontextu, sémantiky, gramatiky, lexika a pod.) a na rôznych úrovniach (preklad slovo za slovo, fráza za frázu, veta za vetu). Ideál tejto ekvivalencie je však nedosiahnuteľný. Keďže jazyky sú od seba odlišné a neexistuje úplná synonymita, vždy bude v procese prekladania niečo „stratené“ a niečo „získané“. Prekladatelia sú tak niekedy kritizovaní za reprodukovanie len časti originálu, čo môže byť vnímané ako „zrada“ zámeru autora originálneho textu.⁹

⁵ HOLMES, James S. The Name and Nature of Translation Studies. In BILOVESKÝ, Vladimír a Martin DJOVČOŠ. *Vybrané kapitoly z translatológie I.: Selected chapters on translation studies I.* Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied, 2010, s. 8–22. ISBN 978-80-8083-949-9, s. 11.

⁶ KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání.* Jinočany: H&H, 2009. ISBN 9788073190880, s. 29.

⁷ Ibid., s. 29–30.

⁸ BELL, Roger T. Perspectives on Translation. In BILOVESKÝ a DJOVČOŠ, s. 35.

⁹ Ibid.

1.2 Pravidlá prekladu

Všeobecne platné požiadavky na preklad by sa podľa Fišera¹⁰ dali zhrnúť nasledovne:

1. Funkciu cieľového textu pre jeho predpokladaného príjemcu môže prekladateľ správne zvoliť len na základe jasnej požiadavky zadávateľa prekladu. O tom, ktoré ďalšie mimojazykové informácie obsiahnuté v originálnom texte má obsahovať text prekladu, sa prekladateľ musí rozhodnúť aj podľa toho, akému účelu bude slúžiť a akú bude mať funkciu v prijímacej kultúre.¹¹

2. Preklad musí byť funkčne adekvátny pre predpokladanú cieľovú komunikačnú situáciu v cieľovej kultúre, čo znamená zachovanie vecnej, estetickej a komunikačnej informácie originálneho textu. Prekladateľ však môže byť nútený meniť sémantické informácie v závislosti od typu textu. Ide o obmenu významov slov za účelom estetického pôsobenia textu, pridávanie alebo uberanie slov vo výslednom texte, opravovanie autora, pripájanie rôznych poznámok, nahradenie vecných informácií inými atď. V takýchto prípadoch prekladateľ a aj príjemca prekladu vedia, aké sú pravidlá prekladateľskej práce, čo prekladateľ môže urobiť s textom a čo nie. Aj keď suma informácií v preklade nie je totožná s tou v origináli, prekladateľ sa usiluje o čo najmenšie odlišnosti medzi dvomi textami.¹²

3. Prekladateľ musí mať znalosť postupov, prostriedkov a stratégií pre preklad a uvedomovať si, kedy je potrebné pracovať tvorivo.¹³

Bell predstavuje nároky na preklad zjednodušene v troch pravidlách. Preklad by mal podať kompletný prepis ideí originálneho textu, mal by disponovať rovnakým štýlom a spôsobom písania ako originál a mal by plynúť prirodzene, tak ako originálna kompozícia textu.¹⁴

Venuti¹⁵ používa termín neviditeľnosť (*invisibility*). Tvrdí, že preložený text je považovaný za akceptovateľný vydavateľmi, kritikmi ale aj čitateľmi vtedy, keď sa číta

¹⁰ FIŠER, Zbyněk. *Překlad jako kreativní proces: teorie a praxe funkcionalistického překládání*. Brno: Host, 2009, Studium, sv. 28. ISBN 978-807-2943-432, s. 20.

¹¹ Ibid.

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ BELL, Roger T. Perspectives on Translation. In BILOVESKÝ a DJOVČOŠ, s. 40.

¹⁵ VENUTI, Lawrence. *The translator's invisibility: a history of translation*. Second edition. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2008. ISBN 978-0-415-39455-0, s. 1.

plynule a keď absentujú akékoľvek lingvistické a štylistické zvláštnosti. To robí text jasným, odrážajúcim osobnosť alebo zámer zahraničného spisovateľa a pôvodný význam textu. Vidina transparentnosti je efekt plynulého prekladu alebo prekladateľovej snahy zaistiť ľahkú čitateľnosť textu tým, že sa prekladateľ pridržiava terajšieho jazyka, dodržovania pravidelnej syntaxe a presného významu. Čím plynulejší je preklad, tým je prekladateľ menej viditeľný a autor (alebo pôvodný význam textu) zase viditeľnejší. Vo vytvorení a udržaní tejto vidiny transparentnosti hrajú rolu aj samotní čitatelia.¹⁶

1.3 Kultúra v diele

Vermeer¹⁷ definuje kultúru ako kompletne zoradenie noriem a konvencií, ktoré musí jednotlivec ako člen danej spoločnosti poznať, aby mohol „byť ako ostatní“ alebo sa od ostatných líšiť.¹⁸

Podľa Tellingera¹⁹ jazyk odráža kultúru určitého jazykového a kultúrneho spoločenstva, je úzko spojený s jej hierarchiou a svojím charakterom je jazyk aj jej súčasťou. Kultúra daného spoločenstva sa odráža najmä v lokálnych slovách²⁰, ktoré spravidla v ostatných jazykoch existujú v menšine oproti univerzálnym slovám.²¹

Počet ekvivalentov týchto slov v iných jazykoch závisí od kontaktov medzi jazykmi v priebehu histórie. Vykonať preklad tak teoreticky bude jednoduchšie z jazyka, ktorý je síce charakteristicky odlišný od cieľového jazyka prekladu, ale kultúrne je mu bližší. Na druhej strane, väčšia výzva je prekladať text z jazyka patriaceho do kultúry s nízkou intenzitou kontaktov s kultúrou cieľového jazyka.²²

Prihliadnuc na tento predpoklad sa dá tvrdiť, že slovenčina a japončina budú vzájomne ťažko preložiteľné. Charakteristicky sú to jazyky odlišné – slovenčina patrí do skupiny západoslovanských jazykov a je to flektívny jazyk, pričom japončina je

¹⁶ Ibid.

¹⁷ VERMEER, Hans J. What does it mean to translate?. *Indian Journal of Applied Linguistics*. 1987, 13(2), 25–33, s. 28. cit. in: NORD, Christiane. *Translating as a purposeful activity: functionalist approaches explained*. Second edition. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2018. Translation theories explored. ISBN 978-1-138-57334-5, s. 32.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ TELLINGER, Dušan. Čas a kultúrny priestor v preklade (na počesť Branislava Hochela 1951 – 2015). *World Literature Studies* [online]. 2016, 8(1), 49-60 [cit. 2020-11-16]. Dostupné z: http://www.wls.sav.sk/wp-content/uploads/WLS1_2016_Tellinger.pdf, s. 54.

²⁰ Inak povedané kultúrne špecifické slová.

²¹ Ibid.

²² Ibid.

izolovaný, aglutinačný jazyk s prvkami flexie. Podľa vyššie uvedeného predpokladu by samotné odlišné zaradenie jazykov charakteristicky nemalo robiť problém pri preklade. Avšak, slovenská a japonská kultúra si sú navzájom veľmi odlišné a dá sa povedať, že kontakty medzi nimi počas dejín nemajú dlhú tradíciu, a tak japonský originálny text, navyše obsahujúci problematické prvky na preklad ako sú aj kultúrne špecifické slová, bude pravdepodobne náročný na preklad do slovenčiny.

Newmark²³ (na rozdiel od napr. Tellingera, Popoviča či Holmesa) nepovažuje jazyk za komponent alebo charakteristiku kultúry, jazyk však podľa neho obsahuje rôzne kultúrne prvky, a to v gramatike, v spôsobe oslovovania, v lexike atď. Čím viac sa jazyk stane špecifický pre istý kultúrny fenomén, tým viac je zakorenený v kultúrnych charakteristikách, čím vznikajú problémy pri preklade.²⁴

Pri akomkoľvek preklade musí byť zohľadňované to, akým spôsobom bude text vnímať príjemca prekladu, teda čitateľ prekladaného diela (na rozdiel od príjemcu východiskového cudzokrajného textu, čitateľa originálneho diela). Príjemca prekladu na jednej strane chce, aby preklad pociťoval ako domáce dielo. Na druhej strane chce preklad vnímať ako dielo, ktoré reprezentuje cudzokrajnú literatúru, a tak v súlade s tým vyhľadáva prvky, ktoré naznačujú „cudzokrajnosť“ a očakáva istý kolorit textu.²⁵

To, ako príjemca prekladu vníma cieľový text, je ovplyvnené recepčnou tradíciou prijímajúcej kultúry. Ak ide o prostredie originálu, inak ho vníma bežný čitateľ prijímajúcej kultúry a inak prekladateľ.²⁶ Túto (prijímajúcu) kultúru tvoria všetky literárne poznatky (vrátane prekladov a literárnych riešení z minulosti) čitateľa, respektíve prekladateľa a všetky vedomosti o konkrétnom cudzom prostredí bez ohľadu na ich charakter. Vplyv recepčnej tradície sa prejavuje tak, že prekladová literatúra je jedinečnou interpretáciou pôvodnej literatúry v konkrétnom momente a na konkrétnom mieste.²⁷

²³ NEWMARK, Peter. *A textbook of translations*. London: Prentice Hall, 1998. ISBN 01-391-2593-0. s. 95.

²⁴ Ibid.

²⁵ POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu: aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. 2. preprac. a rozš. vyd. Bratislava: Tatran, 1975, Okno, zv. 14. ISBN (Viaz.), s. 62–63.

²⁶ FIŠER, s. 22.

²⁷ VAJDOVÁ, Libuša. Recepčná tradícia a preklad. In Sabolová, D. (ed). *Chiméra prekladania. Antológia Slovenského myslenia o preklade I*. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1999. ISBN 80-224-0562-0, str. 91. cit in: FIŠER, s. 22.

Dôležitý koncept vo vede o preklade je aj tzv. kultúrna kompetencia, inými slovami, súbor znalostí o odlišných entitách cudzej a domácej kultúry, pričom pre ich úspešný preklad je potrebné vedieť, ako v danej kultúre fungujú a ako tieto poznatky využiť pri tvorbe prekladu. Mnohé kultúrne odlišnosti si prekladateľ vie dohľadať a overiť, no pri prekladaní musí použiť aj svoje jazykové tvorivé znalosti.²⁸

Podľa Fišera by sa preklad nielen literárnych textov, ale aj tých odborných, mal integrovať do domácej kultúry čo najúplnejšie. Skutočnosť je však iná, tieto texty budú vždy obsahovať prvky cudzosti, no tým predstavujú možnosť kreatívneho riešenia s cieľom čo najlepšie text začleniť po funkčnej stránke do prijímajúceho prostredia.²⁹

1.4 Prekladovosť

Tento termín zaviedol Popovič³⁰. Ide o „komunikačnú reláciu v komunikačnej reťazi medzi autorom pôvodného literárneho komunikátu a prijímateľom prekladu, ktorý si v istých podmienkach uvedomuje, poprípade neuvedomuje, že daný text bol preložený z originálu.“³¹

Prekladovosť textu sa viaže na opakovateľné a neopakovateľné prvky. Opakovateľné, čitateľsky známe prvky, sú nepríznakové elementy z pohľadu čitateľa. Neopakovateľné, čitateľovi zatiaľ neznáme prvky, však prinášajú pocit novosti, neobychajnosti, originality a exotickosti. V prekladateľskej tradícii je možno pozorovať postupnú popularizáciu štylistických vzorov z cudzej literatúry. Tým sa inovačná schopnosť znižuje natoľko, že cudzia literatúra sa niekedy tematicky aj štylisticky udomácňuje v prijímajúcom prostredí – čo sa potom dá označiť za opakovateľnosť. Avšak, prekladanie diel s chudobnejšou tradíciou literárnych kontaktov zvyšuje potenciál prekladovosti – s vyššou intenzitou koloritu v texte rastie aj prvok neopakovateľnosti, napr. v prekladoch z orientálnych diel.³²

Popovič ďalej uvádza, že faktor kultúry v preklade je pomer prvkov reprezentujúcich kultúrny kontext autora a prvkov príznačných pre kontext prekladateľa. Ide o opozíciu „svoje“ a „cudzie“, ktorá sa v preklade môže realizovať v závislosti

²⁸ FIŠER, s. 43.

²⁹ Ibid., s. 22–23.

³⁰ POPOVIČ, s. 285.

³¹ Ibid.

³² Ibid., s. 65.

od prekladateľovho komunikačného postoja približovaním a oddialením sa od predlohy (exotizácia – naturalizácia).³³ Toto napätie medzi „svojím“ a „cudzím“ v texte je vyjadrením tejto prekladovosti. Existujú rôzne opozície, ako napríklad naturalizácia (udomácnovanie) a exotizácia (scudzovanie), folklorizácia a urbanizácia, historizácia a modernizácia.³⁴

1.5 Medzipriestorový činiteľ

Medzipriestorový činiteľ je termín pre napätie medzi dvomi kultúrami v preklade. Kontext kultúry originálu nájdeme obsiahnutý v textoch s témami ako spoločenské či prírodné reálie, historický a krajový kolorit, kultúrne zvyky a tradície, spoločenské vzťahy a kultúrne archetypy. V komunikačnej a textovej rovine dochádza ku konfrontácii dvoch kultúrnych systémov, čo môže viesť k výskytu dvojakých kultúrnych prvkov vo finálnej podobe prekladu. Tento jav sa nazýva kreolizácia textu – v texte sú po tematickej a výrazovej stránke prekryté dve kultúry z dôvodu miešania kultúrnych prvkov. Pri dvoch kultúrach odlišných geograficky, historicky a sociopsychicky (napr. Orient a Európa) môže príjemca cítiť prevahu kultúry originálu.³⁵ Napríklad, v diele *Snežná krajina*, ktoré je rozoberané v praktickej časti práce, sa nachádza nasledujúca časť:

„Šimamura sa vypytoval ďalej a chyžná mu prezradila podrobnosti o dievčine a o učiteľke hudby. Učiteľka tanca a hry na samisene si držala u seba dievčinu. Nebola to vlastne gejša, ale zavše vypomáhala pri väčších večierkoch. Pretože v mestečku neboli mladé gejšy a pretože tunajšie gejšy boli zväčša vo veku, keď už radšej netancovali, služby tejto dievčiny si ľudia veľmi cenili.“³⁶

V tejto pasáži sa pokope vyskytuje viac kultúrnych prvkov, a tak čitateľ, ktorý nepozná japonskú kultúru, môže cítiť jej prevládnutie. Objavuje sa tu japonské meno (Šimamura), nevysvetlený japonský pojem v kurzíve (*samisen*), cudzie ustálené slovo (gejša) a popisanie situácie ohľadom gejší v meste (mladé gejšy, ktoré zvyčajne tancujú a staršie gejšy, ktoré už netancujú).

³³ Ibid., s. 184.

³⁴ Ibid., s. 63.

³⁵ Ibid., s. 186–193.

³⁶ KAWABATA, Jasunari. Snežná krajina. In KAWABATA, Jasunari. *Spiace krásavice*. Preložil Viktor KRUPA. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1971, s. 20.

2. Kultúrne špecifické slová

2.1 Definície kultúrne špecifických slov

Kultúrne špecifické slová pomenúvajú Refsing a Lundquist³⁷ ako *culturemes*. Podľa nich sú *culturemes* slová alebo slovné spojenia, ktoré označujú kultúrne javy ako napríklad festivaly alebo náboženské slávnosti.³⁸

Podľa Vermeera³⁹ je *cultureme* sociálny fenomén kultúry X, ktorý je považovaný členmi tejto kultúry za relevantný, a keď je porovnaný s korešpondujúcim sociálnym fenoménom v kultúre Y, je vyhodnotený ako špecifický pre kultúru X. Slovo „korešpondujúci“ v tejto definícii znamená, že dva fenomény sú porovnateľné za istých definovaných podmienok.⁴⁰ Tieto fenomény môžu mať inú formu, ale majú podobnú funkciu alebo naopak – Nord⁴¹ udáva príklady k tejto definícii: v Anglicku *to have coffee* indikuje pitie kávy ráno, *tomar un café* v Španielsku označuje pitie kávy po večeri a *Kaffeetrinken* v Nemecku poobede.⁴² Kultúrne špecifický fenomén je podľa nej ten, ktorý je možné nájsť v istej forme alebo funkcii iba v jednej z dvoch kultúr, ktoré sú porovnávané (dané do opozície). To však neznamená, že tento fenomén existuje výlučne len v tej jednej kultúre, môže sa vyskytnúť aj v inej kultúre než sú tieto dve.⁴³ Podľa Nord, ale aj iných odborníkov, ako Mayoral Asencio, je práve Vermeer prvý autor definície pojmu *cultureme*.⁴⁴

V anglicky písanej literatúre sa okrem pojmu *cultureme* tiež vyskytuje slovné spojenie *culture-specific item*, respektíve *culturally specific word*, voľný preklad tohto pojmu, kultúrne špecifické slovo, som zvolila pri odkazovaní na ne v tejto práci. Ďalší zaužívaný pojem je *culture-bound term*.

³⁷ REFSING, Kirsten a Lita LUNDQUIST. *Translating Japanese texts*. Copenhagen: Museum Tusulanum Press, University of Copenhagen, 2009. ISBN 978-87-635-0777-6, s. 101.

³⁸ Ibid.

³⁹ VERMEER, Hans J. a Heidrun WITTE. *Mögen Sie Zistrosen? Scenes & frames & channels im translatorischen Handeln*, Heidelberg: Groos, 1990. s. 137. cit. in: NORD, s. 32.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ NORD, s. 33.

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ MAAROVÁ, Iveta. Kulturéma a jej charakteristika: Characteristics of cultureme. *Lingua et vita* [online]. 2015, 4(8), 59-68 [cit. 2020-11-09]. ISSN 1338-6743. Dostupné z: https://linguaetvita.sk/www_write/files/issues/2015/08/d_07_59az68_jkk_maarova_082015.pdf, s. 60.

Ekvivalent od *cultureme*, tzv. kulturéma, existuje aj v slovenčine, bližšie tento koncept popisuje Maarová⁴⁵. Kulturéma je pomerne nový pojem a postupne sa začína udomáčňovať v slovenskej odbornej obci, no ešte nie je presne ukotvený, je ťažké určiť, či ide o lingvistickú, ideologickú či len kultúrnu jednotku. Autorka nepridáva vlastnú definíciu pojmu, avšak prízvukuje, že je ešte potrebná hlbšia analýza kulturém, aby bol jasný rozdiel medzi kulturémami a pojмами ako idióm, symbol, kultúrny symbol atď.⁴⁶

Maarová tiež dodáva: „*Kulturémy sú špecifické kultúrne pojmy jednej krajiny alebo kultúrneho prostredia a mnohé z nich majú sémantickú a pragmatickú komplexnú štruktúru. Kulturémy sú takisto jednotky komunikácie, ktoré treba zobrať do úvahy a uviesť ad hoc v slovníkoch. Prostredníctvom týchto slovníkov sa dá spraviť nielen porovnávacia štúdia dôležitých kulturém v rôznych svetových jazykoch, ale je to aj príspevok do výučby jazykov (na pokročilej úrovni) a prekladu.*“⁴⁷ Nie je jednoduché určiť ich počet v danom jazyku, v každej spoločnosti ich totiž existuje neohraničené množstvo. Kulturémy neustále vznikajú, môžu to byť politické osobnosti, herci, spisovatelia, vymyslené postavy z filmov, televízie, piesne, spôsoby obliekania, móda, politické a spoločenské udalosti, umelecké a literárne výtvary atď. Môže sa však stať, že kulturémy stratia svoju platnosť a aktuálnosť.⁴⁸

Tzv. *lexical gaps* sú slová alebo slovné spojenia, pre ktoré neexistuje priamy preklad v cieľovom jazyku, no aj napriek tomu podľa Janssen⁴⁹ musia byť preložené v rámci textu. Totižto nie každé slovo (a slovný význam⁵⁰) má vo všetkých cieľových jazykoch tzv. prekladové synonymum⁵¹, inak povedané, korešpondujúce slovo (alebo význam).⁵²

Medzi lexikálnymi jednotkami dvoch jazykových systémov je možné vyčleniť tri základné typy sémantických vzťahov, a to úplnú zhodu, čiastočnú zhodu a absenciu

⁴⁵ MAAROVÁ, s. 59.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid., s. 60.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ JANSSEN, Maarten. MULTILINGUAL LEXICAL DATABASES, LEXICAL GAPS, AND SIMuLLDA. *International Journal of Lexicography* [online]. 2004, 17(2), 137-154 [cit. 2020-05-16]. ISSN 0950-3846. Dostupné z: doi:10.1093/ijl/17.2.137, s. 1.

⁵⁰ V angličtine *word sense*.

⁵¹ V angličtine *translational synonym*.

⁵² Ibid.

zhody.⁵³ Úplná zhoda sa týka názvov krajín, miest, dní v týždni a pod., dané jednotky majú len jeden význam. Čiastočná zhoda je najčastejšou alternatívou – jednému slovu istého jazyka zodpovedá viac sémantických ekvivalentov v cieľovom jazyku a naopak. Korešpondencia významov je však len čiastočná, rozsah významov a ich pomer môže byť veľmi rozmanitý. Absencia zhody nastáva pri neexistencii odpovedajúceho ekvivalentu v cieľovom jazyku, najčastejšie v odbornej terminológii alebo slovnej zásobe z oblasti reálií.⁵⁴

Newmark delí kultúrne špecifické slová do nasledujúcich skupín:⁵⁵

1. Ekológia – flóra, fauna, hory, planiny
2. Materiálna kultúra (artefakty) – jedlo, odev, domy a mestá, dopravné prostriedky
3. Sociálna kultúra – práca a voľný čas
4. Organizácie, zvyky, aktivity, procesy, koncepty – politika a administratíva, náboženstvo, umenie
5. Gestá a zvyky⁵⁶

Väčšinu kultúrne špecifických slov je ľahké nájsť v texte, keďže sú asociované s istým jazykom a nemôžu byť doslovne preložené. Avšak bežný jazyk obsahuje veľa kultúrnych prvkov (napr. idiómy), kde by doslovný preklad zmenil význam, a tak preklad môže obsahovať funkčný opisný ekvivalent. Kultúrne objekty môžu byť pomenované relatívne všeobecným termínom, ktorý je doplnený o slovo z cieľovej kultúry.⁵⁷

2.2 Spôsoby prekladu kultúrne špecifických slov

Prekladať znamená porovnávať kultúry. Prekladatelia interpretujú javy z kultúry originálu podľa svojich znalostí kultúrnych špecifik danej kultúry buď zvnútra, alebo zvonku, na základe toho, či preklad je z alebo do materinského jazyka (a kultúry) prekladateľa. Vnímať cudziu kultúru sa dá len pomocou porovnávania s vlastnou kultúrou,

⁵³ BARDUCHAROV, L.S. *Jazyk i perevod*. Moskva, 1975. s. 75n. cit in: HRDLIČKA, Milan. *Literární překlad a komunikace*. Praha: ISV, 2003. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). ISBN 80-86642-13-5, s. 139.

⁵⁴ HRDLIČKA, s. 139.

⁵⁵ NEWMARK, s. 95.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ibid.

teda kultúrou vlastnej primárnej enkulturácie.⁵⁸ Enkultúrácia je „proces učenia (výchovy, vzdelávania), ktorým si človek v detstve a dospievaní osvojuje kultúru, hodnoty a normy danej spoločnosti, socializácia.“⁵⁹

Termín, ktorý podľa Kufnerovej treba mať na pamäti pri zaoberaní sa prekladom kultúrne špecifických slov do češtiny, respektíve slovenčiny, je interferencia, inými slovami, vzájomné prenikanie, prelínanie, kríženie. Ide o ovplyvňovanie jazyka, do ktorého prekladáme, jazykom originálu. Často ide o interferenciu slov v textoch, ktoré čerpajú správy zo zahraničných zdrojov či reklamných a informačných textov, no vyskytuje sa aj v krásnej literatúre. Môžeme pozorovať výskyt mechanicky prevzatých slov z angličtiny s jej pravopisom ako napr. *holocaust*, *tsunami*, *shiatsu*, *bar mitzva*, aj keď by mali rešpektovať slovenskú či českú pravopisnú normu pre prepis týchto slov – *holokaust*, *cunami*, *šiacu*, *bar micva*.⁶⁰

Podľa Jakobsona⁶¹ je v každom jazyku možné vyjadriť všetky kognitívne zážitky a ich klasifikáciu. Ak v danom prípade pri prekladaní nie je naporúdzi vhodný výraz alebo slovné spojenie, terminológia jazyka môže byť obohatená o prebraté slová (*loanwords*), kalky (*loan-translations*), ďalej je možné problém riešiť opisom či sémantickým posunom.⁶² Štúdie potvrdzujú, že japončina je druhý najproduktívnejší zdroj nových prebratých slov do angličtiny.⁶³

Vytvorenie kalku, doslovného prekladu morfému pôvodnej lexikálnej jednotky, je inými slovami, vytvorenie približného prekladu slova.⁶⁴ Tieto slová niekedy slúžia na vyplnenie „medzier“ v slovnej zásobe pri preklade z blízkej kultúry. Všeobecne by sa však nemali používať kalky, ktoré nie sú uznané, prekladateľ by nemal sám iniciovať vytvorenie kalku.⁶⁵

⁵⁸ NORD, s. 33.

⁵⁹ *Slovník cudzích slov (akademický) – slovníková část* [online]. 2., doplnené a prepracované vyd. Spracoval kolektív autorov pod vedením V. Petráčkovej a J. Krausa. Preklad E. Balážová, J. Bosák, J. Genzor, I. Ripka, J. Skladaná. Ed. E. Balážová – J. Bosák. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá, 2005. ISBN 80-10-00381-6 [cit. 2020-04-18]. Dostupné z: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=&s=exact&c=b837&cs=&d=scs#>.

⁶⁰ KUFNEROVÁ, s. 45.

⁶¹ JAKOBSON, Roman. On Linguistic Aspects of Translation. In BILOVESKÝ a DJOVČOŠ, s. 27.

⁶² Ibid.

⁶³ EVANS, Toshie M. *A dictionary of Japanese loanwords*. Westport, Connecticut, London: Greenwood Press, 1997. ISBN 0-313-28741-4, s. ix.

⁶⁴ LATYŠEV, L. K. *Kurs perevoda*. Moskva, 1981. s. 123. cit. in. HRDLIČKA, s. 140–141.

⁶⁵ NEWMARK, s. 84–85.

Jeden z najznámejších príkladov kalku v slovenčine či češtine je počítač, prebraté z anglického výrazu *computer*. Ako príklady kalkov z japončiny do angličtiny sa dajú uviesť slovo *ianfu*, v angličtine *comfort women* (sexuálne otrokyne japonskej armády), kde *ian* voľne preložené do japončiny znamená „útecha, komfort“ a *fu* je „žena“ a výraz *instant noodles* (instantné rezance) je kalk od japonského *sokuseki rámen*, pričom *sokuseki* má význam „instantný“ a *rámen* je druh japonskej polievky.

Umelecký preklad nie je len jednoduchou výmenou slov – slová v preklade vstupujú do rôznych významových vzťahov a v kontexte majú určité stylistické funkcie. Podľa Popoviča pri preklade istého slova prichádzajú do úvahy rôzne tautonymá⁶⁶, no malo by byť zvolené práve to, ktoré je najviac slohovo príslušné. V prípade, že by boli vyčerpané všetky sémantické možnosti a nenaskytá sa adekvátne lexikálna náhrada, prekladateľ môže siahnuť po preklade opisom, snažiac sa o zachovanie toho, čo drží štýlovo rôznorodé prvky textu pohromade, aby bol celý text koherentný, vnútorne organizovaný celok.⁶⁷

Elementy indikujúce cudzosť literárneho diela sú podľa Popoviča veci „*neprekladané alebo nepreložiteľné na tematickej rovine diela*“, a napríklad kalky, reálie, miery, váhy, zemepisné názvy a ostatné vlastné mená. Vyvolávať ilúziu prekladu u príjemcov prekladu okrem týchto prvkov môžu aj „*prípady tzv. vnútrojazykového prekladu*“, a to vysvetlivky pod čiarou, vysvetlivky priamo v texte, komentáre k textom prekladu či tzv. preklad v preklade, keď autor originálu sám prekladá cudzojazyčné citáty.⁶⁸

Existuje mnoho klasifikácií stratégií pre preklad kultúrne špecifických slov, každý odborník si volí vlastné pomenovania stratégií, ktoré často pomenúvajú ten istý jav. Vyššie boli spomenuté stratégie Jakobsona a Popoviča. V nasledujúcich dvoch podkapitolách sú priblížené stratégie, ktoré predstavil Newmark (na ktoré sa odkazujú

⁶⁶ Tautonymá sú: „*rozličné slová toho istého jazyka s tým istým významom patriace k rozličným jazykovým oblastiam, napr. pšenica, v niektorých nárečiach žito.*“ (*Slovník cudzích slov (akademický) – slovníková časť* [online].)

⁶⁷ POPOVIČ, s. 102–103.

⁶⁸ Ibid., s. 63–64.

napr. Xhillari⁶⁹, Davies⁷⁰ a iní) a stratégie autoriek Refsing a Lundquist, ktoré sa zamerali priamo na preklad kultúrne špecifických slov z japončiny.

2.2.1 Stratégie podľa Newmarka

Newmark spomína dvanásť stratégií na preklad kultúrne špecifických slov, a to prevod⁷¹ (*transference*), použitie kultúrneho ekvivalentu, neutralizácia (t. j. použitie funkčného a opisného ekvivalentu), doslovný preklad, označenie (*label*), naturalizácia, čiastková analýza (*componential analysis*), odstránenie, dvojitá kombinácia (*couplet*), akceptovaný štandardný preklad, použitie parafrázy a klasifikácia.⁷² Zdôrazňuje tiež, že ich použitie vždy závisí od množstva kontextových faktorov.⁷³

Prevod (*transference*) predstavuje preklad pomocou transliterácie, ktorá zodpovedá konverzii rôznych abecied, napr. ruskej cyriliky či čínskych znakov. Cudzie slovo sa tak potom stane prevzatým slovom (*loan word*). Dá sa tu zaradiť napr. prevzatie francúzskeho slova *coup d'etat* do angličtiny. Použitím tejto stratégie sa tiež prevádzajú vlastné mená.⁷⁴

Použitie kultúrneho ekvivalentu označuje použitie kultúrne špecifického slova z kultúry cieľového textu na preklad kultúrne špecifického slova originálneho textu. Ide o približný preklad.⁷⁵ Tu by sa dal zaradiť preklad japonského slova kušikacu ako „jaterničky“ v diele *Ked' zahvízdam*⁷⁶. Tellingner označuje tento proces ako akulturáciu, kultúrne prispôsobenie, keď sú niektoré prvky cudzej kultúry vymenené za domáce.⁷⁷

Do neutralizácie patrí použitie funkčného ekvivalentu. Ide o použitie „kultúrne neutrálneho slova“ (*culture free word*) v preklade, poprípade je pridaný nový špecifický termín. Opisný ekvivalent označuje použitie opisu, často uvedený spolu s funkciou – termín *samuraj* je opísaný ako „japonský aristokrat v 11. až 19. storočí“ a jeho funkcia

⁶⁹ XHILLARI, Rudina. Challenges of Teaching Translation of Culture-Bound Terms. *Turkophone* [online]. 2017, 4(2), 55-59 [cit. 2020-05-17]. ISSN 2148-6808. Dostupné z: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/356050>.

⁷⁰ DAVIES, Eirlys E. A Goblin or a Dirty Nose? *The Translator* [online]. 2003, 9(1), 65-100 [cit. 2020-05-17]. ISSN 1355-6509. Dostupné z: doi:10.1080/13556509.2003.10799146.

⁷¹ Preklad názvov stratégií do slovenčiny vykonala autorka práce. Keďže nejde o ustálený preklad, pri problematickom preklade je v zátvorke uvedený názov v angličtine.

⁷² NEWMARK, s. 103.

⁷³ Ibid., s. 81.

⁷⁴ Ibid., s. 81–82.

⁷⁵ Ibid., s. 82.

⁷⁶ ENDÓ, Šúsaku. *Ked' zahvízdam*. Preložila Darina URBÁNKOVÁ. Bratislava: Smena, 1983.

⁷⁷ TELLINGER, s. 54.

bola „úradník a správca“. Opis a funkcia sú základné elementy vo vysvetľovaní a preklade.⁷⁸

Niekedy k slovu z východiskového jazyka existuje korešpondujúce slovo v cieľovom jazyku, ale význam, najmä vtedy, keď je toto slovo z cieľového jazyka použité osamote, sa môže líšiť. Použitím tohto slova nastane doslovný preklad. Tento spôsob prekladu však bežne neprichádza do úvahy, ak ide o problematický preklad kultúrne špecifických slov.⁷⁹

Označenie (*translational label*) sa zvyčajne používa pri preklade nového úradného termínu, ktorý je označený úvodzovkami. Tie môžu byť pri ďalšom použití termínu vynechané. Preklad týmto spôsobom sa často vykonáva pomocou doslovného prekladu: napríklad *heritage language* preložené do francúzštiny ako *langue d'heritage*.⁸⁰

Naturalizácia je stratégia, použitím ktorej sa najprv adaptuje slovo z pôvodného jazyka s jeho normálnou výslovnosťou, a to sa potom adaptuje podľa morfológie cieľového jazyka (napr. nemecké slovo *attraktiv* a anglické *attractive*).⁸¹

Čiastková analýza (*componential analysis*) je proces, keď je slovo z pôvodného jazyka porovnané so slovom z cieľového jazyka, ktoré má podobný význam, ale nie je to presný ekvivalent *one-to-one*, a to je potom použité v preklade. Keďže zvyčajne má pôvodné slovo špecifickejší význam než cieľové slovo, prekladateľ by mal pridať jeden alebo dva zmyslové komponenty (*sense components*) na priblíženie významu.⁸²

Dvojitá kombinácia (*couplet*), následne trojitá alebo dokonca štvoritá kombinácia spájajú dve, tri alebo štyri prekladateľské riešenia. Na preklad kultúrne špecifických slov je často stratégia funkčného alebo kultúrneho ekvivalentu kombinovaná spolu s prevodom (*transference*).⁸³

⁷⁸ NEWMARK, s. 83–84.

⁷⁹ Ibid., s. 69–70.

⁸⁰ Ibid., s. 90.

⁸¹ Ibid., s. 82.

⁸² Ibid., s. 119.

⁸³ Ibid., s. 91.

Akceptovaný štandardný preklad by mal byť použitý, ak je oficiálne alebo všeobecne uznaný, najmä pri úradných slovách. Ak sa uznaný termín prekladateľovi nepozdáva, môže vyjadriť svoj nesúhlas tak, že dané slovo vysvetlí.⁸⁴

Parafráza je rozšírenie alebo vysvetlenie významu segmentu textu, často je opisovaná ako „voľný preklad“.⁸⁵

Klasifikácia je pridanie informácie, napr. názov mesta Speyer je prepísaný ako „mesto Speyer v Západnom Nemecku“.⁸⁶

2.2.2 Stratégie podľa Refsing a Lundquist

Podľa Refsing a Lundquist sú kultúrne špecifické slová tiež jednými z „ťažko preložiteľných slov“, keďže len málokedy je ich presný preklad jasne ustanovený. Ako príklady kultúrne špecifických slov v japonskom jazyku udávajú slová *obon*, *ohanami*, *otošidama* atď. Aj keď prekladové slovníky ponúkajú vysvetlenia či definície slov, tie však častokrát nestačia k vytvoreniu zmysluplného prekladu, a tak autorky predstavujú sedem stratégií prekladov týchto slov. Prvá stratégia ich prekladu je ponechanie japonského (pôvodného) slova a pridanie vysvetlenia:⁸⁷

„(...) otošidama wa icu moraeru no ka to kubi o nagaku šite matte ita mono desu.“⁸⁸

„(...) we waited longingly for when we would receive our otoshidama, the small envelopes with money from our relatives.“⁸⁹ (vytúžene sme čakali na to, kedy dostaneme otošidama, malé obálky s peniazmi od našich príbuzných).

V tomto príklade je v japonskej vete použité kultúrne špecifické slovo *otošidama* (peniaze darované pri príležitosti víťania Nového roku, dávané hlavne deťom alebo napr. nižšie postaveným v práci⁹⁰), ktoré nemá pridané vysvetlenie v japonskej vete. V preklade sa už toto vysvetlenie nachádza, a to za slovom *otošidama*. Autorky však poukazujú na to, že nevýhoda tohto riešenia je fakt, že môže robiť text ťažkopádnym.⁹¹

⁸⁴ Ibid., s. 89.

⁸⁵ Ibid., s. 90–91.

⁸⁶ Ibid., s. 92.

⁸⁷ REFSING a LUNDQUIST, s. 101–102.

⁸⁸ Ibid., s. 102.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ ŠÓGAKUKAN. *Dedžitaru daidžisen* [online]. Tokio: Šógakukan, 2019. Dostupné z: <https://kotobank.jp/word/%E5%BE%A1%E5%B9%B4%E7%8E%89-453427>.

⁹¹ REFSING a LUNDQUIST, s. 103.

Ďalšia stratégia pri preklade cudzích slov, ktoré nemajú v cieľovom jazyku priamy ekvivalent, je použitie menej významovo špecifického slova. Napríklad slovo *misoširu*⁹² bude preložené len ako „polievka“, bez ohľadu na ingredienciu *miso*.⁹³

Ďalšia možnosť je ponechať japonské slovo ako prebraté slovo (*loanword*). To je možné aj vďaka rozšíreniu japonskej kultúry a kuchyne po celom svete, napr. použitie prebraného slova funguje aj pri iných názvoch jedál ako napr. *suši*, alebo rôznych iných konceptoch ako *ikebana*, *džudo* či *karate*⁹⁴.⁹⁵ V týchto prípadoch ide často aj o tzv. transliteráciu, prevzatie cudzojazyčného výrazu, pričom je zachytená pôvodná grafická či zvuková podoba slova. Niekedy môže ísť o zmiešanie transliterácie a transkripcie.⁹⁶

V istých prípadoch nie je žiaduce na preklad kultúrne špecifického slova použiť prevzatý termín, pretože ten nemusí byť známy v kultúre cieľového jazyka. Nahradenie slova všeobecným výrazom tiež nie je vždy vhodná voľba, pretože to môže preložený text ochudobniť. Ako ďalšia stratégia sa naskytuje parafrázovanie.⁹⁷

„(...) *tatema* *no ura ni aru honne o minuku no ga džózu de atta*.“⁹⁸

„*She was very good at reading the real goings-on behind the façade*.“⁹⁹

(Vedela dobre odhadnúť čo sa naozaj dialo za pretvárkou.)

V tejto vete ide o slová *honne* a *tatema*, často považované za dva výlučne japonské koncepty. Avšak označujú to, čo nájdeme v kultúre aj na Západe, a to rozlíšenie medzi správaním sa v súkromí a na verejnosti. Odborníci tento termín zvyčajne prekladajú v prevzatých tvaroch ako *honne* a *tatema*, no v texte s vyššie uvedenou vetou použiť tieto termíny pre čitateľa bez vysvetlenia nestačí.¹⁰⁰

Dokopy tak ide o štyri stratégie uvedené vyššie – použitie menej významovo špecifického slova, použitie prebraného slova (*loanword*), pridanie vysvetlenia (aj

⁹² „polievka miso“.

⁹³ Ibid., s. 102.

⁹⁴ Tieto štyri termíny označujú autorky ako rozšírené, dalo by sa tvrdiť, že v slovenčine je to tiež tak (v *Slovníku cudzích slov* sa nachádzajú všetky tieto slová okrem *suši*).

⁹⁵ Ibid., str. 102–103.

⁹⁶ BARDUCHAROV, L.S. *Jazyk i perevod*. Moskva, 1975. s. 75n. cit. in. HRDLIČKA, s. 140.

⁹⁷ REFSING a LUNDQUIST, s. 103.

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Ibid., s. 104.

v podobe poznámky pod čiarou) a parafrázovanie. Refsing a Lundquist ešte pripájajú tri stratégie, a to pridanie ilustrácie, avšak táto stratégia môže byť použitá len v prípade, ak to situácia dovoľuje a ak sa samotné slovo hodí na vysvetlenie pomocou ilustrácie¹⁰¹, a vynechanie slova v preklade.¹⁰²

Autorky tiež uvádzajú stratégie prekladu prísloví a porekadiel (ktoré často obsahujú odkazy na kultúru východiskového textu), a to je použitie ekvivalentného príslovia či porekadla v cieľovom jazyku, preklad príslovia alebo porekadla s pridaným vysvetlením, že ide o príslovie alebo porekadlo v pôvodnom jazyku a preklad „okolo“ príslovia či porekadla, čím sa význam preniesie do cieľového jazyka. Posledná metóda by mala byť použitá len vtedy, keď prvé dve z nejakého dôvodu použiť nejde.¹⁰³

2.2.3 Ďalšie stratégie

Xhillari argumentuje, že prekladateľ sa tiež musí rozhodnúť ohľadom toho, akú dôležitosť majú jednotlivé kultúrne aspekty (napr. lexikálny kontext a syntax, ideológie, spôsob života v danej kultúre) a do akej miery je potrebné alebo žiaduce ich preložiť. Celkovo pri preklade týchto slov by mal existovať kompromis medzi požiadavkami pre východiskový text a očakávaniami pre preložený text a prekladateľ by mal rozhodnúť, koľko základných informácií bude poskytnutých pomocou prekladateľských metód. Xhillari spomína prevod (*transference*) a čiastkovú analýzu (*componential analysis*) zo stratégií navrhnutých Newmarkom, ďalej techniky vysvetľovania, parafrázovanie a poznámky pod čiarou.¹⁰⁴

Mailhac¹⁰⁵ tvrdí, že pri preklade kultúrne špecifických slov je potreba najprv rozlíšiť medzi dvomi typmi stratégií, a to tie, ktoré platia pre text ako celok, a tie, ktoré platia pre konkrétne kultúrne špecifické slovo, toto rozlíšenie je podľa neho v odbornej literatúre často zanedbané. Medzi stratégie na úrovni textu ako celku radí *exoticism* (exotickosť¹⁰⁶) a *culture transplantation* (kultúrnu transplantáciu¹⁰⁷) a stratégie

¹⁰¹ Použitie v beletrii je však veľmi nepravdepodobné.

¹⁰² Ibid., s. 104–105.

¹⁰³ Ibid., s. 134.

¹⁰⁴ XHILLARI, Rudina. s. 56–59.

¹⁰⁵ MAILHAC, Jean-Pierre. The Formulation of Translation Strategies for Cultural References. In HOFFMANN, Charlotte, ed. *Language, Culture and Communication in Contemporary Europe*. Clevedon, Philadelphia, Adelaide: Multilingual Matters, 1996. ISBN 978-1-85359-360-4, s. 134.

¹⁰⁶ Odpovedá „exotizácii“ z terminológie použitej Popovičom.

¹⁰⁷ Odpovedá „naturalizácii“ z terminológie použitej Popovičom.

použitia kultúrnej výpožičky, kalku a komunikatívneho prekladu radí medzi tie, ktoré sa vzťahujú na dané slovo.¹⁰⁸ Dodáva, že kultúrna transplantácia sa môže podobáť viac na adaptáciu než na pravý preklad, keďže predstavuje pokus o systematické konvertovanie kultúry originálu do cieľovej kultúry prekladu.¹⁰⁹

Exotizácii sa podrobnejšie venujú viacerí odborníci. Podľa Popoviča exotizácia v preklade označuje nezvyčajnosť, netradičnosť, novosť vo výbere tematických a jazykových výrazových prvkov z originálu, voľba prvkov typických pre kultúru originálu a neznámych pre kultúru prekladu.¹¹⁰

Podľa Venutiho preklad pomocou exotizácie pomáha obmedzovať etnocentrizmus v prekladových dielach a je veľmi vhodný v dnešnej dobe ako strategická kultúrna intervencia v opozícii k nerovnocennej kultúrnej výmene medzi anglicky hovoriacimi národmi a zvyšnými národmi.¹¹¹

Venuti ďalej poukazuje na rolu exotizácie v preklade zahraničných kriminálnych románov, tá podľa jeho slov poskytuje možnosť detailného popísania sociálnych situácií (odlišných od Veľkej Británie alebo USA, anglicky hovoriacich krajín). Ako príklad uvádza preklad románu od japonskej autorky Mijabe Mijuki *All She Was Worth*. Preklad Alfreda Birnbauma obsahuje jazyk podobný tomu z *hard-boiled* kriminálnych príbehov, ale je v ňom prítomné aj intertextové spojenie, a to vďaka kultúrnej špecifickým námetom. Exotizácia sa môže vyskytnúť v jednej vete spolu s anglickým kriminálnym slangom ako kultúrnym protikladom, ako príklad sa dajú uviesť slová *jakuza* (gangster) alebo Ósaka ako náznak odlišnej kultúry.¹¹²

Mailhac rozdeľuje exotizáciu na dva typy, a to exotizáciu za minimálnej prítomnosti prekladateľa a exotizáciu za maximálnej prítomnosti prekladateľa. Ako príklad uvádza preklad názvu novín *The Morning Star* z angličtiny do francúzštiny. Pomocou exotizácie s minimálnou prítomnosťou prekladateľa by preklad vyzeral ako „*le Morning Star*“. Tento spôsob prekladu poskytuje čitateľovi cieľového textu len toľko informácií, koľko bolo poskytnutých čitateľovi východiskového textu – cieľový text sa

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ POPOVIČ, s. 217.

¹¹¹ VENUTI, s. 16.

¹¹² Ibid., s. 162–163.

musí čítať tak ako ten pôvodný. Preklad „*Le Morning Star*, komunistický britský žurnál“ by bola exotizácia s maximálnou prítomnosťou prekladateľa. Prekladateľ zjavne pridáva informácie ako benefit pre cieľového čitateľa. Je nutné si uvedomiť, že „prítomnosť“ prekladateľa neznamená „viditeľnosť“, jediný príklad viditeľnosti prekladateľa je podľa Mailhaca pridanie poznámky pod čiarou.¹¹³

Ďalšia zo stratégií je zadanie vysvetlenia neznámych termínov na úplný koniec textu, respektíve na koniec kapitoly. Týmto spôsobom sú vysvetlené termíny napr. v českom preklade poviedok japonskej autorky Higuči Ičijó *Zápolení*¹¹⁴, kde prekladateľka objasňuje kultúrne špecifické slová na konci kapitoly, čím nezasahuje do textu poviedok – pri odkazovaní na jednotlivé slová nepoužíva ani čísla pri slovách v texte, a tak si čitateľ musí dohľadať referencie za kapitolou. Týmto spôsobom boli riešené preklady kultúrne špecifických slov či iných poznámok aj napr. v starších prekladoch diel svetovej literatúry do slovenčiny (napr. v preklade anglického románu *Jana Eyrová* od Štefana Kýšku z r. 1958 sú poznámky tiež na konci diela, no v diele sú slová, na ktoré je odkazované, označené číslom).

Mimojazykové informácie prekladu, t. j. poznámky, komentáre, vysvetlivky, pripísané aktualizácie textu atď., sú podľa Fišera v prekladovom texte akceptované ako správne, len ak nenarušujú hlavnú funkciu prekladového textu v cieľovom prostredí. Jedná sa o novo vytvorené doplnkové texty, ktoré však nie sú formulované autorom originálu, ale autorom prekladu alebo dodatočne redaktorom. Avšak, ak má byť preklad hodnotený ako úspešný, tak tieto dodatočné informácie nesmú v texte prekladu narúšať komunikačnú situáciu v cieľovej kultúre. Vysvetlivky, poznámky a iné odbočky sú podľa neho hlavne v umeleckých textoch považované za nepatričné, a tak prekladateľ by mal v cieľovom texte vyjadriť zámer autora originálu skôr použitím jazykových textotvorných prostriedkov, ktorý je vyjadrený v origináli taktiež jazykovými prostriedkami.¹¹⁵

¹¹³ MAILHAC, s. 135–136.

¹¹⁴ HIGUČI, Ičijó. *Zápolení: výbor z díla*. Preložila Miriam JELÍNKOVÁ. Praha: DharmaGaia, 2008. Divitae, I. svazek. ISBN 978-80-86685-86-1.

¹¹⁵ FIŠER, s. 21–22.

Avšak názory na túto problematiku sa medzi literárnymi teoretikmi rôznia. Napr. Levý odporúča prednostné začlenenie informácií do samotného textu, nie do edičného aparátu mimo diela, čo by mohlo pôsobiť rušivo.¹¹⁶

Mailhac tiež zdôrazňuje, že keď je kultúrne špecifické slovo v texte v centre pozornosti, tak musí byť preložené. Avšak, ak je vnímané len ako „vedľajšie“, tak prekladateľ čelí dileme, či slovo preloží, a tým mu „neprávom pridá komunikatívnu váhu“, alebo či slovo pri preklade vynechá, čo by viedlo k strate.¹¹⁷ Newmark pri zhrnutí prekladu kultúrne špecifických slov dodáva, že najsprávnejšie riešenie nezáleží až tak na slovných spojeniach alebo na lingvistickom či situačnom kontexte (aj keď obidva sú namieste), ale na čitateľskej obci. Rozlišuje tri typy čitateľov – expert, vzdelaný čitateľ (*educated generalist*) a laik, a v závislosti na type čitateľov text vyžaduje odlišný typ prekladu.¹¹⁸

Prekladatelia niekedy volia kontroverzné riešenia pri preklade reálií, slangu či dialektu v texte. Vo výsledku je konečný text homogénny a stráca stylistické vlastnosti, ktoré mal originál. Ide o prípady, keď prekladatelia až príliš adaptujú kultúrne prvky originálu v snahe prispôbiť text pre čitateľov s priemernou (alebo žiadnou) znalosťou cudzej kultúry.¹¹⁹

¹¹⁶ LEVÝ, Jiří. *Umění překladau*. Praha: Panorama, 1983. cit. in. HRDLIČKA, s. 35.

¹¹⁷ MAILHAC, s. 145.

¹¹⁸ NEWMARK, s. 102.

¹¹⁹ TELLINGER, s. 55.

3. Výskum

3.1 Metodológia výskumu

Počas postupného čítania šiestich diel som z nich excerpovala kultúrne špecifické slová. Takto som si vytvorila korpus danej slovnej zásoby v dielach v podobe tabuliek v Exceli. Pre každé dielo som vytvorila jednu tabuľku, čím vznikol korpus, ktorý obsahuje šesť tabuliek. V nich som vedľa seba vypísala japonské slová alebo frázy a ich ekvivalenty v slovenskom preklade v takom poradí, v akom sa nachádzali v danej knihe. Tieto slová som hľadala manuálne, či už išlo o elektronické verzie kníh alebo tlačenej verzie.

Tak ako už bolo uvedené v úvode, vybrala som si nasledovné diela:

1. *Dovidenia, Cugumi* od Jošimoto Banany v preklade od Lucie Preuss z r. 2005 (originál *TUGUMI* som mala v tlačenej verzii)
2. *Hon na ovcu* od Murakami Harukiho v preklade od Lucie Kružlíkovej z r. 2004 (originál *Hicudži o meguru bóken* som mala v tlačenej verzii)
3. *Keď zahvízdam* od Endó Šúsakua v preklade od Dariny Urbánkovej z r. 1983 (originál *Kučibue o fuku toki* som mala v Kindle verzii)
4. *Kronika vtáčika na kľúčik I. Straka zlodejka* od Murakami Harukiho v preklade od Dany Hashimoto z r. 2010 (originál *Nedžimakidori kuronikuru 1.* som mala v tlačenej verzii)
5. *More a jed* od Endó Šúsakua v preklade od Augustína Juráka z r. 1980 (originál *Umi to dokujaku* som mala v tlačenej verzii)
6. *Snežná krajina* od Kawabata Jasunariho zo zbierky *Spiace krásavice* v preklade od Viktora Krupu z r. 1971 (originál *Jukiguni* som mala v Kindle verzii)

Všetky slovenské preklady som mala v tlačenej verzii.

Ďalej v práci na tieto diela odkazujem buď celými slovenskými názvami (s výnimkou skráteného názvu *Kronika*), alebo týmito skratkami: *Dovidenia, Cugumi* – DC, *Hon na ovcu* – HN, *Keď zahvízdam* – KZ, *Kronika vtáčika na kľúčik I. Straka zlodejka* – KV, *More a jed* – MJ, *Snežná krajina* – SK.

Môj výber diel bol značne obmedzený, keďže slovenských prekladov nie je publikovaných toľko ako napríklad českých či anglických. Zároveň som chcela pokryť dlhšie literárne útvary (romány a novely), aby bolo možné zozbierať do korpusu čo

najviac slov. Navyše som sa snažila pokryť preklady zo súčasnosti, t.j. od roku 2000 ako aj pre porovnanie staršie preklady, ktoré vznikli v 70. a 80. rokoch. Aj keď som sa snažila analyzovať diela odlišných autorov a odlišných prekladateľov, nakoniec som z vyššie uvedeného dôvodu do výskumu zaradila dve diela od autora Endó Šúsakua, dve diela od Murakami Harukiho a dva preklady od Lucie Preuss (respektíve Lucie Kružlíkovej).

Po výbere diel a pred vykonaním výskumu a rozboru je potrebné si tiež uvedomiť, kto je „konzumentom“ prekladov vybraných beletristických diel, a mať na pamäti to, že prekladatelia vytvárajú preklad s ohľadom na cieľového čitateľa. Vyššie uvedených šesť románov/noviel je v origináli orientovaných na dospelého čitateľa patriaceho do japonskej kultúry. Preklad týchto diel je tiež orientovaný na dospelého čitateľa, no zo slovenskej, poprípade českej kultúry. Na základe tohto poznatku sa tak dá očakávať výskyt typu prekladu zameraného na ľahšie pochopenie kultúrne špecifických slov práve v tejto čitateľskej obci.¹²⁰

U mnohých, nielen japonských autorov beletrie, štýl písania, tón, použitie slovnej zásoby a iné špecifické aspekty písania sú podobné v celej ich tvorbe. Podobne je to aj s prekladateľmi, ich spôsob prekladu, výberu slov atď. môže naprieč ich tvorbou vykazovať podobnosti. Preto je na mieste úvaha, že výber dvoch prekladov od jedného prekladateľa (v mojom výskume ide o preklady diel *Dovidenia*, *Cugumi* a *Hon na ovcu*) výsledky skreslí. Aj keď dve beletristické diela spájajú podobné motívy, podobný štýl písania a aj osoba prekladateľa, po uskutočnení zberu dát pre môj výskum môžem tvrdiť, že šesť rozoberaných románov a noviel poskytlo môjmu výskumu dostatočne rôznorodé slová.

V skutočnosti je v mojom korpuse len veľmi málo slov, ktoré by sa vyskytovali vo všetkých alebo niekoľkých dielach naraz a ktorých preklad by sa tak dal porovnať priamo, i keď ohľadom tohto faktu sa nájdu výnimky, ako napr. slovo *futon*, ktoré sa nachádza vo všetkých dielach okrem *Hon na ovcu*. Keďže slová sa naprieč dielami do veľkej miery neopakovali, pre jasnejšie porovnanie slov som zvolila rozdelenie slov a ich prekladov do skupín na základe tematickosti, vzniklo tak deväť skupín:

¹²⁰ Pre porovnanie, Davies rozoberá preklady kultúrne špecifických slov v knihách *Harry Potter*, ktoré sú adresované detskému čitateľovi.

1. Pomenovania jedál, nápojov, ingrediencií, reštaurácií a barov¹²¹
2. Pomenovania zariadení príbytku, budov, japonských mier a váh¹²²
3. Pomenovania objektov alebo konceptov úzko spojených s japonskou kultúrou (náboženstvo, umenie atď.)
4. Názvy japonských odevov a ich súčastí
5. Názvy týkajúce sa japonského školského systému
6. Pomenovania rastlín a živočíchov
7. Pomenovania rodinných príslušníkov (zamerané na rozlíšenie staršieho a mladšieho)
8. Roky a obdobia
9. Pozdravy, idiómy a príslovia

Slová vo vyššie spomenutých skupinách ďalej rozdeľujem podľa toho, aké prekladateľské riešenie im bolo dané. S prihliadnutím na poznatky o teórii prekladu, ktoré sú popísané v teoretickej časti diela, a na povahu slov samotných, boli mnou vybrané nasledujúce prekladateľské riešenia:

1. *preklad ustálenou podobou slova*
2. *parafrázovanie*
3. *preklad prispôsobený európskej kultúre*
4. *opis a transkripcia*
5. *zjednodušený preklad*
6. *transkripcia*
7. *úplné vynechanie*

Preklad ustálenou podobou slova je stratégia, ktorá zodpovedá stratégii ponechania japonského slova ako prebratého slova (*loanword*), tak ako to navrhujú a pomenúvajú Refsing a Lundquist (respektíve Newmarkov prevod (*transference*)). To, či je podoba slova v slovenčine ustálená, bolo overované v *Slovníku cudzích slov*¹²³, ktorý obsahuje

¹²¹ Názvy reštaurácií v japončine často obsahujú názov jedla, na ktoré sa špecializujú, napr. dvojica slov *rámen* (polievka *rámen*) a *rámen'ja* (reštaurácia, kde sa podáva *rámen* polievka).

¹²² Názvy japonských mier sa v dielach často vyskytli pri opise rozlohy príbytku (ako napr. japonská miera *tatami*, ktorá udáva veľkosť miestnosti).

¹²³ KRAUS, Jiří. *Slovník cudzích slov (akademický)* [online]. 2. dopl. a upr. vyd. Preložil Ján BOSÁK. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo - Mladé letá, 2005. ISBN 80-10-00381-6. Dostupné z: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=&s=exact&c=b837&cs=&d=scs#>.

mnohé kultúrne špecifické slová a ich definície, no na základe usúdenia autorky práce boli do tejto skupiny zaradené aj niektoré riešenia, ktoré v ňom ukotvené nie sú.

Parafrázovanie je tiež jedna zo stratégií, ktoré odborníci navrhujú na preklad kultúrne špecifických slov. Pod touto stratégiou sa rozumie preklad slova alebo slovného spojenia, ktorý vyjadruje jeho podstatu bez výraznejších pridaní (ako napr. prebraté slovo). Význam pôvodného slova nie je výrazne zúžený alebo rozšírený.

Stratégia *prekladu prispôbeného európskej kultúre* sčasti zodpovedá Newmarkovej stratégii použitia kultúrneho ekvivalentu. V mojom korpuse ide o prekladateľské riešenia, ktoré sú zjavne prispôbené pre prijímateľa cieľovej, teda slovenskej kultúry.

Samotný názov vystihuje stratégiu *opis a transkripcia*. Refsing a Lundquist túto stratégiu opísali ako ponechanie pôvodného japonského slova a pridanie opisu.¹²⁴

Zjednodušený preklad je použitie takého prekladu, ktorý výrazne zúži sémantický význam pôvodného slova.

Transkripcia je stratégia, ktorá do istej miery zodpovedá *prekladu použitím ustálenej podoby slova*, no pri *transkripcii* ide o použitie prebratého slova, ktoré nie je v slovenčine ustálené.

Posledná stratégia *úplné vynechanie* označuje vynechanie slova v preklade tak, že sa sémantický význam stratí tiež.

3.2 Výsledky výskumu

Čítanie prekladov krásnej literatúry z japončiny do iných jazykov umožňuje vytvorenie si predstavy o tom, aké stratégie prekladateľa používajú. Už počas postupného čítania kníh začala vznikať približná predstava o tom, aké tendencie majú rôzni prekladatelia pri prekladaní týchto výrazov. Každý autor píše svojsky, tak isto aj prekladatelia majú každý svoj vlastný štýl prekladania a samozrejme sa snažia zachovať prirodzené plynutie diela v cieľovom jazyku. Taktiež veľmi záleží aj na kontexte diela a danej pasáže.

Je potrebné brať na vedomie, že je zložité vykonať podrobnú štatistiku, ktorá by presne odzrkadľovala prekladateľské tendencie slovenského prekladu z japončiny.

¹²⁴ REFSING a LUNDQUIST, s. 102.

Taktiež nie je na mieste kritizovať dané prekladateľské riešenia, keďže preklady boli vytvorené v rôznych obdobiach a prekladateľská veda sa tak, ako samotný jazyk, neustále vyvíja, navyše preklady sú často podrobované ďalším jazykovým úpravám pred ich finálnou verziou v tlači.

Aj napriek tomuto, pri niektorých prekladateľských riešeniach je pridaný komentár či návrh s ohľadom na prekladateľské riešenia iných prekladateľov, ako by bolo možné prekladateľské riešenie vylepšiť. Sú to najmä tie riešenia, ktoré sa môžu zdať problematické, alebo naopak, zaujímavé či kreatívne.

3.2.1 Pomenovania jedál, nápojov, ingrediencií, reštaurácií a barov

Tak, ako je už naznačené v teoretickej časti, niektoré názvy jedál japonskej kuchyne sa vďaka jej veľkej obľube v zahraničí udomácnili v iných jazykoch, a to nielen v angličtine, ale aj v slovenčine či češtine. Prekladatelia sa tak môžu riadiť ustálenou podobou slov, ktorá sa nachádza napr. v slovníkoch cudzích slov. Predpoklad pre danú skupinu slov je, že sa najčastejšie vyskytne stratégia *opis a transkripcia*, po ktorej bude nasledovať *transkripcia*.

Slová v korpuse patriace do tejto skupiny *preložené ustálenou podobou slova* do slovenčiny sú suši, tófu, iššóbin a osake. Suši je transkribované (DC, 29) za použitia slovenskej transkripcie.¹²⁵ Tófu je preložené ako „tofu“ (KV, 13). Aj keď sa preklad tohto slova neriadi pravidlami slovenskej transkripcie (dlhá samohláska ó by mala byť ponechaná), ide o ustálený preklad, ukotvený v *Slovníku cudzích slov*¹²⁶.

Sake, prípadne osake je definované ako „*čín. a jap. alkoholický nápoj získavaný kvasením ryže*“¹²⁷. V slovenčine je slovo ustálené ako saké, pravdepodobne kvôli vplyvu angličtiny – Evans uvádza tri podoby prevzatého slova v angličtine, a to sake, saki a saké.¹²⁸ Iššóbin je preložené ako „*fľaša saké*“ (KV, 63) a osake ako „*saké*“ (KV, 64).

¹²⁵ Slovo suši sa nenachádza v *Slovníku cudzích slov* alebo inom slovenskom slovníku. Avšak, vďaka rozšíreniu tohto jedla aj v našich zemepisných podmienkach (suši reštaurácie atď.) je v práci zaradené medzi ustálené pomenovania.

¹²⁶ KRAUS, Jiří. *Slovník cudzích slov (akademický)* [online]. Dostupné z: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=tofu&s=exact&c=ua4f&cs=&d=scs#>.

¹²⁷ KRAUS, Jiří. *Slovník cudzích slov (akademický)* [online]. Dostupné z: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=sak%C3%A9&s=exact&c=4f48&cs=&d=scs#>.

¹²⁸ EVANS, s. 148.

Preklady slov sakazuki, čóši, šuhai a osake odkazujú na saké. Slovné spojenie sakazuki (o kuči ni hakobu)¹²⁹ je preložené ako „upíjať si sake“ (KZ, 39) a čóši ako „fľaša sake“ (KZ, 39). Slovo šuhai je preložené ako „poháriky na sake“ (MJ, 155), slovo osake je transkribované (MJ, 161) (KZ, 157) (KZ, 177) a *osake* je tiež transkribované (a dané do kurzívy) (SK, 81). Tieto prekladateľské riešenia sú radené medzi *transkripciu*.

Z porovnania týchto prekladov vyplýva, že len jeden prekladateľ (KV) použil ustálenú podobu slova v slovenčine, saké. Ostatní (KZ, MJ, SK) teoreticky dodržali slovenskú transkripciu, aj keď tvar sake nie je v slovenčine ukotvený. Ani jeden z prekladateľov nepridal vysvetlenie, čo teoreticky ani nemuseli, keďže ide o pomerne známy druh alkoholu aj u nás.

Stratégia *parafrázovanie* sa týka týchto slov: misoširu, senbei, mugiča, sunakku, an, oden, raisu karé, ameju, unagija, daizuri no bentó, mojaši, karé, kašiwamoči, bentóbako a mandžú.

V *Dovidenia, Cugumi* je výraz misoširu preložený ako „polievka miso“ (DC, 29)¹³⁰ a v *Kronike* ako „misová polievka“ (KV, 30). V oboch prípadoch ide o doslovný preklad, keďže slovo širu v japončine označuje vývar, polievku. V druhom prípade ide o vytvorenie slovenského prídavného mena od slova miso. Toto prekladateľské riešenie však môže slovenského čitateľa, ktorý nepozná japonskú kuchyňu, zmiasť, pretože si toto slovo môže asociovať s odvodeninou od slovenského slova „misa“. Lepšie riešenie by bolo napríklad polievka z pasty miso.

V dvoch dielach sa vyskytuje slovo mugiča, preložené ako „jačmenný čaj“ (DC, 45) (HN, 47). Čitateľ si vie viac-menej predstaviť, o aký nápoj by mohlo ísť (aj keď mugiča je často označovaná ako pražený jačmenný čaj).

Zaujímavé sú preklady japonského slova sunakku. V japončine toto skrátené slovo (celým slovom sunakku bá) označuje bar, kde sa popri alkohole podáva aj ľahké jedlo.¹³¹ Preklady „snack bar“ (KZ, 177) a „snackbar“ (HN, 77) odkazujú na japonský výraz písaný celým slovom. Tieto preklady môžu byť v našej kultúre chápané inak. V *Slovníku*

¹²⁹ Približný preklad znie „priložiť si k ústam pohárik na saké“.

¹³⁰ Aj keď sa v *Slovníku cudzích slov* definícia slova miso nachádza, dalo by sa argumentovať, že polievka miso nie je v našej kultúre až tak rozšírená, ako napr. suši alebo saké.

¹³¹ ŠÓGAKUKAN. *Dedžitaru daidžisen* [online]. Dostupné z: <https://kotobank.jp/word/%E3%82%B9%E3%83%8A%E3%83%83%E3%82%AF%E3%83%90%E3%83%BC-542781#E3.83.87.E3.82.B8.E3.82.BF.E3.83.AB.E5.A4.A7.E8.BE.9E.E6.B3.89>.

cudzích slov je pre slovo *snackbar* uvedená táto definícia: „*reštauračné zariadenie na rýchle občerstvenie podávané pri pulte*”¹³². Aj keď by čitateľ nebol s týmto pôvodne anglickým výrazom oboznámený, slovo „*snack*“ môže vyvolávať dojem toho, že ide o prevádzku, kde sa podáva jedlo, no bez alkoholu. Preklad „*bar*” (DC, 121) tak čitateľovi z cieľovej kultúry podáva jasnejšiu predstavu o pôvodnom význame slova.

Ďalšie slová preložené za použitia stratégie *parafrázovanie* sú *senbei*, preložené ako „*ryžový kreker*“ (DC, 30), *an* ako „*sladká plnka*“ (KZ, 16), *oden* ako „*dusená zelenina*“ (KZ, 33), *raisu karé* ako „*kari ryža*“ (KZ, 43), *ameju* ako „*jablčný mušt*“ (KZ, 56), *unagija* ako „*bistro, kde pripravovali úhory*“ (KZ, 94), *daizuiru no bentó* ako „*jedlo zo sóje*“ (KZ, 139), *mojaši* ako „*sójové výhonky*“ (KV, 33), *karé* ako „*ľudové mäsité jedlo, dusené na kari korení*“ (KV, 18), *kašiwamoči* ako „*sladké ryžové buchtičky zabalené v dubových listoch*“ (KV, 182), *bentóbako* ako „*obedár*“ (MJ, 116) a *mandžú* ako „*koláče*“ (SK, 58).

Na druhej strane sa našli aj výrazy, ktorých *preklad* je *prispôsobený európskej kultúre*. Ide o slová *takuan*, preložené ako „*kyslá kapusta*“ (KZ, 14), *kušikacu* ako „*jaterničky*“ (KZ, 26), *zósui* ako „*ovsená kaša*“ (KZ, 139), *jókan* ako „*želé*“ (KZ, 142), *tajjaki* ako „*sladké koláčiky s fazuľovou plnkou*“ (KZ, 16) a *čašicu* ako „*čajovňa*“ (SK, 59).

Takuan je typ japonskej nakladanej zeleniny, vyrába sa z japonskej bielej reďkovky *daikon* a známy je pre svoju kyslastú chuť. Je preto ľahké odhadnúť, prečo prekladateľ asocioval *takuan* s kyslou kapustou, no tá sa tradične v japonskej kuchyni neobjavuje. Podobne absentujú aj *jaterničky*, aj keď opäť, asociácia s *kušikacu*, vyprázaným kúskom mäsa na paličkách, je pochopiteľná. *Zósui* je japonská ryžová polievka doplnená zeleninou, svojou konzistenciou sa môže podobať na ovsenú kašu, no nepochybne ide o dve odlišné jedlá. *Jókan* je typ japonského dezertu, konzistenciou môže pripomínať želé. *Tajjaki* sú v podstate sladké koláčiky, jednou z ich tradičných náplní je pasta zo sladkých fazúľ *azuki*. Európskemu čitateľovi môže preklad ako „*sladké koláčiky s fazuľovou plnkou*“ asociovať skôr slaná chuť, no *tajjaki* s plnkou *azuki* sú sladké. Slovo *čašicu* je preložené ako „*čajovňa*“, čo môže v európskom čitateľovi evokovať typ prevádzky, kde

¹³² KRAUS, Jiří. *Slovník cudzích slov (akademický)* [online]. Dostupné z: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=snack&s=exact&c=Eee2&cs=&d=scs#>.

sa podáva čaj. Avšak čašicu v tomto kontexte označuje miestnosť alebo skôr samostatnú budovu, kde sa koná tradičný čajový obrad.

Ďalšou skupinou sú slová preložené pomocou stratégie *opis a transkripcia*. Ide o výraz onigiri, preložený ako „onigiri, ryžové guľky zabalené do morských rias“ (DC, 44), hidžiki, preložený ako „morské riasy hidžiki“ (KV, 105), kašiwamoči ako „ryžové buchtičky *kašiwamoči*“ (KV, 182) a ako „buchtičky *kašiwamoči*“ (KV, 182) a sukijakija, preložené ako „reštaurácia, kde pečú sukijaki – mäso pečené spolu so zeleninou“ (KZ, 110).

Stratégia *zjednodušený preklad* bola použitá pri slovách misoširu, preložené ako „polievka“ (DC, 30), karupisu ako „nápoj“ (DC, 54), karupisu a dorikono ako „džús“ (KZ, 18), sušija ako „malá krčmička“ (KZ, 127), sekihan ako „ryža“ (KZ, 124), oden'ja ako „bistro“ (KZ, 177), ekiben ako „balíček s jedlom“ (KZ, 196), karé raisu ako „ryža“ (KZ, 43), tajjaki ako „koláčiky“ (KZ, 17), sobaja ako „vývarovňa“ (MJ, 7), rjótei ako „reštaurácia“ (MJ, 86), azuki ako „bôby“ (SK, 68), akebi ako „výhonky“ (SK, 20), misoširu no nokori ako „zvyšky od raňajok“ (SK, 79), udon ako „polievka“ (SK, 94), udon'ja ako „hostinec“ (SK, 94), cukemono, nameko no kandzume ako „darčeky“ (SK, 53), dagašija ako „obchod s cukríkmi“ (SK, 25) a meron ako „melón“ (DC, 69) (HN, 5).

Slovo sušija je preložené ako malá krčmička. Prekladateľ výraz zovšeobecnil, pričom nastal sémantický posun, pretože „krčmička“ je v našich krajinách chápaná ako podnik, kde sa podáva alkohol, tobôž nie reštaurácia, ktorá sa špecializuje na suši. Podobný posun nastáva aj pri výrazoch oden'ja a udon'ja a sobaja, čitateľovi je jasné, že ide o typ pohostinstva s jedlom, respektíve s nápojmi, no vypadáva informácia o špecializácii sa na istý druh pokrmu. Tieto slová sú v kontexte použité nasledovne:

„Čísana sušija de kare wa sake o nomi, Keiko wa haši o ugokašita.“¹³³

„V malej krčmičke si Eiči vypil sake, pokým Keiko dojedla.“¹³⁴

V tomto prípade prekladateľ zjednodušil preklad tým štýlom, že slovo prispôbil obsahu vety, „pitie sake“ a „krčmička“ v jednom celku funguje. Vo vedľajšej vete je spomenuté,

¹³³ ENDÓ, Šúsaku. *Kučibue o fuku toki*. Kindle edition. Tókjó: Kódanša, 1979.

¹³⁴ ENDÓ, Šúsaku. *Keď zahvízdam*. s. 127.

že postava „dojedla“, no nevieme presne, o aký pokrm ide, a tak zjednodušený preklad funguje.

Oden'ja označuje prevádzku, kde sa podáva jedlo oden.

„(...) sono Tahara o bjóin čikaku no oden'ja ni sasotta (...) Tahara wa nisanpai no sake de sugu kao o akaku šita.“¹³⁵

„(...) pozval Taharu popoludní do blízkeho bistra na pohárik (...) Taharova dobrosrdečná tvár po dvoch-troch pohárikoch sake očervenela.“¹³⁶

V prvej vete z originálu je spomenuté, že postava Taharu je pozvaná, ale ešte nie je jasné, či ide o jedlo, či nápoj. Začína to byť jasné až v druhej vete, kde sa píše, že „pije sake“, a tak pravdepodobne zámer prekladateľa bol zjednodušiť preklad tak, aby nebol mätúci – ide o reštauráciu špecializujúcu sa na istý pokrm, no ten v texte spomenutý nie je, a tak autor prekladu používa jednoduchšie slovo.

Sobaja je reštaurácia, kde sa podáva polievka so soba rezancami.

„(...) hidarigawa ni wa sobaja to gasorin sutando to ga narande iru no da.“¹³⁷

„Na ľavej je vývarovňa a benzínová pumpa.“¹³⁸

V pasáži je slovo spomenuté len vo vymenovaní budov v okolí. Aj keď ide len o opisnú časť, pre zvýšenie koloritu kultúry prekladu v tejto pasáži mohol byť zahrnutý priamy preklad s odkazom na tradičný japonský pokrm. Avšak zahrnutím jednoduchého prekladu sa stala pasáž ľahšou na čítanie pre európskeho čitateľa. V nasledujúcej ukážke ide o podobnú situáciu, pojednáva sa o reštaurácii ako budove.

„Udon'ja wa kawagiši de (...)“¹³⁹

„Hostinec stál pri rieke.“¹⁴⁰

Za použitia stratégie *transkripcia* sú prevedené aj tieto slová: „sašimi“ (DC, 41), „kašiwamochi“ (KV, 182), „takuan“ (MJ, 82) a „akebi“ (SK, 77).

¹³⁵ ENDÓ. *Kučibue o fuku toki*.

¹³⁶ ENDÓ. *Keď zahvízdam*, s. 177.

¹³⁷ ENDÓ, Šúsaku. *Umi to dokujaku*. Tókjó: Kadogawa šoten, 2004. ISBN 978-4-04-124525-5, s. 5.

¹³⁸ ENDÓ, Šúsaku. *More a jed*. Preložil Augustín JURÁK. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1980, s. 7.

¹³⁹ KAWABATA, *Jukiguni*.

¹⁴⁰ KAWABATA, *Snežná krajina*. In KAWABATA, *Spiace krásavice*, s. 94.

Tabuľka 1: Výskyt prekladateľských riešení v skupine *Pomenovania jedál, nápojov, ingrediencií, reštaurácií a barov*

Prekladateľská stratégia	Počet prekladateľských riešení
<i>preklad ustálenou podobou slova</i>	4
<i>parafrázovanie</i>	21
<i>preklad prispôsobený európskej kultúre</i>	6
<i>opis a transkripcia</i>	5
<i>zjednodušený preklad</i>	21
<i>transkripcia</i>	8
<i>úplné vynechanie</i>	-

Prekladatelia z väčšej časti slová prekladali zjednodušene alebo pomocou parafrázovania, predpoklad, že sa najčastejšie vyskytne *opis a transkripcia* či *transkripcia*, sa nepotvrdil. Jeden z dôvodov môže byť fakt, že preklad týmito spôsobmi sa do vety hodí viac, než by sa hodila stratégia *opis a transkripcia*, ktorým by bol text dlhším, napr. vo vete „*Naboku stáli stánky, kde predávali dusenú zeleninu (...)*“¹⁴¹ sa nachádza preklad japonského slova *oden*. Taktiež treba brať do úvahy kontext, keďže ide v pasáži len o opisnú vetu, pridanie transkripcie „*oden, dusená zelenina*“ už nie je nutné.

Kontext nepochybne zastáva dôležitú rolu pri výbere prekladateľských riešení vo všetkých skupinách slov. To vidieť aj pri prekladoch rovnakého slova, ktoré sa vyskytlo viackrát za sebou. Napr. slovo *kašiwamoči*, ktoré je najprv parafrázované¹⁴², je ďalej v danom diele preložené a transkribované¹⁴³ a čisto transkribované.¹⁴⁴ Čitateľ je prvýkrát zoznámený s prekladom slova, druhý a tretíkrát už nie je použitý dlhší preklad, ale skráteneý, či čisto transkripcia. Je diskutabilné, či je takýto spôsob prekladu na mieste, no rozhodne sa hodí do kontextu.

Všetky slová, ktoré majú v slovenčine ustálenú podobu, boli preložené s jej pomocou (*suši, tofu a sake/saké*). Preklady obsahujúce slovo *sake* sa vyskytli štyrikrát a *saké* dvakrát – pričom *saké* je tvar uvedený v *Slovníku cudzích slov*. Avšak, *saké* je podoba slova v angličtine, ktorou sa mohol inšpirovať aj slovenský prekladateľ, to isté

¹⁴¹ ENDÓ. *Ked' zahvízdam*, s. 33.

¹⁴² „sladké ryžové buchtičky zabalené v dubových listoch“.

¹⁴³ „ryžové buchtičky kašiwamoči“.

¹⁴⁴ „kašiwamoči“.

platí aj pri preklade slova tófu, tofu je podoba zaužívaná v angličtine, takže sa dá pozorovať inšpirovanie sa podobou prevzatých slov v angličtine. Tak ako navrhuje Newmark, akceptovaný štandardný preklad (v tomto prípade saké) nemusí byť použitý, keď s tým prekladateľ nesúhlasí, a tak použije inú variantu, v tomto prípade z japončiny správne transkribovanú variantu sake.

3.2.2 Pomenovania zariadenia príbytku, budov, japonských mier a váh

Slová, ktoré pomenúvajú zariadenie príbytku, najmä tradičného japonského, môžu predstavovať výzvu pre prekladateľov. Sú to tiež slová, ktoré sa naprieč dielami vyskytli pomerne často (napr. slovo futon sa nachádza v piatich dielach, fusuma, tatami a hibači v štyroch zo šiestich), čo dáva priestor pre priame porovnanie prekladateľských riešení. Predpoklad pre danú skupinu slov je, že sa najčastejšie vyskytne stratégia *opis a transkripcia*, po ktorej bude nasledovať *transkripcia*.

Futon je najčastejšie sa vyskytujúce slovo. Ide o japonskú posteľnú súpravu položenú na podlahe (tradične na tatami), ktorej časť zvaná šikibuton slúži ako spodný matrac a kakebuton je uložený navrchu ako prikrývka.¹⁴⁵ Slovo futon kabá označuje prikrývku. Dalo by sa povedať, že koncept posteľnej súpravy uloženej na zemi, príznačný pre japonskú kultúru, je známy aj v našej európskej kultúre, i keď v *Slovníku cudzích slov* sa slovo futon nenachádza.

¹⁴⁵ WELCH, Theodore F. a Hiroki KATO. *Japan Today!* 1990, s. 36 cit. in. EVANS, s. 38.

Tabuľka 2: Prekladateľské riešenia slov futon/ofuton, šikibuton, kakebuton a futon kabá (hviezdičkou sú označené riešenia preložené pomocou parafrázovania)

futon/ofuton	šikibuton	kakebuton	futon kabá
postel' (DC, 39)		prikrývka* (DC, 71)	prikrývka* (DC, 119)
prikrývka* (DC, 92)			
prikrývka* (KZ, 120)			
deka* (KV, 64)			
matrac* (MJ, 24)			
hrubá prešivaná prikrývka* (MJ, 24)			
<i>preklad vynechaný</i> (MJ)			
prikrývka* (MJ, 38)			
postel' (MJ, 67)			
apalóny* (MJ, 70)			
prešivaná deka* (SK, 40)			
matrace* (SK, 86)	matrace* (SK, 64)		

Príklady viet so slovom futon, na ktorých sa dajú pozorovať rôzne použitia prekladateľských riešení:

„(...) futon kara dete iru wataši no te o gjutto nigitta.“¹⁴⁶

„Chytila mi ruku, ktorá vytřčala spod prikrývky.“¹⁴⁷

V tomto prípade ide o označenie vrchnej časti, prikrývky (kakebuton), čo je v preklade aj náležite vyjadrené.

Dvakrát sa naprieč dielami objavil aj preklad „(prešivaná) deka“.

¹⁴⁶ JOŠIMOTO, Banana. *TUGUMI*. Tókjó: Čúó kóronša, 1992. ISBN 978-4122018839, s. 138.

¹⁴⁷ JOŠIMOTO, Banana. *Dovidenia, Cugumi*. Preložila Lucia PREUSS. Bratislava: Ikar, 2005. ISBN 80-551-1016-6, s. 92.

„Honda san wa nacu mo fuju mo zašiki no horigotacu ni suwatte ita. Fuju ni wa soko ni futon ga kakatte, hi ga irete atta ši (...)“¹⁴⁸

„Sedával v obývačke či v lete, či v zime, vždy s nohami v priehlbinke pod stolíkom s vyhrievaním. V zime bola priehlbinka aj s jeho nohami prikrytá dekou a vyhrievaná (...)“¹⁴⁹

V európskom, ale aj japonskom čitateľovi môže slovo „deka“¹⁵⁰ evokovať predstavu ľahšej prikrývky, ktorá nie je zvyčajne súčasťou posteľnej súpravy. Avšak vo vyššie uvedenom kontexte funguje aj tento preklad, pretože popisuje prikrývku k tzv. horigotacu (typ kotacu, zariadenia na vyhrievanie nôh a dolnej časti tela, vytvoreného odstránením tatami¹⁵¹), a nie posteľnú súpravu.

„Džočú ga futon o nobete dete itta ato wataši wa (...) futon ni haitte (...)“¹⁵²

„Keď mi chyžná rozložila matrac a ustlala (...) keď som sa šuchol pod hrubú prešivanú prikrývku (...)“¹⁵³

Aj na tomto príklade vidno, že slovo futon môže všeobecne označovať jeho vrchnú aj spodnú časť (šikibuton a kakebuton). V originálnej pasáži je dvakrát použité slovo futon, ktoré označuje celú posteľnú súpravu, no v preklade funguje aj použitie slovného spojenia „rozložiť matrac“ (odkazujúce len na spodnú časť) a slovného spojenia „šuchnúť sa pod prikrývku“ (odkazujúce na vrchnú časť).

Na druhej strane preklady „posteľ“ vyvolávajú dojem prekladu s ohľadom na cieľovú kultúru, teda ide o použitie stratégie *preklad prispôsobený európskej kultúre*. Spanie v posteli je v dnešnej dobe v Japonsku bežná záležitosť, no je to celkom odlišný štýl posteľnej súpravy než futon, navyše na posteľ sa v japončine odkazuje slovom „beddo“.

¹⁴⁸ MURAKAMI, Haruki. *Nedžimakidori kuronikuru. Dai 1 bu Dorobó kasasagihen*. Tókjó: Šinčóša, 1997. ISBN 978-4-10-100141-8, s. 110.

¹⁴⁹ MURAKAMI, Haruki. *Kronika vtáčika na kľúčik I. Straka zlodejka*. Preložila Dana HASHIMOTO. Bratislava: Slovart, 2010. ISBN 978-80-8085-834-6, s. 64.

¹⁵⁰ Po japonsky „mófu“.

¹⁵¹ BRITANNICA JAPAN. *Buritanika kokusai daihjakká džiten šókómoku džiten* [online]. Tokio: Britannica Japan Co. Ltd., 2014. Dostupné z: <https://kotobank.jp/word/%E3%81%93%E3%81%9F%E3%81%A4-65099>.

¹⁵² ENDÓ. *Umi to dokujaku*, s. 25.

¹⁵³ ENDÓ. *More a jed*, s. 24.

Slovo, ktorého podoba sa vyskytla v štyroch dielach, je fusuma, panel používaný ako posuvné dvere alebo ako deliaca stena, skladajúci sa z dreveného rámu a vrstveného papiera či látky s kresbou alebo kaligrafiou.¹⁵⁴ Preklady „posuvné dvere“ (DC, 14), „posuvná stena“ (DC, 67) a „zasúvacie dvere“ (KZ, 191) vyjadrujú podstatu slova, a tak sú radené ku *parafrázovaniu*. Preklad „dvere“ (DC, 10) (SK, 41) by sa dal označiť ako *preklad prispôbený európskej kultúre*, keďže tento preklad môže evokovať predstavu klasických dverí. Avšak, nasledujúci preklad môže fungovať aj v japonskom texte bez ukrátenia čitateľa o kultúrny kontext:

„Bolo to puzdro na samisen a videlo sa mu priveľké a dlhé. Nevedel si predstaviť, ako vláči takú ťarchu na večierky. Sčerneté dvere na chodbe sa otvorili.“¹⁵⁵

Preklad „dvere“ sa môže zdať ako zjednodušenie, no v pasáži funguje a neuberá z exotickosti aj vďaka tomu, že v predchádzajúcich dvoch vetách sa vyskytujú veci z japonskej kultúry, *samisen* a večierky (gejš).

V *More a jed* sa navyše vyskytlo slovo fusumagoši, ktoré označuje činnosť, ktorá sa deje buď medzi pootvorenými posuvnými dverami, alebo cez ne (napr. rozhovor).¹⁵⁶ Toto slovo je preložené ako „z druhej strany steny“ (MJ, 120), alebo je v preklade *úplne vynechané* (MJ). Tu je dobré zmieniť aj slovo *cuitate*, stojaca zástena vydeľujúca časť izby¹⁵⁷, a jeho preklad „(spoza) tenkej steny“ (KZ, 67).

Vec podobná posúvacím dverám fusuma sú šódži, posuvné dvere alebo oddelenie skladajúce sa z rámu alebo mriežky vyplnenej papierom alebo iným priehľadným materiálom.¹⁵⁸ Toto slovo alebo jeho podoba sa vyskytujú v dvoch dielach, ide o tieto preklady: „posuvné dvere a papierové tapety“ (SK, 25), „papier na dverách“ (SK, 39), preklady s použitím *parafrázovania*, „oblok“ (SK, 63) a *úplne vynechané* (SK), *kamišódži*¹⁵⁹ *prispôbené európskej kultúre* ako „papierové dvere“ (SK, 34)

¹⁵⁴ EVANS, s. 37.

¹⁵⁵ KAWABATA. Snežná krajina. In KAWABATA. *Spiace krásavice*, s. 41.

¹⁵⁶ ŠÓGAKUKAN. *Seisanban Nihon kokugo daidžiten* [online]. Tokio: Šógakukan, 2006. Dostupné z: <https://kotobank.jp/word/%E8%A5%96%E8%B6%8A-2079822>.

¹⁵⁷ ŠÓGAKUKAN. *Dedžitaru daidžisen* [online]. Dostupné z: <https://kotobank.jp/word/%E8%A1%9D%E7%AB%8B-570304>.

¹⁵⁸ EVANS, s. 167.

¹⁵⁹ Synonymum pre šódži.

a parafrázované ako „papierová výplň vnútorných okien“ (KV, 61) a šódžigami¹⁶⁰ parafrázované ako „papierová zástena“ (SK, 61).

Z týchto prekladov by sa za *preklad prispôsobený európskej kultúre* mohol označiť preklad „oblok“. Zaujímavý spôsob prekladu je „posuvné dvere a papierové tapety“. V origináli veta znie nasledovne:

„(...) kofú na šódži no susuketa no o miru to (...)“¹⁶¹

„Ale pohľad na starodávne posuvné dvere a na papierové tapety sčerneté vekom (...)“¹⁶²

Prekladateľ týmto spôsobom prekladu chcel pravdepodobne zdôrazniť to, že výplň posuvných dvier bola tiež ošumelá, no preklad skôr vyznieva tak, akoby sa jednalo aj o papierové tapety na nejakej stene.

Ďalšie slovo, nachádzajúce sa v štyroch dielach, je hibači, kôš na spaľovanie dreveného uhlia používaný na kúrenie v interiéri.¹⁶³ Toto slovo je preložené ako „keramická nádoba“ (HN, 6), „železný košík s uhlím“ (KZ, 191), „železný kôš s dreveným uhlím“ (MJ, 72), „ohrievač“ (SK, 19) a „pec“ (SK, 39). Podstatu tohto slova vyjadrujú preklady „ohrievač“ a „pec“ aj bez kontextu.

V tomto príklade si vďaka kontextu vieme predstaviť, že „železný kôš s uhlím“ je zariadenie na kúrenie, aj keď na prvý pohľad nejde o vec na ohrievanie:

„(...) hibači no ue ni te o kazašite ita.“¹⁶⁴

„(...) ohrievali si ruky nad železným košom s uhlím.“¹⁶⁵

V nasledujúcom príklade kontext zahrnutý nie je, takže nie je jasné, na čo „keramická nádoba“ slúži:

¹⁶⁰ Papier v šódži.

¹⁶¹ KAWABATA. *Jukiguni*.

¹⁶² KAWABATA. Snežná krajina. In KAWABATA. *Spiace krásavice*, s. 25.

¹⁶³ EVANS, s. 53.

¹⁶⁴ ENDÓ. *Umi to dokujaku*, s. 165.

¹⁶⁵ ENDÓ. *More a jed*, s. 155.

„Niwa no sumi ni wa cukaimiči no nakunatta furui tósei no hibači ga hóridasare (...)“¹⁶⁶

„Za bránou sa rozprestierala nenápadná záhrada so zabudnutou keramicovou nádobou (...)“¹⁶⁷

Slovo šičirin, hlinená piecka na varenie na uhlie¹⁶⁸ je tiež preložené ako „železný kôš s dreveným uhlím“ (KZ, 163).

Na tomto mieste by bolo dobré spomenúť aj slovo kotacu, nízky vyhrievací stolík alebo rám s ohrievačom a navrchu položenou prikrývkou¹⁶⁹, preložené ako „stolík s vyhrievaním“ (KV, 64) a „ohrievací stolík“ (KV, 165). V dielach sa objavili aj slová pomenúvajúce rôzne typy kotacu, napr. výraz horigotacu je preložený ako „priehlbinka pod stolíkom s vyhrievaním“ (KV, 64), okigotacu ako „ohrievač“ (SK, 40) a kotacubuton, tiež preložený ako „ohrievač“ (SK, 39). Posledné z vymenovaných slov je zložené slovo z „kotacu“ a „futon“, a tak by sa preklad tohto slova dal zaradiť aj ku prekladom slova „futon“. Tieto preklady by sa dali považovať za *parafrázovanie*.

V štyroch dielach sa tiež nachádza slovo tatami, preložené ako „podlaha“ (DC, 14), „rohož“ (MJ, 101) (SK, 23), „rohože“ (KV, 64), „slamené rohože“ (SK, 35) a „dlážka“ (SK, 61). Jedenkrát bolo toto slovo transkribované (DC, 10). Na rozdiel od vyššie rozoberaných slov z tejto skupiny, slovo tatami má ustálenú podobu v slovenskom jazyku, a to transkripciu „tatami“ (avšak definícia *Slovníka cudzích slov* popisuje tatami len ako „žinenku na džudo“¹⁷⁰, čím je význam slova v zmysle slamených rohoží na dláždenie japonských izieb v *Slovníku* nevyjadrený). Na prekladoch môžeme pozorovať, že opäť raz prekladatelia volia rôzne varianty prekladu, čím približujú danú vec čitateľovi cez *parafrázovanie* – rohož, rohože, slamené rohože. O prekladoch „podlaha“ a „dlážka“ by sa dalo povedať, že sú *prispôsobené európskej kultúre*.

¹⁶⁶ MURAKAMI, Haruki. *Hicudži o meguru bóken (džó)*. Tókjó: Kódanša, 2004. ISBN 4-06-274912-2, s. 10.

¹⁶⁷ MURAKAMI, Haruki. *Hon na ovcu*. Preložila Lucia KRUŽLÍKOVÁ. Bratislava: Slovart, 2004. ISBN 80-7145-853-8, s. 6.

¹⁶⁸ ŠÓGAKUKAN. *Dedžitaru daidžisen* [online]. Dostupné z: <https://kotobank.jp/word/%E4%B8%83%E8%BC%AA-521035>.

¹⁶⁹ EVANS, s. 92.

¹⁷⁰ KRAUS, Jiří. *Slovník cudzích slov (akademický)* [online]. Dostupné z: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=tatami&s=exact&c=w4fd&cs=&d=scs#>.

Slovo čabudai, nízky jedáľenský stôľ v japonskom štýle¹⁷¹, je preložené ako „nízky stôľ, na ktorom sme jedávali“ (DC, 37), „nízky stolík“ (KZ, 163) a „stôľ“ (DC, 44). Príklady prekladu tohto slova v diele *Dovidenia, Cugumi* sú nasledovné. Ako prvý sa v diele objavuje opisný preklad:

„(...) wataši ga júgohan no ato sono mama čabudai no joko de TV o minagara utouto to nemutte šimatta (...)“¹⁷²

„(...) najedla som sa a potom som zaspala pred televízorom, pod nízkyim stolíkom, na ktorom sme jedávali.“¹⁷³

V ďalšej kapitole ide o *zjednodušený preklad*.

„(...) čabudai no ue ni (...)“¹⁷⁴

„Na stôľ (...)“¹⁷⁵

Názvy tradične japonských ubytovacích zariadení boli preložené nasledovne: slovo rjokan ako „penzión“ (DC, 4), jadoja ako „hotel“ (MJ, 24) a ofuroja ako „verejný kúpeľ“ (MJ, 8).

Rjokan je zariadenie, ktoré poskytuje ubytovanie s tradične japonským zariadením a službami.¹⁷⁶ Súčasťou zariadenia rjokan sú izby v japonskom štýle s rohožami tatami a matracmi futon, posuvnými dverami a japonským kúpeľom.¹⁷⁷ Toto slovo síce nie je ustálené v *Slovníku cudzích slov*, no dalo by sa tvrdiť, že ide o pomerne známy koncept aj medzi širokou verejnosťou na Západe. Pri preklade „penzión“ je tak opomenutá informácia, že ide o tradičné japonské ubytovanie, čiže by sa dal považovať za zjednodušený. Preklady slov ofuroja a jadoja sú preložené za použitia *parafrázovania*.

Pomenovania príbytku či miestností sú preložené nasledovne: čanoma ako „obývací izba“ (KZ, 50) a „izba“ (KZ, 136), zašiki ako „obývačka“ (KV, 64), hači džó

¹⁷¹ HEIBONŠA. *Sekai daihjakka džiten dai 2 han* [online]. Tokio: Heibonša, 2007. Dostupné z: <https://kotobank.jp/word/%E3%81%A1%E3%82%83%E3%81%B6%E5%8F%B0-1185086>.

¹⁷² JOŠIMOTO. *TUGUMI*, s. 55.

¹⁷³ JOŠIMOTO. *Dovidenia, Cugumi*, s. 37.

¹⁷⁴ JOŠIMOTO. *TUGUMI*, s. 65.

¹⁷⁵ *Ibid.*, s. 44.

¹⁷⁶ EVANS, s. 145.

¹⁷⁷ SHELLEY, Rex. *Culture Shock!: Japan*, 1993, s. 79 cit. in. EVANS, s. 145.

hodo no jóma ako „obrovská miestnosť v západnom štýle“ (HN, 72) a hači džó han no heja ako „polizba“ (KV, 159).

Pri prekladoch slova čanoma vidieť podobný spôsob riešenia ako pri slove čabudai, a to špecifický výraz použitý prvýkrát a druhýkrát už zjednodušený.

Stratégia *zjednodušeného prekladu* bola použitá aj na preklad slova zašiki, „obývačka“ (KV, 64). Zašiki totižto označuje izbu s rohožami tatami, najmä host'ovskú izbu v japonskom štýle¹⁷⁸. Preklad „obývačka“ sa preto môže zdať byť ochudobnený o zdôraznenie toho, že ide o tradičnú japonskú miestnosť.

Slovné spojenia „hači džó hodo no jóma“ a „hači džó han no heja“ obsahujú rozmer miestnosti. Prvé slovné spojenie by sa dalo voľne preložiť ako „izba v západnom štýle s veľkosťou osem tatami“. Džó¹⁷⁹ je japonská plošná miera udávajúca veľkosť tatami rohoží. V európskom meradle by takáto izba mala rozmer približne 12,24 m². Preklad „obrovská miestnosť v západnom štýle“ sa tak môže zdať byť prehnaný, čo sa týka prívlastku „obrovská“, no je potrebné si uvedomiť, že japonské príbytky sú všeobecne v porovnaní s európskymi podstatne menšej rozlohy (miestnosť s veľkosťou osem tatami je v Japonsku považovaná za veľkú).

Slovné spojenie „hači džó han no heja“, voľne preložené ako „izba veľkosti 8 a pol tatami“ (13,01 m²), je preložené ako „polizba“ (KV). Opäť ide o veľkú miestnosť v japonskom meradle, no tentokrát v preklade slovo „polizba“ označuje skôr miestnosť menších rozmerov.

Keďže dej niektorých diel sa odohráva v minulosti (alebo boli samé o sebe napísané pred desiatkami rokov), vyskytli sa v texte aj staršie japonské miery. Okrem vyššie uvedenej plošnej miery džó sa v Japonsku používala do r. 1966 aj plošná miera cubo.¹⁸⁰ Slovo cubo je preložené ako „štvorcové metre“ (HN, 72).

¹⁷⁸ ŠÓGAKUKAN. *Dedžitaru daidžisen* [online]. Dostupné z: <https://kotobank.jp/word/%E5%BA%A7%E6%95%B7-510372>.

¹⁷⁹ Džó ako miera pre rohože tatami sa píše znakom 畳. Avšak v tradičnom systéme japonských mier existuje ešte miera dĺžky džó, písaná znakom 丈.

¹⁸⁰ EVANS, s. 195.

„Zuibun hiroi ne.“ to boku wa itta. Sore igai ni umai hjógen ga omoiukabanakatta no da. „Sanzen nihjaku godžú cubo¹⁸¹ arimasu.“ to untenšu wa itta.“¹⁸²
„Je to obrovské,“ povedal som. Nič lepšie mi nenapadlo.
„Desaťtisíc sedemstodvadsaťpäť štvorcových metrov,“ povedal šofér.“¹⁸³

Autorka prekladu tak používa stratégiu zámeny pôvodnej, európskemu čitateľovi neznámej miery, za plošnú mieru známu v cieľovej kultúre (metre štvorcové). Túto stratégiu využíva aj prekladateľ *Snežnej krajiny*, slová ako nanadžú hači šaku¹⁸⁴ prekladá ako „dva a pol, tri metre“ (SK, 18) a iči šaku¹⁸⁵ ako „tridsať centrimetrov“ (SK, 18). V týchto prekladoch je zamenená dĺžková miera šaku, používaná v Japonsku do 50. rokov minulého storočia¹⁸⁶, za metre a centimetre. Dĺžková miera džó¹⁸⁷ je tiež „premenená“ na metre – iči džó¹⁸⁸ preložené ako „do troch metrov“ (SK, 37) a dĺžková miera ri za kilometre – iči ri¹⁸⁹ preložené ako „skoro dva kilometre“ (SK, 52).

V diele *More a jed* je použitá iná stratégia, a to vypustenie miery v preklade, čo by sa dalo považovať za zjednodušenie. Slová ni ri¹⁹⁰ a sú ri¹⁹¹ sú preložené ako „dost' ďaleko“ (MJ, 69) (MJ, 94). Prekladateľ tak pravdepodobne nechcel text „zaťažovať“ cudzími výrazmi pri zadaní mier, a tak preklad prispôbil týmto spôsobom.

„Igakubu to F ši to wa ni ri mo hanareteru no ni (...)“¹⁹²

„Hoci lekárska fakulta bola dost' ďaleko od mesta (...)“¹⁹³

¹⁸¹ Doslovný preklad „3250 cubo“.

¹⁸² MURAKAMI. *Hicudži o meguru bóken (džó)*, s. 125.

¹⁸³ MURAKAMI. *Hon na ovcu*, s. 72.

¹⁸⁴ Doslovný preklad „sedemdesiat osem šaku“.

¹⁸⁵ „jeden šaku“.

¹⁸⁶ EVANS, s. 156.

¹⁸⁷ Písané znakom 丈.

¹⁸⁸ „jeden džó“.

¹⁸⁹ „jeden ri“.

¹⁹⁰ „dva ri“.

¹⁹¹ „niekoľko ri“.

¹⁹² ENDÓ. *Umi to dokujaku*, s. 76.

¹⁹³ ENDÓ. *More a jed*, s. 69.

Tabuľka 3: Výskyt prekladateľských riešení v skupine *Pomenovania zariadenia príbytku, budov, japonských mier a váh*

Prekladateľská stratégia	Počet prekladateľských riešení
<i>preklad ustálenou podobou slova</i>	1
<i>parafrázovanie</i>	42
<i>preklad prispôsobený európskej kultúre</i>	13
<i>opis a transkripcia</i>	-
<i>zjednodušený preklad</i>	7
<i>transkripcia</i>	-
<i>úplné vynechanie</i>	2

V skupine je najpočetnejšia stratégia *parafrázovanie*. Predpoklad, že sa najčastejšie vyskytne stratégia *opis a transkripcia*, sa nenaplnil, nevyskytla sa ani raz, presne tak ako *transkripcia*. *Preklad použitím ustálenej podoby slova* sa objavil v zanedbateľnom počte. Na základe týchto údajov sa dá tvrdiť, že slová v skupine sú vo veľkej miere v slovenčine neustálené, a tak nemohla byť použitá napr. stratégia *preklad použitím ustálenej podoby slova*, keďže čitateľ slovo bez vysvetlenia nepozná. Pozoruhodné je, že prekladatelia vôbec nevyužili stratégiu *opis a transkripcia*, ktorá sa na predstavenie nového pojmu v jazyku hodí, no skôr volili *parafrázovanie*.

Niektoré pojmy, napr. futon, tatami či rjokan v dnešnej dobe zdomácnili aj v našich jazykoch do takej miery, že by mohli byť pre európskeho čitateľa zrozumiteľné. Z týchto pojmov jedine tatami bolo jedenkrát použité v transkripcii. Avšak treba brať ohľad na to, že niektoré preklady vznikli pred desaťročiami, keď tieto výrazy ešte neboli medzi verejnosťou tak známe.

Pre porovnanie, Tobias¹⁹⁴ poukazuje na rozdiely v prekladateľských stratégiách na prekladoch slova futon v preklade diela *Izu no odoriko*. Seidensticker prekladá slovo futon ako „bed“ alebo „quilt“ (posteľ alebo prikrývka), Holman používa v preklade slovo „futon“. Slová šódži a fusuma Seidensticker prekladá ako „dvere“, Holman ako „sliding paper doors“ a „sliding panel doors“ (posuvné papierové dvere a posuvné panelové

¹⁹⁴ TOBIAS, Shani. Culture-specific items in Japanese-English literary translation: comparing two translations of Kawabata's *Izu no odoriko*. *Monash University Linguistics Papers* [online]. 2006, 5(1), 27-35 [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/36962834.pdf>, s. 30.

dvere). Tobias hodnotí jeho stratégie prekladu ako tie, ktoré ozrejmujú jedinečnosť tradičného japonského interiéru, Seidensticker necháva predstaviť si priestory izieb čajovne a ubytovania v západnom štýle, keďže slová domestifikuje.¹⁹⁵

Davies si pri rozoberaní prekladov Harryho Pottera všima to, ako je preložená jednotka miery zaužívaná v anglo-saskom kultúrnom priestore. V origináli sa vyskytuje miera inches (palce), no v nemeckom preklade je použitý nemecký ekvivalent, slovo zoll, ktoré pravdepodobne detský čitateľ považuje za neznámy pojem, no do kontextu diela zapadá, pretože neobyčajné miery môžu byť poukázaním na odlišnosť kúzelnického sveta od toho normálneho. Tento príklad podľa Davies reprezentuje to, keď je niečo banálne a každodenné vo východiskovej kultúre vnímané ako čudné pre cieľového čitateľa.¹⁹⁶ Vo francúzskom preklade sú palce prevedené na centimetre, mieru, s ktorou je cieľový čitateľ familiárny. Davies však argumentuje, že tento spôsob zachováva informatívnosť prekladateľského riešenia, avšak je otázne, či je nutné takto podrobne špecifikovať mieru (prekladateľské riešenie 9 palcov na 22,5 cm obsahuje presný údaj vo forme desatinného čísla).¹⁹⁷

3.2.3 Pomenovania objektov alebo konceptov úzko spojených s japonskou kultúrou (náboženstvo, umenie atď.)

Táto skupina slov je v korpuse kultúrne špecifických slov najpočetnejšia. Ide o slová, ktoré odkazujú na japonské náboženstvo, umenie, objekty, kultúru a podobne, a tak ide o rôzne tematicky zamerané slová. Zoskupené boli hlavne z toho dôvodu, že by „osamote“ vytvorili príliš mnoho menej početných skupín. Pre porovnanie, aj napr. Newmark radí viac druhov kultúrne špecifických slov pod jednu skupinu (Organizácie, zvyky, aktivity, procesy, koncepty¹⁹⁸). Predpoklad pre danú skupinu slov je, že sa najčastejšie vyskytne stratégia *opis a transkripcia*, poprípade *transkripcia*.

Ako prvé sú predstavené preklady dvoch najčastejšie vyskytujúcich sa slov, a to šinkansen a furošiki (resp. furošikizucumi). Slovo šinkansen je preložené nasledovne: „rýchlik“ (DC, 42), superexpres (HN, 85), rýchlovlak (KZ, 9) a Šinkansen (KV, 158).

¹⁹⁵ Ibid.

¹⁹⁶ DAVIES, Eirlys E. A Goblin or a Dirty Nose? *The Translator* [online]. 2003, 9(1), 65-100 [cit. 2020-05-17]. ISSN 1355-6509. Dostupné z: doi:10.1080/13556509.2003.10799146, s. 74.

¹⁹⁷ Ibid., s. 86.

¹⁹⁸ NEWMARK, s. 95.

Slovo bolo trikrát preložené a raz transkribované (s pridaním veľkého písmena na začiatku). Aj keď sa pojem šinkansen v *Slovníku cudzích slov* nenachádza, je to bezpochyby pojem známy globálne, no aj v našich končinách, a tak preklad „Šinkansen“ je zaradený pod stratégiu *preklad ustálenou podobou slova*. Diskutabilné je použitie veľkého písmena na začiatku slova, keďže v skutočnosti nejde o názov vlaku (vlaky šinkansen majú bežne pomenovania ako napr. Nozomi alebo Hikari, kde by sa použitie veľkého písmena naskytovalo).

Preklady „rýchlik“, „superexpres“ a „rýchlovlak“ vyjadrujú podstatu pojmu, keďže ide o vysokorýchlostný vlak. Preklad „superexpres“ v diele *Hon na ovcu* má aj japonské slovo šinkansen, ale aj slovné spojenie nagakjori rešša, vlak, ktorí jazdí dlhú trať. V kontexte tieto slová odkazujú na tú istú vec, takže takéto riešenie nie je problémové.

Furošiki je látka štvorcového tvaru používaná na zabalenie a nosenie vecí¹⁹⁹ a furošikizucumi označuje vec, ktorá je takto zabalená.²⁰⁰

Tabuľka 4: Prekladateľské riešenia slov furošiki a furošikizucumi

furošiki	furošikizucumi
uzlík (KZ, 164)	uzlík (KZ, 169) batožina (KZ, 114) šatka batôžteka (KV, 165)
kôš (MJ, 47)	
plátenný obal (MJ, 115)	
plátno (MJ, 165)	uzol (SK, 48) plachta (SK, 58)

Všetky vyššie uvedené preklady vyjadrujú podstatu furošiki, jedine preklad „kôš“ by sa dal označiť ako *preklad prispôbený európskej kultúre*, keďže pre ľudí na Západe môže

¹⁹⁹ ŠÓGAKUKAN. *Dedžitaru daidžisen* [online]. Dostupné z:

<https://kotobank.jp/word/%E9%A2%A8%E5%91%82%E6%95%B7-621862#E3.83.87.E3.82.B8.E3.82.BF.E3.83.AB.E5.A4.A7.E8.BE.9E.E6.B3.89>.

²⁰⁰ ŠÓGAKUKAN. *Seisanban Nihon kokugo daidžiten* [online]. Tokio: Šógakukan, 2006. Dostupné z: <https://kotobank.jp/word/%E9%A2%A8%E5%91%82%E6%95%B7%E5%8C%85-2080834>.

byť prirodzenejšia predstava nosenia vecí v koši než zabalených v látke. Preklad v pasáži funguje, aj keď nie je presný.

„Hahaoja rašii hito ga furošiki ni šokudži o irete hakonde kuru.“²⁰¹

„Raz za deň prichádzala žena (...) ktorá niesla kôš s jedlom.“²⁰²

Slová zo skupiny *preložené ustálenou podobou slova* sú bonsai ako „bonsaj“ (KV, 64), džúdó ako „džudo“ (KZ, 11), džúdódžó ako „telocvična, kde sme trénovali džudo“ (KZ, 11) a geiša ako „gejša“ (SK, 19). Bonsaj, gejša a džudo sú pomerne známe pojmy aj u nás. Do tejto skupiny je zaradený aj preklad slova džúdódžó, v ktorom je použitý ustálený tvar džudo.

Najviac slov v tejto skupine je preložených za použitia stratégie *parafrázovanie*. Pre ich vyšší počet ich zoskupujem tematicky, slová týkajúce sa náboženstva sú preložené nasledujúco: slovo džindža je preložené ako „svätyňa“ (DC, 20), jaširo ako „svätyňa“ (SK, 44), macuri ako „festival“ (DC, 91) a „slávnosť“ (MJ, 163), nacu macuri ako „letný festival“ (DC, 91), hondó ako „hlavná budova svätyne“ (DC, 95), sanmon ako „chrámová brána“ (KZ, 171), komainu ako „psi strážiaci svätyňu“ (SK, 27), Torioi macuri ako „sviatok vtáčikov“ (SK, 60) a šimenawa ako „slamené povrieslá“ (SK, 60).

Slová týkajúce sa tradičného japonského umenia a športu boli preložené takto: ohana (ni iku)²⁰³ ako „hodina aranžovania kvetov“ (DC, 36), nihontó ako „samurajský meč“ (HN, 118), kjúdódžó ako „strelnica“ (KZ, 19) a taiko ako „bubon“ (SK, 81).

Zvyšné výrazy sú preložené nasledovne: bunko ako „knihy v mäkkej väzbe“ (DC, 69), bunkobon ako „knihy v papierovej väzbe“ (HN, 143), ekičó ako „výpravca“ (SK, 13), kofun ako „staroveká hrobka“ (KZ, 11), senpaitači ako „starší spolupracovníci“ (KZ, 123), senpai ako „bol od neho starší“ (KZ, 103), aizuči ako „(...) pritakával (...)“ (KV, 58), jakuza ako „mafiani“ (KV, 124), taisó/radžio taisó ako „ranná rozcvička“ (DC, 82) a „rozcvička, ktorú vysielalo miestne rozhlasové štúdio“ (DC, 83), sararíman ako „úradník“ (MJ, 22), azumaja ako „altánok“ (HN, 70), tóro ako

²⁰¹ ENDÓ. *Umi to dokujaku*, s. 51.

²⁰² ENDÓ. *More a jed*, s. 47.

²⁰³ V slovenčine doslova „ísť na hodinu ikebany“.

„lampáše“ (DC, 95), išidóro ako „kamenná lampa“ (HN, 70) a mošó ako „čierna stužka“ (HN, 6).

Zaujímavý je preklad slova mošó. Ide o čiernu stužku, ktorá sa nosí na pohreb ako prejav smútku.

„(...) *kuroi sebiro no ude ni mošó o maki (...)*“²⁰⁴

„(...) *mal na znak smútku uviazanú okolo ramena čiernu stužku.*“²⁰⁵

Časť pôvodnej japonskej vety by sa dala voľne preložiť ako „Na čiernom obleku mal uviazanú čiernu stužku.“ V tomto prípade je vidieť, ako bol preklad kultúrne špecifického slova „čierna stužka“ doplnený o vysvetlenie vo vete – „mal na znak smútku“, ktoré v origináli nie je, a ktoré tak približuje význam slova a kontext.

Preklad prispôsobený európskej kultúre sa týka týchto výrazov: *katate de* ako „nedbalo“ (DC, 10), *džúniši* ako „zverokruh“ (HN, 111), *baku* ako „jednorozec“ (HN, 111), *tatema* ako „zámienka“ (HN, 124), *kokuban no dži* ako „písmená na tabuli“ (MJ, 108), *noren* ako „záves, ktorý oznamoval, že ide o reštauráciu či čajovňu“ (SK, 25) a *monogatari* ako „dávna romantická povesť“ (SK, 17).

Preklad prispôsobený európskej kultúre môže pozmeniť predstavu čitateľa a líšiť sa od tej, ktorú mal na mysli autor diela. Je možné to pozorovať na nasledujúcich prekladoch slov *džúniši* a *baku*.

„*Džúniši no naka ni mo haitte iru hikakuteki popjurá na dóbucu de aru ni mo kakawarazu, hicudži ga donna dóbucu de aru ka to iu koto wa, seikaku ni wa darenimo wakaranakatta.*“²⁰⁶

„*Hoci baran bol jedným z relatívne populárnych zvierat zverokruhu, nikto s určitosťou nevedel, ako vyzerá.*“²⁰⁷

Slovo *džúniši* označuje japonský zverokruh, ktorý bol odvodený od čínskeho. Preklad „zverokruh“ bez vysvetlenia však môže v čitateľovi evokovať predstavu u nás zaužívaného zverokruhu, najmä v spojitosti so znamením *baran*, ktoré patrí do západného

²⁰⁴ MURAKAMI. *Hicudži o meguru bóken (džó)*, s. 11.

²⁰⁵ MURAKAMI. *Hon na ovcu*, s. 6.

²⁰⁶ MURAKAMI. *Hicudži o meguru bóken (džó)*, s. 191.

²⁰⁷ MURAKAMI. *Hon na ovcu*, s. 111.

zverokruhu. Avšak, aj v japonskom či čínskom zverokruhu sa objavuje znamenie ovca/baran²⁰⁸, takže preložená veta zodpovedá originálu, aj keď čitateľ a neuvádza priamo do kultúry pôvodného textu.

Ďalší príklad prispôsobenia sa európskej kultúre vidieť na pasáži so slovom baku:

„Cumari, rjú ja baku to onadži teido ni imadžinatibu na dóbucu datta to itte mo ii daró.“²⁰⁹

„Mohlo to byť imaginárne zviera, ako bol drak alebo jednorožec.“²¹⁰

Slovo baku označuje nadprirodzenú bytosť z japonského folklóru, telo má ako medveď, nos ako slon, oči ako nosorožec, chvost ako krava a nohy ako tiger. Baku je známy tým, že požíra nočné mory ľudí.²¹¹ V slovenskej vete je preložené ako jednorožec, čo je pojem, ktorý európskemu čitateľovi pravdepodobne napovie viac než japonský termín (jednorožec je jedno z najznámejších imaginárnych zvierat), aj keď text to zase ochudobní o kultúrny element. Vyššie zmienený opis by bolo tiež iste náročné prirodzene zakomponovať do vety, a tak by sa napr. naskytovalo použitie vysvetlenia v poznámke pod čiarou.

Pri preklade slovného spojenia kokuban no dži došlo tiež k *prispôsobeniu prekladu európskej kultúre*. Voľný preklad znie „(japonské) znaky na tabuli“, preklad „písmená na tabuli“ obsahuje slovo písmená, ktoré sa v japonskom písme vyskytujú veľmi sporadicky. Aj keď je to len malý detail, európsky čitateľ si skôr predstaví písmená abecedy, nie nutne japonské znaky. Preklad „písmená na tabuli“ by fungoval, ak by v kontexte originálneho diela šlo o hodinu, napr. cudzieho jazyka. Originálna pasáž z diela však pojednáva o hodine, na ktorej žiaci čítajú slohové práce a exotickosť vyvoláva aj predošlá veta z pasáže:

„Učiteľ vzal kriedu a začal písať na tabuľu. Troma čínskymi znakmi napísal slovo statočnosť.“²¹²

²⁰⁸ Písané znakom 羊, ktorý presne neudáva, či ide o ovcu, alebo barana.

²⁰⁹ MURAKAMI. *Hicudži o meguru bóken (džó)*, s. 191.

²¹⁰ MURAKAMI. *Hon na ovcu*, s. 111.

²¹¹ ŠÓGAKUKAN. *Seisanban Nihon kokugo daidžiten* [online]. Dostupné z: <https://kotobank.jp/word/%E8%B2%98%E3%83%BB%E7%8D%8F-357223>.

²¹² ENDÓ. *More a jed*, s. 107.

Slovné spojenie „čínske znaky“²¹³ tak vyvoláva pocit cudzokrajnosti, ktorý mohol byť navodený aj prekladom slovného spojenia kokuban no dži ako „znaky na tabuli“.

Výraz *katate de* by sa dal do slovenčiny preložiť ako „jednou rukou“, avšak prekladateľka použila výraz „nedbalo“.

„(...) *bon'jari katate de uketotta wataši wa (...)*“²¹⁴

„(...) *opatrne vytiahla list a podala mi ho. Nedbalo som ho vzala do ruky.*“²¹⁵

Postava list podáva jednou rukou, čo si japonský čitateľ vie asociovať s „nedbalosťou“, keďže podávanie či už písomností (aj napr. vizitky v pracovnom priestore), alebo vecí ako sú napr. darčeky druhej osobe, sa v Japonsku vykonáva obomi rukami, čo je znak slušnosti a prejav úcty. Európsky čitateľ však o tomto kultúrnom špecifiku nemusí vedieť, a tak preklad „nedbalo“ vyjadruje podstatu myšlienky.

Spôsob prekladu pomocou *opisu a transkripcie* bol použitý pri týchto výrazoch: *bon'odori ja okagura* preložené ako „dva druhy tancov, obon a kagura“ (DC, 91), *bon'odori no oto* ako „hudba tanca obon“ (DC, 94), *Obon* ako „veľký budhistický sviatok zosnulých Bon“ (KZ, 110) a *kabuki* ako „divadlo kabuki“ (SK, 21).

Za zjednodušený preklad by sa mohli považovať tieto preklady: *otogibanaši* ako „výmysel“ (HN, 50), *pinku denwa* ako „ružový telefón“ (HN, 148), *omikudži* ako „lós“ (KV, 50), *seiza* ako „poslušne sedieť“ (MJ, 39), *goeika* ako „básnička“ (MJ, 51), *džindža* ako „posvätný háj“ (SK, 27), *ozašiki* ako „večierok“ (SK, 32), *hacumóde* ako „novoročné poklony“ (KZ, 26), *šinai* ako „bambusové palice“ (HN, 117), *ekiin* ako „výpravca“ (HN, 9), *otošidama* ako „novoročný darček“ (KZ, 90), *sararíman* ako „obchodnícky typ“ (HN, 86) a *amadera* ako „kláštor“ (SK, 95).

V skupine sa našlo aj transkribované slovo *banzai*²¹⁶ (KZ, 138) a „*samisen*“ (SK, 20) a vynechaný preklad majú slová *seiza* (MJ) a *nagauta no hon* (SK).

Slovo *samisen* má v slovenčine ustálenú podobu *šamisen* (pravdepodobne založenú na druhom možnom japonskom čítaní *šamisen*), no prekladateľ použil neustálenú podobu,

²¹³ Znaký kandži, znakový systém na zápis japončiny, ktorý bol prebratý z čínštiny, preto „čínske znaky“.

²¹⁴ JOŠIMOTO. *TUGUMI*, s. 18.

²¹⁵ JOŠIMOTO. *Dovidenia, Cugumi*, s. 10.

²¹⁶ *Banzai* je oslavný pokrik, podobné „hurá“.

a tak prekladateľské riešenie nie je zaradené medzi preklad pomocou ustáleného pomenovania.

Tabuľka 5: Výskyt prekladateľských riešení v skupine *Pomenovania objektov alebo konceptov úzko spojených s japonskou kultúrou (náboženstvo, umenie atď.)*

Prekladateľská stratégia	Počet prekladateľských riešení
<i>preklad ustálenou podobou slova</i>	5
<i>parafrázovanie</i>	40
<i>preklad prispôsobený európskej kultúre</i>	8
<i>opis a transkripcia</i>	4
<i>zjednodušený preklad</i>	13
<i>transkripcia</i>	2
<i>úplné vynechanie</i>	2

Stratégia *parafrázovanie* sa vyskytla omnoho častejšie než akákoľvek iná stratégia. Opäť sa dá tvrdiť, že príliš veľa slov z skupiny nie je v cieľovom jazyku ustálených, a tak sa naskytuje použitie *parafrázovania*, respektíve *zjednodušeného prekladu*, ktorý sa ako stratégia vyskytol ako druhý. Preklad zjednodušením sa môže zdať ako spôsob, ktorý význam slova zúži vo veľkej miere, no niekedy sa takýto preklad hodí do cieľovej kultúry viac (napr. preklad *katate de* ako „nedbalo“).

Skupina obsahuje tematicky mnoho druhov slov. Z nich len šesť má v jazyku ustálenú podobu, ktorou bolo preložených päť z nich, a to aj slová zo starších beletristických diel ako *Ked' zahvízdam* či *Snežná krajina*.

Tak, ako v predchádzajúcich skupinách, aj pri preklade slov v skupine záleží do veľkej miery na kontexte pasáže či diela. Avšak, niekedy sa vyskytnú nepresné a nesprávne preklady, ktoré môžu skresľovať štatistiku, napr. zbytočné použitie veľkého písmena pri transkripcii „Šinkansen“ či slovo *hacumóde*²¹⁷ nepresne preložené ako „novoročné poklony“, *omikudži*²¹⁸ ako „lós“ atď.

²¹⁷ Slovo *hacumóde* označuje prvú návštevu svätyne v roku.

²¹⁸ *Omikudži* je papierik s predpoveďou do budúcnosti, ktorý je možné kúpiť si v svätyni.

3.2.4 Názvy japonských odevov a ich súčastí

Táto skupina obsahuje slová, ktoré pomenúvajú tradičný japonský odev a jeho súčasti. Do vlastnej skupiny boli slová zaradené hlavne z toho dôvodu, že sa v diele *Snežná krajina* nachádzajú pomenovania pre rôzne druhy kimona, a tak je ich počet vyšší. Predpoklad pre danú skupinu slov je, že sa najčastejšie vyskytne stratégia *opis a transkripcia*, poprípade *transkripcia*.

Slovo kimono, tradičný japonský odev, sa v slovenčine radí medzi ustálené pomenovania, je uvedené aj v *Slovníku cudzích slov*.

Tabuľka 6: Prekladateľské riešenia obsahujúce slovo kimono

Slovo v origináli	Prekladateľské riešenie
wafuku	kimono (HN, 72) (KZ, 75) (SK, 14)
tanzen	dlhé kimoná (KZ, 44)
awase	nie slávnostné kimono (SK, 76)
dotera	kimono (SK, 35)
džuban	spodné kimono (SK, 40)
hitoe	letné kimoná (SK, 20)
jukata	kimono (SK, 26)
kimono	kimono (SK, 14) (KZ, 114)
meisen	všedné kimono (SK, 70) jednoduché vlnené kimono (SK, 78)
nacuginu	letné kimoná (SK, 91)
tamoto	rukávy vlneného kimona (SK, 41)
zašikigi	kimono (SK, 40) slávnostné kimoná (SK, 87)

Wafuku, slovo všeobecne pomenúvajúce tradičný japonský odev, bolo trikrát preložené výrazom „kimono“, čo sa dá označiť ako zjednodušenie. Slová tanzen a dotera odkazujú na typ vatovaného kimona väčších rozmerov. Preklad slova tanzen, „dlhé kimoná“, je vďaka prívlastku o niečo konkrétnejší, no slovo dotera je preložené všeobecne ako

„kimono“: „*Ženine vlasy, obločné sklo, rukáv na jeho kimone (...)*“²¹⁹. V tejto vete, ktorá pozostáva hlavne z vymenovania vecí, však zjednodušený preklad nevadí.

Slovo *awase* označuje kimono, ktoré je podšité, pričom *hitoe* označuje nepodšité kimono.

„*Genrokusode no hade na merinsu no awase (...)*“²²⁰

„*Mala na sebe odvážne, ale nie slávnostné kimono (...)*“²²¹

Pôvodná japonská veta by sa dala voľne preložiť ako „výstredné kimono typu *awase* z mušelínu s oblými rukávmi“, no prekladateľ zvolil zjednodušenú, opisnú formu. *Hitoe*, ľahké, nepodšité kimono, je preložené ako „letné kimono“.

Aj pojmy *nacuginu* a *jukata* odkazujú na kimono zvyčajne nosené v lete, pričom *nacuginu* je aj náležite preložené ako „letné kimoná“. *Jukata* má v diele *Snežná krajina* zjednodušený preklad „kimono“. Pre porovnanie, prekladateľka diela *Dovidenia, Cugumi* použila na preklad tohto slova iné prekladateľské riešenie, a to *opis a transkripciu*: „*jukata, tenké bavlnené kimono*“ (DC, 56) a „*jukata, ľahké bavlnené kimono*“ (DC, 93).

Prekladateľ *Snežnej krajiny* slovo *meisen*, obyčajné hodvábne kimono, preložil nasledovne:

„*Bola oblečená vo všednom kimone a v plášti.*“²²²

„*Jej jednoduché vlnené kimono bolo čerstvo vyprané.*“²²³

Na vyššie uvedených prekladoch slova *jukata* a *meisen* je možné pozorovať, že prekladatelia volia dva mierne odlišné preklady pre jedno kultúrne špecifické slovo v jednom diele.

Slovo *zašikigi* označuje kimono, ktoré nosia gejšy na večierky²²⁴. Opäť možno vidieť dve riešenia prekladu, jedno zjednodušené, „kimono“, ktoré sa objavuje v diele

²¹⁹ KAWABATA. *Snežná krajina*. In KAWABATA. *Spiace krásavice*, s. 35.

²²⁰ KAWABATA. *Jukiguni*.

²²¹ KAWABATA. *Snežná krajina*. In KAWABATA. *Spiace krásavice*, s. 76.

²²² *Ibid.*, s. 70.

²²³ *Ibid.*, s. 78.

²²⁴ Odvodené od slova *zašiki*, ktoré označuje večierok, na ktoré sú pozvané gejšy alebo iní umelci, taktiež označuje miestnosť v japonskom štýle s tatami, najmä hosťovskú izbu. (ŠÓGAKUKAN. *Dedžitaru daidžisen* [online]. Dostupné z: <https://kotobank.jp/word/%E5%BA%A7%E6%95%B7-510372>.)

skôr, a druhé opisnejšie – „slávnostné kimono“. Naopak je to s prekladom slova tamoto, prvýkrát je v diele preklad „rukávy vlneného kimona“, druhýkrát ide zjednodušený preklad „rukáv“.

V korpuse sa samotné slovo kimono objavilo trikrát, raz bolo preložené zjednodušene ako „šaty“ a dvakrát bolo transkribované (viď tabuľka), čo sa dá počítať pod stratégiu *preklad ustálenou podobou slova*.

Ďalej sa vyskytli aj dve slová, ktoré pomenúvajú typ plášťa noseného na kimone. Slovo haori bolo preložené ako „plášť“ (SK, 70) a kuromoncuki preložené ako „čierny plášť“ (SK, 58).

V *Slovníku cudzích slov* sa nachádza aj slovo obi, ozdobný pás ku kimonu.²²⁵

Tabuľka 7: Prekladateľské riešenia slov obi a onna obi

obi	onna obi ²²⁶
ozdobný opasok, zvaný obi (DC, 93)	
obi (DC, 93)	
opasok (DC, 93)	
šerpa (KZ, 118)	
obi (KZ, 118)	
pás (SK, 20)	opasok (SK, 36)
opasok (SK, 41)	

Toto slovo bolo raz preložené a doplnené transkripciou, dvakrát transkribované (keďže je v tomto tvare aj v *Slovníku*, ide o stratégiu *preklad ustálenou podobou slova*) a štyrikrát preložené. Preklady ako „šerpa“ a „opasok“ nie sú príliš presné, no možno na nich vidieť snahu prispôbiť sa cieľovej kultúre (opasok ako súčasť oblečenia v západnom štýle, avšak šerpa môže byť vnímaná ako stuha cez rameno).

Slovo monpe bolo v diele *More a jed* preložené s pomocou stratégie *opis a transkripčia* najprv ako „monpe, nohavice, ktoré sa za vojny stali pre ženy uniformou“ (MJ, 55) a ďalej v diele transkribované²²⁷. Ako v jednom z mála prípadov,

²²⁵ KRAUS, Jiří. *Slovník cudzích slov (akademický)* [online]. Dostupné z: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=obi&s=exact&c=J83c&cs=&d=scs#>.

²²⁶ Ženské obi.

²²⁷ „monpe“ (MJ, 129).

prekladateľ použil pre kultúrne špecifické slovo kurzívu. Iný preklad tohto slova, „jednoduché nohavice“ (KZ, 169), je už bez transkripcie. Podobne je preložené aj slovo sanpaku, „vrecovité "horské" nohavice“ (SK, 37).

Slovo označujúce tradičnú obuv, geta, bolo štyrikrát preložené, z toho raz ako „typické dreváky, ktoré sa voľakedy v Japonsku nosili“ (DC, 94), raz ako dreváky (DC, 99) a dvakrát ako „sandále“ (SK, 38). Opäť je vidieť, že prekladatelia volia rôzne riešenia, to posledné by sa dalo označiť ako *preklad prispôsobený európskej kultúre*.

Tabuľka 8: Výskyt prekladateľských riešení v skupine *Názvy japonských odevov a ich súčastí*

Prekladateľská stratégia	Počet prekladateľských riešení
<i>preklad ustálenou podobou slova</i>	4
<i>parafrázovanie</i>	16
<i>preklad prispôsobený európskej kultúre</i>	3
<i>opis a transkripčia</i>	4
<i>zjednodušený preklad</i>	9
<i>transkripčia</i>	1
<i>úplné vynechanie</i>	-

Mnoho slov v kategórii obsahovalo slovo kimono. Toto slovo je nepopierateľne jedno z najviac zaužívaných prevzatých slov z japončiny, či už v našich jazykoch, alebo v angličtine. V slovenčine je zaužívaný do takej miery, že je bežne skloňované²²⁸ (viď preklady „letné kimoná“ (SK), „rukávy vlneného kimona“ (SK)). Dá sa tak predpokladať, že európsky čitateľ má isté povedomie o tom, ako kimono, tradičný japonský odev, vyzerá, a tak prekladatelia použitím tohto výrazu pretlmočia význam pôvodného japonského slova, ale ním aj prispievajú ku koloritu textu, aj keď v mnohých prípadoch ide o preklad špecifického druhu kimona.

Prekladateľova stratégia preložiť rôzne typy kimon slovom „kimono“ v diele *Snežná krajina* je podobná tej, ktorú použil prekladateľ Seidensticker v preklade *diela Izu no odoriko*²²⁹ od Kawabata Jasunariho, ako na to poukazuje Tobias.²³⁰ Slová kimono,

²²⁸ Skloňované podľa vzoru mesto.

²²⁹ *The Izu Dancer*. V českom preklade *Tanečnice z Izu*.

²³⁰ TOBIAS, s. 30.

hakama a haori Seidensticker prekladá ako „kimono“, čo autorka hodnotí ako generalizáciu a použitie pojmu, ktorý je známejší pre cieľovú kultúru. Zato v preklade tohto diela od Holmana²³¹ boli použité výpožičky hakama a haori, čo čitateľom informuje o tom, že ide o špecifické odevy pre japonskú kultúru.²³²

Napriek predpokladu, stratégia *opis a transkripcia* sa vyskytla iba štyrikrát. Je to často vhodné riešenie pri predstavení nového pojmu v diele, napr. prekladateľské riešenie originálneho slova monpe. Prvýkrát je slovo preložené a transkribované, druhýkrát je použitá už len transkripcia slova, prirodzene predstavuje nový pojem v slovenskom jazyku, ktorý je ďalej použitý len v kurzíve. Aj táto grafická podoba čitateľovi napovie, že ide o nové, cudzie slovo. Je však pochopiteľné, že túto podobu nemajú preklady so slovom „kimono“ (najmä tie, ktoré poukazujú na rôzne typy kimon), čo by mohlo zbytočne text rušiť.

3.2.5 Názvy týkajúce sa japonského školského systému

Japonský a slovenský (a tiež český) školský systém sú odlišné, a tak preklady nasledujúcich slov sú tiež radené slová, ktoré vykazujú isté kultúrne špecifiká. Líši sa rozdelenie škôl – v Japonsku základnej škole zodpovedá slovo šógakkó (šesť rokov trvania), nižšia stredná škola je čúgakkó (tri roky), vyššia stredná škola je kótó gakkó/kókó (tri roky) a univerzita je daigaku (štyri roky bakalárskeho štúdia). V slovenskom systéme sú základné školy (rozdelené na prvý stupeň, štyri roky, druhý stupeň, päť rokov), stredné školy (štyri roky) a vysoké školy (bakalárske štúdium, tri roky). Vzhľadom na povahu slov sa dá predpokladať, že sa najčastejšie vyskytne stratégia *zjednodušený preklad*.

Väčšina prekladov slova šógakkó sa dá zaradiť do stratégie *parafrázovania*. Slovo šógakkó je preložené ako „základná škola“ (DC, 54) (KV, 88), šógakkó no teigakunen ako „prvé ročníky základnej školy“ (DC, 8) a šógakkó no jonensei ako „štvrtáčka na základnej škole (KV, 156).

O stratégii *zjednodušený preklad* by sa dalo hovoriť pri slovách šógakkó sannen, „tretia trieda“ (HN, 89) a šógakkó no rokunensei, „šiesta trieda“ (KV, 89), v ich prekladoch pojem „základná škola“ vypadáva a ostáva len informácia o ročníku, čo text

²³¹ *The dancing girl of Izu.*

²³² *Ibid.*

zostručňuje, no výraznejšie ho neochudobňuje, dokonca sa dá tvrdiť, že zjednodušenie sa naskytuje ako vhodnejšie riešenie, keďže ide o slová, ktoré sa v texte nachádzajú druhýkrát.

Prekladateľské riešenia slova čúgakkó sú naprieč dielami rozmanitejšie. Rokmi trvania odpovedá čúgakkó posledným trom rokov druhého stupňa základnej školy u nás. V angličtine je pre čúgakkó zaužívaný názov *junior high school*. Tento preklad vychádza z japonského konceptu, v ktorom stupeň čúgakkó je myslený ako nižšia stredná škola.

Jedenkrát sa objavil preklad slova čúgakusei ako „na nižšej strednej škole“ (KV, 116), čo odpovedá anglickej verzii prekladu, dalo by sa hovoriť o *parafrázovaní*. V diele *Dovidenia, Cugumi* je slovo čúgaku (no koro) preložené dvakrát ako „stredná škola“ (DC, 7, 102). Podobne bolo preložené aj v *More a jed*, ako „stredná škola“ (MJ, 113), čo sa dá považovať za *parafrázovanie*.

„Čúgaku no koro kara (...)“²³³

„Od nástupu na strednú školu (...)“²³⁴

Slovné spojenia čúgaku (no toki) a kókó (no toki) sú ďalej v diele preložené dokopy ako „stredná škola“ (DC, 95), čo by sa tiež dalo považovať za stratégiu *zjednodušený preklad*.

„(...) čúgaku no toki no, kókó no toki no.“²³⁵

„(...) i zo strednej školy.“²³⁶

Slovné spojenie čúgaku ninen²³⁷ je preložené ako „v ôsmej triede“ (DC, 9), čo by sa dalo označiť ako *preklad prispôsobený európskej kultúre*, keďže ôsma trieda základnej školy odpovedá druhej triede nižšej strednej školy v Japonsku. Taktiež by sa o prispôbení európskej kultúre dalo hovoriť pri preklade slova čúgakusei ako „absolvent meštianky“ (KZ, 64), keďže slovo meštianka je zastaralý výraz pre mestskú školu v Európe.

²³³ JOŠIMOTO. *TUGUMI*, s. 14.

²³⁴ JOŠIMOTO. *Dovidenia, Cugumi*, s. 7.

²³⁵ JOŠIMOTO. *TUGUMI*, s. 142.

²³⁶ JOŠIMOTO. *Dovidenia, Cugumi*, s. 95.

²³⁷ Doslovne „druhá trieda nižšej strednej školy“.

Čúgakusei (ni naru to)²³⁸ je zjednodušene preložené ako „neskôr“ (DC, 9).

„Čúgakusei ni naru to basukebu ni hairi (...)“²³⁹

„Neskôr som sa stala členkou basketbalového družstva (...)“²⁴⁰

Slovo čúgaku bolo preložené aj zjednodušením ako „žiaci“ (SK, 53) a „škola“ (KZ, 9), slovo čúgakusei ako „chlapci“ (KZ, 36).

Slovo kókó bolo naprieč dielami preložené ako „stredná škola“ (DC, 22) (KZ, 38) (KV, 212), kókósei, študent/študenti strednej školy, ako „chodia na strednú školu“ (DC, 118) a „keď končil strednú školu“ (KZ, 150), čo by sa dalo zaradiť pod *parafrázovanie*. O *preklad prispôsobený európskej kultúre* ide v nasledujúcich slovných spojeniach: kókó džidai ako „na gymnáziu“ (KV, 10), kókó ako „gymnázium“ (KV, 25) a Hirošima no ken'nai no kókó ako „na gymnáziu prefektúry Hirošima“ (KV, 163). Gymnázium síce odpovedá ročníkmi stupňu kókó, avšak by sa dalo tvrdiť, že koncept gymnázia je silno naviazaný na európsku kultúru.

Slovo džókjú gakkó, ktoré by sa dalo voľne preložiť ako „vyšší stupeň strednej školy“, bolo preložené ako „vyššia stredná škola“ (KZ, 52) a „Prvá vyššia stredná škola“ je preložený názov pre Tókjó daiiči kótó gakkó (KZ, 80), preložené pomocou *parafrázovania*.

Preklad slova fúki'iin (KZ, 16) bol zjednodušený, na nižšie uvedenej pasáži je vidieť sémantický posun.

„Sensei ni micukattara erai kočča. Sore ni džókjúsei no naka ni fúki'iin mo oru sa kai na.“²⁴¹

„Ak tá prichytí učiteľ, odskáčeš si to. Mnohí dospelí chodia žalovať.“²⁴²

Ide o funkciu staršieho študenta, ktorý dáva pozor na dodržiavanie poriadku a disciplíny. Avšak v preklade figuruje slovo „dospelí“, ktoré môže vzbudzovať dojem, že ide o učiteľov, respektíve iných dospelých, a nie študenta so špecifickou funkciou.

²³⁸ Doslovne preložené ako „keď som sa stala žiačkou nižšej strednej školy“.

²³⁹ JOŠIMOTO. *TUGUMI*, s. 16.

²⁴⁰ JOŠIMOTO. *Dovidenia, Cugumi*, s. 9.

²⁴¹ ENDÓ. *Kučibue o fuku toki*.

²⁴² ENDÓ. *Keď zahvízdam*, s. 16.

Tabuľka 9: Výskyt prekladateľských riešení v skupine *Názvy týkajúce sa japonského školského systému*

Prekladateľská stratégia	Počet prekladateľských riešení
<i>preklad ustálenou podobou slova</i>	-
<i>parafrázovanie</i>	14
<i>preklad prispôsobený európskej kultúre</i>	5
<i>opis a transkripcia</i>	-
<i>zjednodušený preklad</i>	8
<i>transkripcia</i>	-
<i>úplné vynechanie</i>	-

V skupine vedie stratégia *parafrázovanie*, potom nasleduje *zjednodušený preklad* a *preklad prispôsobený európskej kultúre*. Predpoklad bol, že sa *zjednodušený preklad* vyskytne najčastejšie. Keďže názvy ako *šógakkó*, *čúgakkó* atď. sú japonské slová označujúce školu a nie sú vyslovene kultúrne špecifické samé o sebe, ustálené v svojej originálnej podobe v slovenskom jazyku nie sú, a tak ich prekladatelia vždy prekladali, použitie transkripcie sa tu prirodzene nenaskytuje. Stratégia *opis a transkripcia* sa na preklad týchto slov tiež nehodí, keďže vysvetlenie by mohlo znieť nadbytočne a neprirodzene, taktiež v anglickom preklade sa názvy nepoužívajú, ide o *junior high*, *senior high* atď.

Slová ohľadom školského systému však často v texte diel pôsobia len opisne, a tak menšie nezrovnalosti alebo zjednodušenia by nemali byť vnímané ako veľké prekladateľské prešľapy. Avšak, preklady prispôbéné európskemu systému školstva (preklady obsahujúce slová „meštianka“ alebo „gymnázium“) nie sú veľmi presné, lepšie by bolo použiť zjednodušený výraz.

3.2.6 Pomenovania rastlín a živočíchov

V skupine sú rozoberané preklady cudzokrajných názvov rastlín a živočíchov. Problematické pri preklade môžu byť odlišnosti ich druhov na rôznych kontinentoch, respektíve špecifickosť pre istý kontinent. Taktiež je pozoruhodné sledovať spôsoby prekladu názvov zvierat, a to, aké pohlavie pre dané zviera prekladateľ zvolí, ak to nie je explicitne zadané (napr. slovo *neko* – je správne preložiť ho ako „mačka“, alebo „kocúr“).

V diele *Snežná krajina* sa objavilo slovo *kaja*, ktoré označuje typ trávy, ktorá sa v Japonsku v minulosti používala ako strešný materiál²⁴³. V texte diela je slovo aj vysvetlené, keďže samotná hlavná postava Šimamura, ktorý prichádza z hlavného mesta do Snežnej krajiny, presne nevie, o aký typ trávy ide:

„„Pozrite, aká dlhá tráva.“ Užasnutý Šimamura pozrel na strmý chodník, dolu ktorým sa terigali stareny s nošami jesennej trávy na chrbtoch. Tráva bola dva razy vyššia ako stareny a steblá boli dlhé a mocné.“²⁴⁴

V jednej pasáži v preklade sa tak nachádzajú pokope rôzne prekladateľské riešenia, ktoré sú pre lepšiu orientáciu zoradené v tabuľke.

Tabuľka 10: Vety z originálu obsahujúce slovo *kaja* a im odpovedajúce vety v preklade

č.	japonská veta	preklad
1.	„Are wa <u>kaja</u> de gozaimasu jo.“ ²⁴⁵	„To je <u>kaja</u> .“ (SK, 59)
2.	„(...) čašicu o cukurimašite, sono jane wa koko no <u>kaja</u> de fukimašite na.“ ²⁴⁶	„(...) čajovňu zastrešujú <u>kajovou trávou</u> z hôr.“ (SK, 59)
3.	„ <u>Kaja</u> desu ka.“ ²⁴⁷	„„Tak to je <u>kaja</u> , (...)“ (SK, 59)
4.	„Jama ni saite iru no wa <u>kaja</u> nan desu ne.“ ²⁴⁸	„To na kopci je teda <u>kaja</u> ?“ (SK, 59)
5.	„Kjúšamen no sanpuku no čódžó čikaku, ičimen ni sakimidarete gin ‘iro ni hikatte iru.“ ²⁴⁹	„Vysoko do kopca sa ligotala striebrištá <u>kaja</u> (...)“ (SK, 59)
6.	„(...) <u>kaja</u> no ho wa ičimen ni sakisorotte (...)“ ²⁵⁰	„Chumáčiky <u>kaje</u> sa vlnili (...)“ (SK, 59)

²⁴³ ŠÓGAKUKAN. *Dedžitaru daidžisen* [online]. Dostupné z: <https://kotobank.jp/word/%E5%88%88%E8%90%B1-468115>.

²⁴⁴ KAWABATA. *Snežná krajina*. In KAWABATA. *Spiace krásavice*, s. 59.

²⁴⁵ KAWABATA. *Jukiguni*.

²⁴⁶ Ibid.

²⁴⁷ Ibid.

²⁴⁸ Ibid.

²⁴⁹ Ibid.

²⁵⁰ Ibid.

Prevládajúce prekladateľské riešenie tohto slova je *transkripcia* v podobe „kaja“, „kaja“ a „(chumáčiky) kaje“. Je zaujímavé, že slovo bolo štyrikrát transkribované, z toho jednému riešeniu bola pridaná kurzíva a tiež jedenkrát bolo slovo aj vyskloňované. V jednom prípade kurzíva chýba, a to vtedy, keď slovo bolo použité len v preklade, no nie v origináli (príklad č. 5 v tabuľke). Jedenkrát sa objavilo aj *parafrázovanie*, a to „kajová tráva“. Keďže v diele sa nachádza aj vysvetlenie, čo slovo kaja predstavuje, transkripcia (a vhodne pridaná kurzíva) sa ako prekladateľské riešenie hodí. Text by mohol byť však jednoduchší, ak by bolo použité len jedno prekladateľské riešenie – ideálne transkripcia v kurzíve, keďže preklad „kajová tráva“ najmä medzi viacnásobným použitím stratégie *transkripcia* môže pôsobiť rušivo.

Ďalej sa z názvov flóry vyskytlo slovo ičo, preložené ako „stromy ginko“ (KZ, 88). Aj keď toto slovo je v Európe a na Západe pomerne známe, je ukotvené v *Slovníku cudzích slov*, a tak sa dá považovať za cudzie slovo. Toto prekladateľské riešenie sa radí medzi *parafrázovanie*, aj keď na prvý pohľad môže vyzeráť ako použitie *opisu a transkripcie* (stromy – preklad, ginko – transkripcia)²⁵¹.

Preklady slovného spojenia sakura no ki ako „čerešňa“ (KZ, 83) a slova ume ako „slivka“ (KV, 137) by sa dali považovať za zjednodušené. Slovo sakura sa nachádza v *Slovníku cudzích slov*, časť jeho definície znie: „(...) (strom) pôvodne z Japonska, u nás pestovaný ako okrasná čerešňa“²⁵², takže použitie slova (okrasná) čerešňa nie je chybou, avšak treba mať na pamäti, že od čerešne, ovocného stromu, ktorý je známy v európskej kultúre, sa sakura líši. Slovo ume je preložené ako slivka, čo môže zase v európskom čitateľovi evokovať predstavu ovocného stromu, no z japonského pohľadu sa jedná o strom okrasný, preto sú v práci považované za *zjednodušený preklad*.

Slovné spojenie akita inu je preložené s pomocou transkripcie ako „so psom (...) patril k plemenu akita“ (DC, 17), slovo higoji bolo preložené ako „červené kapríky“ (SK, 39), čo možno považovať za *parafrázovanie*.

Slovo kirigirisu bolo preložené ako „lúčne koníky“ (KZ, 62) a „cikáda“ (MJ, 8), semi ako „cikády“ (MJ, 82). Kirigirisu znamená lúčny koník a semi je

²⁵¹ Ginkgo má v japončine viac názvov, okrem vyššie zmieneného ičo tiež ginkjó alebo ginnan.

²⁵² KRAUS, Jirí. *Slovník cudzích slov (akademický)* [online]. Dostupné z: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=sakura&s=exact&c=X4b9&cs=&d=scs#>.

typ cikády, no v jenom preklade sa vyskytlo prekladateľské riešenie „cikáda“ aj pre japonské slovo kirigirisu.

„(...) kirigirisu ga kawaita kurušísó na koe de aeide ita.“²⁵³

„(...) s'ťažovali sa cikády na veľké sucho.“²⁵⁴

Toto riešenie, aj keď nie je presné, však nemusí znieť máťúco, keďže hlasy obidvoch živočíchov (cikáda, lúčny koník) môžu metaforicky vyjadrovať ťažké, bolestné pocity (slovné spojenie kurušísó na koe de aegu sa dá voľne preložiť ako „stonať žalostným hlasom“).

Do skupiny sú tiež radené preklady pomenovaní zvierat, ktoré sú všeobecne známe naprieč kultúrami, takže nejde o kultúrne špecifické slová. Je však možné pozorovať problematický element pri prekladaní na základe kultúrnej špecifickosti, a to uvedenie pohlavia zvierat'a. V slovenčine či češtine existujú dve slová, a to napr. mačka a kocúr, ktoré explicitne vyjadrujú pohlavie, no v japončine sa bežne používa slovo neko. Pre presnejšie určenie je použitá predpona mesu, samica, alebo osu, samec.

Slovo mesu inu bolo preložené ako „sučka“ (MJ, 94), čo však nie je problematické, keďže mesu v japončine znamená samica. V *Hon na ovcu* je slovo neko preložené ako „kocúr“ (HN, 17) v prvej kapitole, jedná sa o kocúra hlavnej postavy, ktorý je neskôr v kapitole označovaný už slovom osu neko, preložené ako „kocúr“ (HN, 20), vďaka čomu sa dá s určitosťou použiť prekladateľské riešenie „kocúr“.

„Neko no koto nan desu.“ to boku wa otoko ni itta.

„Neko?“

„Neko o katteru n desu jo.“²⁵⁵

Prekladateľské riešenie pasáže v slovenčine by sa dalo považovať za kreatívne. V origináli je použité len slovo neko, pohlavie zvierat'a v konverzácii nie je detailnejšie diskutované. V preklade je však poukázané na fakt, že ide o kocúra.

„Volám kvôli svojej mačke. Vlastne je to kocúr,“ povedal som chlapikovi.

²⁵³ ENDÓ. *Umi to dokujaku*, s. 8.

²⁵⁴ ENDÓ. *More a jed*, s. 8.

²⁵⁵ MURAKAMI. *Hicudži o meguru bóken (džó)*, s. 246.

„Kocúrovi?“

„*Áno, chovám kocúra.*“²⁵⁶

V *Kronike* sa tiež objavuje motív mačky, slovo *neko* je najprv preložené ako „*kocúr*“ (KV, 12), ale aj ako „*mačka*“ (KV, 12), keď ide o obecné tvrdenie:

„*Jare jare, neko no sagaši ka, to boku wa omotta. Boku wa neko ga mukaši kara suki datta. Sošite sono neko no koto datte suki datta.*“²⁵⁷

„*Takže hľadať kocúra, pomyslel som si. Mačky som mal rád. Teda aj toho kocúra.*“²⁵⁸

Prekladateľka usúdila pohlavie zvierat'a podľa toho, že ďalej v diele sa vyskytuje výraz *osu neko*, ktorý jasne udáva, že ide o samca.

„*Ógara na osu neko da jo.*“²⁵⁹

„*Je to vlastne kocúr (...)*“²⁶⁰

Tabuľka 11: Výskyt prekladateľských riešení v skupine *Pomenovania rastlín a živočíchov*

Prekladateľská stratégia	Počet prekladateľských riešení
<i>preklad ustálenou podobou slova</i>	-
<i>parafrázovanie</i>	17
<i>preklad prispôsobený európskej kultúre</i>	-
<i>opis a transkripcia</i>	1
<i>zjednodušený preklad</i>	2
<i>transkripcia</i>	5
<i>úplné vynechanie</i>	-

V skupine sa najčastejšie vyskytla stratégia *parafrázovanie*. Preklady slov v skupine, ktoré nie sú kultúrne špecifické (*mesu inu, neko*), sú zaradené v tabuľke pod túto stratégiu,

²⁵⁶ MURAKAMI. *Hon na ovcu*, s. 147.

²⁵⁷ MURAKAMI. *Nedžimakidori kuronikuru*, s. 19.

²⁵⁸ MURAKAMI. *Kronika vtáčika na kľúčik I.*, s. 12.

²⁵⁹ MURAKAMI. *Nedžimakidori kuronikuru*, s. 33.

²⁶⁰ MURAKAMI. *Kronika vtáčika na kľúčik I.*, s. 20.

ide dokopy o jedenásť prekladov. Ako je spomenuté vyššie, sú to hlavne kreatívne preklady, ktoré vychádzajú z kontextu samotnej pasáže, ale aj celého diela.

Transkripcia, ktorá sa pri preklade slova kaja vyskytla päťkrát, v danej pasáži funguje, keďže v samotnom origináli sa nachádza vysvetlenie, prekladateľ nemusel slovo vysvetľovať, napr. pomocou *opisu a transkripcie*, ktorá sa vyskytla len raz, dvakrát sa vyskytla stratégia *zjednodušený preklad*.

Preklad ustálenou podobou slova, ktorý sa vôbec nevyskytol, sa ponúka napr. na preklad slova sakura, ktoré je známe globálne, no prekladateľovo riešenie „čerešňa“ je tiež fakticky správne. Som však toho názoru, že slová ustálené a medzi širokou verejnosťou známe, ako sakura je²⁶¹, by mohli byť v novších prekladoch používané najmä za pomoci *prekladu ustálenou podobou slova*.

3.2.7 Pomenovania rodinných príslušníkov (zamerané na rozlíšenie staršieho a mladšieho)

Táto skupina patrí prekladateľským riešeniam slov, ktoré označujú rodinných príslušníkov. Ide o výrazy v japončine, ktoré označujú vzťah v rodine a je z nich jasné, kto z dvojice je starší a mladší. Tieto výrazy sa dajú radiť medzi kultúrne špecifické slová vďaka tomu, že odrážajú vzťah staršej a mladšej osoby, z ktorého vyplývajú rôzne spoločenské záväzky, typické v rámci japonskej spoločnosti. Jedná sa najmä o výrazy pre súrodencov, ani znamená starší brat, otóto mladší brat, neutrálne slovo „brat“ v japončine neexistuje.

Ďalej pri výrazoch označujúcich súrodencia rodiča (strýko, teta) výraz znie rovnako, ale rozdiel je v písaní znakmi – jeden znak je v slovách odlišný: slovo obasan, písané ako 伯母さん, označuje staršiu sestru rodiča, názov pre mladšiu sestru rodiča je v japončine písaný ako 叔母さん. Taktiež sa tu radia výrazy pre švagra či švagrinú – švagor starší ako manžel/manželka sa nazýva gikei, gitei je mladší, švagriná staršia ako manžel/manželka je giši, gimai je mladšia. Vzhľadom na povahu slov sa dá predpokladať, že sa najčastejšie vyskytne stratégia *zjednodušený preklad* (v skupine sú prekladateľské riešenia rozdelené len na *parafrázovanie* a *zjednodušený preklad*).

²⁶¹ Z predchádzajúcich skupín aj napr. kimono, yukata, šinkansen atď.

V *Dovidenia, Cugumi* je slovné spojenie *haha no imóto* preložené ako „mladšia sestra mojej mamy“ (DC, 5), *ane no Jóko čan* ako „staršia sestra Jóko“ (DC, 5) a *imóto* ako „mladšia sestra“ (DC, 54). *Masako obasan* a *Tadaši odžisan* sú preložené ako „teta Masako“ (DC, 5) a „ujo Tadaši“ (DC, 5) – *obasan* a *odžisan* sú v origináli písané v hiragane²⁶², čo „znemožňuje“ jasné určenie ich veku k rodičom hlavnej postavy podľa použitých znakov. Upresnenie však nie je potrebné, keďže ani v našom jazyku sa nezvykne v oslovení strýka a tety zohľadňovať to, či sú starší alebo mladší ako rodičia.

V *Ked' zahvízdam* sú dve slová *parafrázované* – *nésan* a *ane* ako „staršia sestra“ (KZ, 27, 27). Zjednodušene boli preložené slová ani ako „brat“ (KZ, 39), *imóto* ako „sestra“ (KZ, 50), *aniki* ako „brat“ (KZ, 39), *aneki* a *ane* tiež ako „sestra“ (KZ, 136, 50). Opäť, *odžiki*²⁶³ bolo jednoducho preložené ako „strýko“ (KV, 16).

V *Kronike* boli použité na pomenovanie staršieho brata manželky ústrednej postavy a starších bratov dvoch vedľajších postáv tieto slová: *ani*, *aniki*, *onísama*, *onísan* a *čokei*. Preložené zjednodušene boli slová či slovné spojenia *njóbo* no *aniki*, ako „brat mojej manželky“ (KV, 21), *okusama* no *onísama*, preložené ako „brat vašej pani manželky“ (KV, 43) a *aniki*, preložené dvakrát ako „brat“ (KV, 44, 86), *ani* ako „brat“ (KV, 120). Preložené bez zjednodušenia sú výrazy *cuma* no *ani* ako „starší brat mojej manželky“ (KV, 43), *čokei* ako „najstarší brat“ (KV, 155) a *onísan* ako „starší brat“ (KV, 165).

Slová pre staršiu sestru boli buď preložené, a to *Kumiko* no *ane* ako „prostredná sestra“ (KV, 87) alebo preložené zjednodušene, a to *onésan* ako „sestra“ (KV, 89). Výraz označujúci mladšiu sestru, *imóto*, bol dvakrát preložený ako „mladšia sestra“ (KV, 52, 104), raz zjednodušený ako „sestra“ (KV, 53) a raz bola veta obsahujúca tento výraz preformulovaná tak, že v preklade bolo použité slovo „staršia sestra“:

„*Kanó Maruta no imóto ni atarimasu.*“²⁶⁴

„*Malta Kanóová je moja staršia sestra.*“²⁶⁵

²⁶² Znakmi おばさん、おじさん.

²⁶³ Znakmi 伯父貴.

²⁶⁴ MURAKAMI. *Nedžimakidori kuronikuru*, s. 185.

²⁶⁵ MURAKAMI. *Kronika vtáčika na kľúčik I*, s. 106.

Japonská veta v origináli by sa dala preložiť ako „Som mladšia sestra Malty Kanóovej.“, no prekladateľka v tomto prípade zvolila opačnú formuláciu, ktorá však poukazuje na tú istú myšlienku.

Dvakrát sa vyskytlo pomenovanie staršieho brata a mladšej sestry, slovné spojenie ani to imóto bolo jednoducho preložené ako „brat a sestra“ (KV, 85) a slovo keimai²⁶⁶ ako „súrodenci“ (KV, 86). Opäť, slová odži²⁶⁷ a odžisan²⁶⁸ boli preložené jednoducho ako „strýko“ (KV, 143, 154) a obasan²⁶⁹ ako „teta“ (KV, 111). Preložené však bolo slovné spojenie hahaoja no otóto ako „mladší brat mojej mamy“ (KV, 144).

V diele *More a jed* je slovo ani preložené zjednodušene ako „brat“ (MJ, 82) aj parafrázou ako „starší brat“ (MJ, 123). Ane je dvakrát preložené ako „sestra“ (MJ, 31, 31). V tomto diele sa objavujú aj názvy pre švagrinú, giši aj gimai sú jednoducho preložené ako „švagriná“ (MJ, 89, 11).

V diele *Snežná krajina* bolo slovo otóto preložené zjednodušene ako „brat“ (SK, 74).

Tabuľka 12: Výskyt prekladateľských riešení v skupine *Pomenovania rodinných príslušníkov (zamerané na rozlíšenie staršieho a mladšieho)*

Prekladateľská stratégia	Počet prekladateľských riešení
<i>parafrázovanie</i>	13
<i>zjednodušený preklad</i>	27

Predpoklad pre túto skupinu bol správny, v skupine sa častejšie vyskytla stratégia *zjednodušený preklad*, približne o polovicu viac než *parafrázovanie*. Na tomto výsledku sa dá pozorovať fakt, že v niektorých skupinách slov je prirodzenejšie použiť zjednodušenú verziu slova, napr. brat, ktorej použitie je tiež prirodzenejšie v texte cieľového jazyka.

Taktiež sa prekladatelia musia riadiť kontextom. Napr. v diele *Kronika* sa objavuje postava staršieho brata manželky ústrednej postavy, a tak sa slovo vyskytuje častejšie –

²⁶⁶ Starší brat a mladšia sestra.

²⁶⁷ Znakmi 叔父 (mladší ako rodič).

²⁶⁸ Znakmi 伯父さん (starší ako rodič).

²⁶⁹ Znakmi 叔母さん.

prekladateľka používa raz neutrálnu verziu „starší brat“, druhýkrát zase zjednodušenie „brat“, takéto striedanie robí text živším.

Nedá sa jednoznačne určiť, ktorý spôsob prekladu je ten správny. Zjednodušenie však v tejto skupine má o čosi viac navrch, pretože text zbytočne nezhusťuje, hodí sa do cieľovej kultúry čitateľa a ak nejde o hlavnú postavu v diele a slovo samé o sebe pôsobí len opisne, tak nie je nutné uvádzať dlhší názov.

3.2.8 Roky a obdobia

Naprieč dielami sa objavili aj názvy období v japonských dejinách a japonské značenie rokov. Roky boli v preklade prevedené na západný štýl počítania, Šówa nidžúninen²⁷⁰ preložené ako „1947“ (HN, 136), Šówa džúnananen²⁷¹ ako „1942“ (KZ, 135), Šówa nidžúgonen²⁷² ako „v päťdesiatom“ (KV, 165) a Šówa džúnen²⁷³ ako „1935“ (MJ, 103). Tieto preklady by sa dali považovať za *preklady prispôbené európskej kultúre*.

Obdobia v japonských dejinách boli preložené nasledovne: Meidži šoki ako „na začiatku obdobia Meidži“ (HN, 111), Ansei nenkan ako „éra Ansej“ (HN, 111), Heian džidai ako „obdobie Heian“ (HN, 111). Tieto preklady by sa dali považovať za *parafrázovanie*. Slovo bakumacu, preložené ako „obdobie Tokugawa“ (HN, 111), by sa dalo považovať za zjednodušene preložené, keďže bakumacu v japončine označuje až koniec obdobia Tokugawa, a tak nastáva sémantický posun.

Tabuľka 13: Výskyt prekladateľských riešení v skupine *Roky a obdobia*

Prekladateľská stratégia	Počet prekladateľských riešení
<i>preklad ustálenou podobou slova</i>	-
<i>parafrázovanie</i>	3
<i>preklad prispôbený európskej kultúre</i>	4
<i>opis a transkripcia</i>	-
<i>zjednodušený preklad</i>	1
<i>transkripcia</i>	-
<i>úplné vynechanie</i>	-

²⁷⁰ Šówa rok 22.

²⁷¹ Šówa rok 17.

²⁷² Šówa rok 25.

²⁷³ Šówa rok 10.

V skupine boli všetky roky, ktoré boli zapísané v japonskom štýle, preradené na európsky, respektíve západný štýl. Toto riešenie v texte cieľovej kultúry funguje veľmi dobre, čitateľ by totižto mohol mať problém, ak by boli roky ponechané v japonskom štýle, keďže by potreboval vysvetlivku navyiac – napr. Šówa nidžúninen by bolo preložené ako 22. rok obdobia Šówa, pričom by bolo dobré uviesť, akému rozpätiu rokov toto obdobie zodpovedá. V Japonsku sa bežne používa aj západný štýl, takže použité riešenie nie je „cudzie“ ani kultúre originálneho textu.

Slová v skupine preložené stratégiou *parafrázovanie* vhodne vyjadrujú podstatu časových údajov. Preklad Ansei nenkan ako „éra Ansej“ je fakticky správny, no znalého čitateľa by mohla zmiast' nesprávne použitá transkripcia pri názve éry – slovo Ansei sa prepisuje ako Ansei, aj keď sa posledná hláska môže vyslovovať ako „j“.²⁷⁴

3.2.9 Pozdravy, idiómy a príslovia

Japonské kultúrne špecifiká sa odrážajú aj v pozdravoch a sú na nich postavené aj mnohé idiómy či príslovia. Pozdravy navyše môžu byť problematické na preklad, pretože často nemajú presný ekvivalent v našom jazyku.

Pozdrav *tadaima* používa osoba pri návrate domov v zmysle „Už som doma.“. Toto slovo bolo v *Dovidenia*, *Cugumi* raz preložené *parafrázovaním* ako „oznámime im, že sme späť“ (DC, 24), druhýkrát ako „Už sme doma!“ (DC, 27) a ako „Už som doma! Haló! Už som tu!“ (DC. 29). Opäť raz vidno preklad jedného slova pomocou viacerých výrazov, čo však nie je problematické, pretože sa v diele nachádzajú v odlišných statiach a aj ich kontext je odlišný. Zdvorilá verzia výrazu, *tadaima kaerimašita*, bola preložená ako „dobrý večer“ (KZ, 191), a to všeobecnejším pozdravom, ktorý by však bol bežne použitý v kultúre cieľového textu.

Zdvorilostný výraz *omatase šimašita* bol preložený ako „Prepáčte, že sme vás nechali čakať.“ (HN, 73) a *osaki ni*²⁷⁵ ako „Prepáčte, už idem.“ (MJ, 15). Tieto japonské pozdravy samé o sebe neobsahujú slovo ospravedlnenia, ale prekladatelia ich správne doplnili v prekladoch. Pozdrav lúčenia sa na dlhú dobu *sajónara* bol preložený ako

²⁷⁴ V slovenčine sa na prepis japonských slov používa zásadne prepis „založený na našich grafémach“ (*Pravidlá slovenského pravopisu*. 3., upr. a dopl. vyd. Bratislava: Veda, 2000. ISBN 80-224-0655-4, s. 49.), a tak správny prepis je „Ansei“.

²⁷⁵ Pozdrav používaný pri odchode z práce, keď odchádza nižšie postavený pracovník skôr, než vyššie postavený, neskrátená verzia „*osaki ni šicurei (šimasu)*“.

„do videnia“ (MJ, 111). Aj keď je ťažké určiť, do akej kategórie preklady týchto pozdravov patria, dalo by sa povedať, že ide o *parafrázovanie*.

Taktiež neexistuje jednotný ekvivalent na preklad výrazu pre osewa ni naru. Ide o výraz, ktorým sa vyjadruje snaha o pomoc či žiadosť o priazeň do budúcnosti. Týmto spôsobom bol preložený v diele *More a jed*, v pasáži sa postava, ktorá sa nedávno nasťahovala do novej oblasti, prvýkrát zhovára s osobou v susedstve, a tak bol japonský výraz pretransformovaný takým spôsobom, že do kontextu zapadá (č. 5 v tabuľke nižšie). Zvyšné preklady odrážajú druhý význam výrazu, a to prejav vďačnosti. Stratégia prekladu je tak *parafrázovanie*.

Tabuľka 14: Prekladateľské riešenia slovného spojenia (o)sewa (ni naru)

č.	výraz v japončine	preložená verzia
1.	iro iro osewa ni narimašita	„ <i>Ďakujem vám pekne za všetko (...)</i> “ (DC, 115)
2.		„ <i>Za všetko vám veľmi pekne ďakujem (...)</i> “ (DC, 133)
3.	icumo osewa ni natte orimasu	„ <i>Veľmi si vážim všetko, čo robíte pre môjho syna.</i> “ (KZ, 131)
4.	sewa ni natta	„ <i>(srdečne mu poďakoval za) všetko, čo pre neho urobil</i> “ (KZ, 150)
5.	kore kara osewa ni narimasu jo	„ <i>Dúfam, že budeme dobrí susedia.</i> “ (MJ, 12)
6.	osewa sama desu wa	„ <i>Ďakujem vám za pomoc.</i> “ (SK, 13)

Vyskytlo sa aj pár idiómov. Idióm nigamuši o kamicubušita jó na hjódžó, ktorý by sa dal doslovne preložiť ako „ako keby rozhrýzla horkého chrobáka“, bol v rámci vety preložený ako „*Na tvári mala výraz, ako keby práve zahryzla do citróna.*“²⁷⁶. Preklad sa dá považovať za *preklad prispôbením európskej kultúre*, keďže v slovenčine existuje idióm „*tvári sa, ako by zahryzol do citróna*“²⁷⁷. Tento idióm však pochádza zo staršieho

²⁷⁶ JOŠIMOTO. *Dovidenia, Cugumi*, s. 48.

²⁷⁷ PECIAR, Štefan. *Slovník slovenského jazyka (1959 – 1968) I. A – K*. [online]. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1959. Dostupné z: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=citr%C3%B3n&s=exact&c=Y2c2&cs=&d=kssj4&d=psp&d=sss&d=ort&d=scs&d=sss&d=peciar&d=hssjV&d=bernolak&d=nounb&d=orient&d=locutio&d=obce&d=priezviska&d=un&d=pskcs&d=psken#>.

slovníka, takže je otázne, ako veľmi je idióm v jazyku používaný teraz, každopádne idióm poukazuje na ten istý jav, čo pôvodný. Zjednodušene by sa to dalo vyjadriť ako napr. „tváriť sa kyslo“.

V japončine existuje slovné spojenie „nómen no jó na kao“, ktoré označuje tvár s bezduchým výrazom, tvár bez výrazu. Tradičné japonské divadlo nó je známe tým, že herci majú na tvári masky. Autor prekladu ponechal tento výraz v preklade, kde navyše pribudla transkripcia s veľkým písmenom v štyroch z piatich prekladateľských riešení: nómen ako „výraz masky Nó“ (MJ, 40), „mať tvár ako z drámy Nó“ (MJ, 58) a „zvyčajná strnulá maska Nó na tvári“ (MJ, 63), „bezvýrazná tvár“ (MJ, 129) a „nehybný výraz masky Nó“ (MJ, 133).

Idióm mizu o mukeru bol preložený ako „zmenila tému“ (HN, 32). Jeho význam je „snažiť sa naznačiť konverzačnému partnerovi, že chceme načat' istú tému rozhovoru“²⁷⁸.

„„*Šigoto no hanaši dešo.*“ to kanodžo ga mizu o muketa.“²⁷⁹

„„*Hovorme o obchode,*“ zmenila tému.“²⁸⁰

V príklade však funguje aj prekladateľkine zjednodušené riešenie, pri ktorom síce dochádza k sémantickému posunu, no jeho jednoduchosť text príliš nepredlžuje.

Príslovie hatarakazaru mono kuu bekarazu²⁸¹ bol preložený ekvivalentným slovenským idiómom „bez práce nie sú koláče“ (KZ, 21), a tak sa dá hovoriť o stratégii *prekladu prispôbeného európskej kultúre*. Prekladateľské riešenie by sa dalo zaradiť tiež do jednej z troch stratégií, ktoré predstavujú Refsing a Lundquist, a to dohľadanie a použitie ekvivalentného príslovia v cieľovom jazyku. Toto riešenie považujú za najvhodnejšie pri preklade prísloví.

Slovné spojenie mikka bózu²⁸² označuje človeka, ktorý nikdy nič nedokončí, ktoré bolo preložené ako „nikdy pri ničom nevydržíš“ (KZ, 181), čo by sa dalo označiť ako *parafrázovanie*. Preložený bol aj idióm kicune ni cumamareta jó ako „akoby ma niekto začaroval“ (KV, 120). Japonský výraz znamená „akoby bol začarovaný líškou“, ktorá má

²⁷⁸ ŠÓGAKUKAN. *Dedžitaru daidžisen* [online]. Dostupné z: <https://kotobank.jp/word/%E6%B0%B4%E3%82%92%E5%90%91%E3%81%91%E3%82%8B-637760>.

²⁷⁹ MURAKAMI. *Hicudži o meguru bóken (džó)*, s. 59.

²⁸⁰ MURAKAMI. *Hon na ovcu*, s. 32.

²⁸¹ Doslovné „Ten, kto nepracuje, neje.“.

²⁸² Doslovné „tri dni mníchom“.

podľa povier čarovnú moc a môže očarovať ľudí. Preklad by sa tak dal označiť ako *prispôsobený európskej kultúre*.

Tabuľka 15: Výskyt prekladateľských riešení v skupine *Pozdravy, idiómy a príslovia*

Prekladateľská stratégia	Počet prekladateľských riešení
<i>preklad ustálenou podobou slova</i>	-
<i>parafrázovanie</i>	15
<i>preklad prispôsobený európskej kultúre</i>	4
<i>opis a transkripcia</i>	4
<i>zjednodušený preklad</i>	2
<i>transkripcia</i>	-
<i>úplné vynechanie</i>	-

V skupine sa najčastejšie vyskytlo riešenie *parafrázovanie*. Čo sa týka prekladu idiómov, tak sa vyskytol preklad odpovedajúcich idiómov v cieľovom jazyku, čo patrí do *prekladu prispôobením európskej kultúre*. Taktiež boli idiómy preložené tým, že bol v preklade vyjadrený ich význam alebo bol preklad zjednodušený.

Tobias si tiež všíma preklady idiómov v prekladoch *Izu no odoriko*. Holman poväčšine prekladá idiómy doslovne, Seidensticker skôr prispôsobuje idiomatický jazyk tak, aby súladil s angličtinou. Idióm *jari ga futte mo*²⁸³ prekladá Holman ako „even if it’s raining spears outside“ (doslovný preklad japonského idiómu „aj keby padali kopije“) a Seidensticker ako „even if it’s raining pitchforks“ (aj keby z neba padali vidly). Tobias prichádza k záveru, že Holman použitím doslovného prekladu zachováva poetickosť Kawabatovej prózy omnoho efektívnejšie, pričom Seidensticker preferuje prózu „jemnejšiu“ pre anglického čitateľa, čo však neguje kultúrnu špecifickosť idiómov. Avšak obidvaja prekladatelia používajú anglický ekvivalent metafory tam, kde je to možné.²⁸⁴

²⁸³ „Nech je situácia akokoľvek zlá.“ (ŠÓGAKUKAN. *Dedžitaru daidžisen* [online]. Dostupné z: <https://kotobank.jp/word/%E6%A7%8D%E3%81%8C%E9%99%8D%E3%81%A3%E3%81%A6%E3%82%82-649826>).

²⁸⁴ TOBIAS, s. 32.

3.2.10 Zhrnutie

V tejto kapitole boli prekladateľské riešenia rozdelené podľa prekladateľských stratégií v rámci tematických skupín, a tak na zistenie toho, ktoré prekladateľské stratégie sa vyskytujú najviac, sa naskytuje potreba zhrnutia výsledkov. Treba však mať na pamäti, že slová z vyššie uvedených deviatich skupín majú rôznu povahu, a tak výsledný počet je skôr orientačný.

Tabuľka 16: Celkový výskyt prekladateľských riešení v korpuse podľa prekladateľskej stratégie

Prekladateľská stratégia	Počet prekladateľských riešení
<i>preklad ustálenou podobou slova</i>	14
<i>parafrázovanie</i>	181
<i>preklad prispôsobený európskej kultúre</i>	43
<i>opis a transkripcia</i>	18
<i>zjednodušený preklad</i>	90
<i>transkripcia</i>	16
<i>úplné vynechanie</i>	5

Z týchto čísel vyplýva, že najčastejšie používanou stratégiou je *parafrázovanie*, druhá najčastejšia je *zjednodušený preklad*. Početnou skupinou je tiež *preklad prispôsobený európskej kultúre*, táto stratégia je na treťom mieste. Stratégie *preklad ustálenou podobou slova*, *opis a transkripcia*, *transkripcia* a *úplné vynechanie* sa vyskytli porovnateľne menej.

Je pochopiteľné, prečo prekladatelia radšej volia stratégie ako *parafrázovanie* či *zjednodušený preklad*. Týmto spôsobom text nemá až tak vysokú exotickosť (najmä pri *zjednodušenom preklade*), a tak je pre čitateľa, ktorý nemusí mať vôbec žiadne povedomie o japonskej kultúre, ľahšie čitateľný, ako by bol text, ktorý by obsahoval veľa cudzích pojmov. Druhý možný dôvod, prečo tieto dve stratégie prevládajú, je ten, že je potrebné kultúrne špecifické slovo „vtesnať“ do kontextu pasáže alebo diela. V mnohých prípadoch sa tak môže viac hodiť kratšie, všeobecnejšie riešenie ako napr. *parafrázovanie* (oproti napr. dlhšiemu opisu pri použití *opisu a transkripcie*). Práve stratégie *opis a transkripcia* a *transkripcia* sú tie, ktoré prinášajú najviac exotickosti do prekladu – uvádzajú cudzie slovo, pričom použitím prvej je aj vysvetlené. Najmä pri preklade

opakujúceho sa slova sa tieto dve stratégie môžu hodiť – najprv slovo vysvetliť pomocou *opisu a transkripcie*, a ďalej v diele používať už len transkribovanú podobu, týmto spôsobom by sa text stal kompaktnejším. Taktiež stratégia *preklad prispôbením európskej kultúre* predstavuje zúženie významu, aj keď v prospech cieľového čitateľa.

Stratégiu *opis a transkripcia* podľa Refsing a Lundquist prekladatelia používajú často.²⁸⁵ Exotickosť prináša aj použitie stratégie *preklad ustálenou podobou slova*. Slová ako kimono, gejša, suši či šamisen sú jedny zo známejších pojmov, no stále majú schopnosť preniesť čitateľa do cudzej kultúry. Len štyrikrát sa objavila stratégia *úplné vynechanie*, čo je pri celkovom počte prekladateľských riešení najmenej vyskytujúca sa stratégia. Dá sa polemizovať, či je použitie tejto stratégie správne, keďže predstavuje silné významové ochudobnenie významu pasáže, v ktorej sa slovo nachádza. Taktiež mohlo dôjsť k jej použitiu v rozoberaných dielach omylom skôr než premysleným spôsobom prekladu prekladateľa.

Vyššie uvedené počty však nie sú presnou charakteristikou tvorby prekladateľov a skutočným stavom prekladateľských riešení kultúrne špecifických slov v preloženej beletrii. Pre to by bolo potrebné vykonať výskum v omnoho väčšom rozmedzí diel. Avšak, celkový počet naznačuje tendencie prekladateľov, na základe ktorých možno tvrdiť, že početnejšie sa vyskytli tie prekladateľské stratégie, ktoré textu nepridávajú až tak veľa exotickosti, a stratégie, ktoré pridávajú textu exotickosť, sa vyskytli menej. Taktiež treba brať do úvahy použitie stratégií v jednotlivých skupinách – aj keď sa *parafrázovanie* vyskytlo v celkovom súčte ako najpoužívanejšia stratégia, napr. v skupine *Pomenovania rodinných príslušníkov (zamerané na rozlíšenie staršieho a mladšieho)* bola najpočetnejšia stratégia *zjednodušenie* (pričom vzhľadom na povahu slov sa vyskytli len dve stratégie).

²⁸⁵ REFSING a LUNDQUIST, s. 102.

Záver

Cieľom práce bolo zistiť použitie prekladateľských stratégií kultúrne špecifických slov v prekladoch vybraných japonských románov do slovenčiny, zhodnotiť ho a určiť najčastejšie používané riešenia v rámci kontextu daných diel. Pre zistenie prekladateľských tendencií bolo nutné vyhradiť prekladateľské stratégie (založené na teórii od Newmarka a Refsing a Lundquist) a rozradiť prekladateľské riešenia podľa týchto stratégií (zoradené od najpoužívanejšej): *parafrázovanie*, *zjednodušený preklad*, *preklad prispôsobený európskej kultúre*, *transkripcia*, *opis a transkripcia*, *preklad ustálenou podobou slova* a *úplné vynechanie*.

Výber stratégie prekladateľmi závisí od rôznych faktorov. Z rozboru vybraných riešení sa dá vypozerovať, že prekladatelia sa pri preklade kultúrne špecifických slov neriadia jedným univerzálnym pravidlom. Je možné vidieť rozmanitosť použitia stratégií, avšak isté tematické skupiny boli preložené pomocou len niekoľkých stratégií, takže možno tvrdiť, že pri výbere spôsobu prekladu veľmi záleží na type slov (napr. preklad pomenovaní rodinných príslušníkov pomocou dvoch typov stratégií, termíny jedál apod. všetkými siedmimi stratégiami.)

Ďalší faktor je cieľový čitateľ. Prekladatelia sa snažia text prispôbiť pre ľahšie porozumenie, keďže prevláda použitie stratégií, ktoré neoplývajú tak silnou exotizáciou (prvé tri najčastejšie sa vyskytujúce stratégie). Taktiež sa medzi riešeniami takmer vôbec nenachádzajú nové kalky, *transkripcia* bez vysvetlenia sa tiež vyskytuje sporadicky. Na druhej strane, čitateľ nie je ukrátený o pôvodnú informáciu, keďže *úplné vynechanie* sa vyskytlo minimálne, čo znamená, že informácia z pôvodného textu je zachovaná.

Ďalej záleží na tom, či je slovo „v popredí“, alebo či len dotvára opis danej scény. Inými slovami, veľmi záleží na kontexte výpovede alebo opisu scény, nie vždy je potrebné detailné prekladateľské riešenie. Väčšina kultúrne špecifických slov bola práve „v pozadí“ a často samotný kontext pomohol objasniť význam kultúrne špecifického slova.

Pri rozbere a priamom porovnaní istých prekladateľských riešení sa miestami dajú vypozerovať menšie nepresnosti v preklade. Avšak tieto „nepresné“ preklady ani raz negatívne nezasiahli do celkového kontextu daného diela a výpovede, a tak cieľový čitateľ vidí dej rovnako ako ten pôvodný, čím je preklad stále považovaný za funkčný.

Výber prekladateľskej stratégie podlieha aj súčasným trendom v prekladaní, respektíve trendom v dobe, keď bol vytvorený. Napr. sa ani raz nevyskytol preklad pomocou poznámky pod čiarou alebo zoznam cudzích slov a pojmov na konci diela či kapitoly. Dá sa tvrdiť, že prevláda zahrnutie celej informácie do samotného textu diela.

Nie veľký počet pojmov bolo *preložených pomocou ustálených pomenovaní*, avšak existujúce ustálené pomenovania uvedené v *Slovníku cudzích slov* boli poväčšine použité. Je to však skôr z toho dôvodu, že ustálených pomenovaní bude pomerne málo, a tak sa naskytuje úvaha nad tým, či by do budúcnosti nebolo dobré predstaviť čitateľom nové pojmy z japonskej kultúry aj v prekladoch japonskej beletrie. Samozrejme to, že sa slovo nenachádza v *Slovníku cudzích slov*, ešte neznamená, že nie je v jazyku zaužívané, a tiež treba mať na pamäti to, že rozoberané diela vznikli v rôznych obdobiach, pričom slovníky sú postupom času obnovované a rozširované.

V neposlednom rade výsledky mohli ovplyvniť aj faktory ako napríklad charakter samotných rozoberaných diel, ktoré poskytli špecifické druhy slov. Taktiež záleží aj na štýle prekladu daného prekladateľa a na faktore toho, či je dielo preložené priamo z japončiny, alebo či je preložené z anglického prekladu. V druhom prípade originál „podlieha“ dvojitému prekladu, a tak sa môže líšiť samotný prístup prekladateľov k spôsobu prekladu týchto slov.

Náročná časť celkového výskumu bola určiť samotné stratégie a tiež zaradiť jednotlivé prekladateľské riešenia do tematických skupín. Do budúcnosti by bolo možno lepšie sa zamerať na jeden typ kultúrnych špecifických slov a urobiť analýzu na väčšom počte diel. Tak, ako to bolo zmienené v teoretickej časti, do kategórie kultúrnych špecifických slov by sa dali zaradiť aj vlastné mená, čo predstavuje priestor pre možnosť ďalšieho skúmania tejto skupiny slov a ich spôsobov prekladu či prepísania do cieľového jazyka.

Verím, že práca aspoň trochu čitateľa oboznámila s problematikou kultúrnych špecifických slov a ich prekladu do japončiny a na základe nielen počtov použitých prekladateľských stratégií, ale aj na príkladoch jednotlivých viet z originálov a prekladov a ich rozbere čitateľovi podala obraz o tom, v akom vzťahu je originál a jeho kultúra k jeho preloženému ekvivalentu.

Resumé

This thesis focuses on culture-specific items and their translation from Japanese to Slovak. The aim is to observe which translation strategies translators use to render these terms within the context, assess their use, determine the most used ones, and provide a commentary. Chapter one deals with a few basic concepts used in translatology and the rules of translation. Chapter two discusses the definition of the term culture-specific item and introduces various translation strategies generally used for the translation of these words. In the third chapter, I describe my research and its methodology. Culture-specific items excerpted from six selected Japanese fiction works and their Slovak translations had been divided into groups by their theme. The Slovak translations were then divided by the strategy they represent. I added comments to some chosen translations for a better understanding of translators' motives and counted the times each strategy was used. Summary deals with the factors, which could have possibly influenced their use. By that, I found out the most and the least applied strategies. Seven of these strategies have been used across the groups, although the results varied in individual groups.

Zoznam použitej literatúry

Primárna literatúra

ENDÓ, Šúsaku. *Keď zahvízdam*. Preložila Darina URBÁNKOVÁ. Bratislava: Smena, 1983.

ENDÓ, Šúsaku. *Kučibue o fuku toki*. Kindle edition. Tókjó: Kódanša, 1979.

ENDÓ, Šúsaku. *More a jed*. Preložil Augustín JURÁK. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1980.

ENDÓ, Šúsaku. *Umi to dokujaku*. Tókjó: Kadogawa šoten, 2004. ISBN 978-4-04-124525-5.

JOŠIMOTO, Banana. *Dovidenia, Cugumi*. Preložila Lucia PREUSS. Bratislava: Ikar, 2005. ISBN 80-551-1016-6.

JOŠIMOTO, Banana. *TUGUMI*. Tókjó: Čúó kóronša, 1992. ISBN 978-4122018839.

KAWABATA, Jasunari. *Jukiguni*. Kindle edition. Tókjó: Šinčóša, 1947.

KAWABATA, Jasunari. *Snežná krajina*. In KAWABATA, Jasunari. *Spiace krásavice*. Preložil Viktor KRUPA. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1971.

MURAKAMI, Haruki. *Hicudži o meguru bóken (džó)*. Tókjó: Kódanša, 2004. ISBN 4-06-274912-2.

MURAKAMI, Haruki. *Hon na ovcu*. Preložila Lucia KRUŽLÍKOVÁ. Bratislava: Slovart, 2004. ISBN 80-7145-853-8.

MURAKAMI, Haruki. *Kronika vtáčika na kľúčik I. Straka zlodejka*. Preložila Dana HASHIMOTO. Bratislava: Slovart, 2010. ISBN 978-80-8085-834-6.

MURAKAMI, Haruki. *Nedžimakidori kuronikuru. Dai 1 bu Dorobó kasasagihen*. Tókjó: Šinčóša, 1997. ISBN 978-4-10-100141-8.

Sekundárna literatúra

BILOVESKÝ, Vladimír a Martin DJOVČOŠ. *Vybrané kapitoly z translatológie I.: Selected chapters on translation studies I.*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied, 2010. ISBN 978-80-8083-949-9.

DAVIES, Eirlys E. A Goblin or a Dirty Nose? *The Translator* [online]. 2003, 9(1), 65-100 [cit. 2020-05-17]. ISSN 1355-6509. Dostupné z: doi:10.1080/13556509.2003.10799146.

FÍŠER, Zbyněk. *Překlad jako kreativní proces: teorie a praxe funkcionalistického překládání*. Brno: Host, 2009, Studium, sv. 28. ISBN 978-807-2943-432.

HRDLIČKA, Milan. *Literární překlad a komunikace*. Praha: ISV, 2003. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). ISBN 80-86642-13-5.

JANSSEN, Maarten. MULTILINGUAL LEXICAL DATABASES, LEXICAL GAPS, AND SIMuLLDA. *International Journal of Lexicography* [online]. 2004, 17(2), 137-154 [cit. 2020-05-16]. ISSN 0950-3846. Dostupné z: doi:10.1093/ijl/17.2.137.

KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání*. Jinočany: H&H, 2009. ISBN 978-807-3190-880.

MAAROVÁ, Iveta. Kulturéma a jej charakteristika: Characteristics of cultureme. *Lingua et vita* [online]. 2015, 4(8), 59-68 [cit. 2020-11-09]. ISSN 1338-6743. Dostupné z: https://linguaetvita.sk/www_write/files/issues/2015/08/d_07_59az68_jkk_maarova_082_015.pdf.

MAILHAC, Jean-Pierre. The Formulation of Translation Strategies for Cultural References. In HOFFMANN, Charlotte, ed. *Language, Culture and Communication in Contemporary Europe*. Clevedon, Philadelphia, Adelaide: Multilingual Matters, 1996. ISBN 978-1-85359-360-4.

NEWMARK, Peter. *A textbook of translations*. London: Prentice Hall, 1998. ISBN 01-391-2593-0.

NORD, Christiane. *Translating as a purposeful activity: functionalist approaches explained*. Second edition. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2018. Translation theories explored. ISBN 978-1-138-57334-5.

POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu: aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. 2. preprac. a rozš. vyd. Bratislava: Tatran, 1975, Okno, zv. 14. ISBN (Viaz.).

Pravidlá slovenského pravopisu. 3., upr. a dopl. vyd. Bratislava: Veda, 2000. ISBN 80-224-0655-4.

REFSING, Kirsten a Lita LUNDQUIST. *Translating Japanese texts*. Copenhagen: Museum Tusulanum Press, University of Copenhagen, 2009. ISBN 978-87-635-0777-6.

TELLINGER, Dušan. Čas a kultúrny priestor v preklade (na počesť Branislava Hochela 1951 – 2015). *World Literature Studies* [online]. 2016, 8(1), 49-60 [cit. 2020-11-16]. Dostupné z: http://www.wls.sav.sk/wp-content/uploads/WLS1_2016_Tellinger.pdf.

TOBIAS, Shani. Culture-specific items in Japanese-English literary translation: comparing two translations of Kawabata's Izu no odoriko. *Monash University Linguistics Papers* [online]. 2006, 5(1), 27-35 [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/36962834.pdf>.

VENUTI, Lawrence. *The translator's invisibility: a history of translation*. Second edition. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2008. ISBN 978-0-415-39455-0.

XHILLARI, Rudina. Challenges of Teaching Translation of Culture-Bound Terms. *Turkophone* [online]. 2017, 4(2), 55-59 [cit. 2020-05-17]. ISSN 2148-6808. Dostupné z: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/356050>.

Slovníky

BRITANNICA JAPAN. *Buritanika kokusai daihyakka džiten šókómoku džiten* [online]. Tokio: Britannica Japan Co. Ltd., 2014. Dostupné z: <https://kotobank.jp/dictionary/britannica/>.

EVANS, Toshie M. *A dictionary of Japanese loanwords*. Westport, Connecticut, London: Greenwood Press, 1997. ISBN 0-313-28741-4.

HEIBONŠA. *Sekai daihyakka džiten dai 2 han* [online]. Tokio: Heibonša, 2007. Dostupné z: <https://kotobank.jp/dictionary/sekaidaihyakka/>.

KRAUS, Jiří. *Slovník cudzích slov (akademický)* [online]. 2. dopl. a upr. vyd. Preložil Ján BOSÁK. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo - Mladé letá, 2005. ISBN 80-10-00381-6. Dostupné z: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=&s=exact&c=b837&cs=&d=scs#>.

PECIAR, Štefan. *Slovník slovenského jazyka (1959 – 1968) I. A – K*. [online]. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1959. Dostupné z: <https://slovník.juls.savba.sk/?d=peciar>.

ŠÓGAKUKAN. *Dedžitaru daidžisen* [online]. Tokio: Šógakukan, 2019. Dostupné z: <https://kotobank.jp/dictionary/daijisen/>.

ŠÓGAKUKAN. *Seisanban Nihon kokugo daidžiten* [online]. Tokio: Šógakukan, 2006. Dostupné z: <https://kotobank.jp/dictionary/nikkokuseisen/>.